

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ผู้วิจัยได้ดำเนินการศึกษาและวิเคราะห์สาระสำคัญต่าง ๆ จากเอกสาร แนวคิดและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนในโรงเรียน และได้นำมาสังเคราะห์ใช้เป็นกรอบแนวคิด เนื้อหาสาระการดำเนินงาน กิจกรรม และการประเมินผลการดำเนินงาน มีรายละเอียด ที่สำคัญ ๆ โดยสรุป ดังนี้

1. ระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน
  - 1.1 ความสำคัญและความจำเป็นของระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน
  - 1.2 ความหมายของระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน
  - 1.3 วัตถุประสงค์ของระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน
  - 1.4 ประโยชน์ของระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน
  - 1.5 หลักการเกี่ยวกับระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน
  - 1.6 การดำเนินงานพัฒนาระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน
2. ผู้บริหารกับการดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน
  - 2.1 การบริหารจัดการระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน
  - 2.2 วิธีการและเครื่องมือตามระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน
  - 2.3 บทบาทหน้าที่ของผู้ที่เกี่ยวข้องตามระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน
  - 2.4 แผนการดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน
  - 2.5 การดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนในสถานศึกษา
  - 2.6 บทบาทของผู้บริหารกับการดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน
3. ปัญหาการดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน
4. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
  - 4.1 งานวิจัยในประเทศ
  - 4.2 งานวิจัยต่างประเทศ

ระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน

ความสำคัญและความจำเป็นของระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน

การพัฒนาให้นักเรียนให้เป็นบุคคลที่มีคุณภาพทั้งด้านร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความสามารถ มีคุณธรรม จริยธรรมมีวิถีชีวิตที่เป็นสุขตามที่สังคมมุ่งหวังโดยผ่านกระบวนการทางการศึกษานั้น นอกจากจะดำเนินการด้วยการส่งเสริมสนับสนุนนักเรียนแล้ว การป้องกันและการช่วยเหลือแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นกับนักเรียนก็เป็นสิ่งสำคัญประการหนึ่งของการพัฒนา เนื่องจากสังคมที่เปลี่ยนแปลงไปอย่างมากทั้งด้านการสื่อสารเทคโนโลยีสารสนเทศต่าง ๆ ซึ่งนอกจากจะส่งผลกระทบต่อผู้คนในสังคมแล้ว ปัญหาเศรษฐกิจ ปัญหาการระบาดของยาเสพติด ปัญหาการแข่งขันในรูปแบบต่าง ๆ ในสังคมโลกปัจจุบันปัญหาครอบครัว การพัฒนาให้นักเรียนให้เป็นไปตามความมุ่งหวังของพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ จึงต้องอาศัยความร่วมมือจากผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่าย โดยเฉพาะบุคลากรในโรงเรียน ซึ่งมีครูที่ปรึกษาเป็นหลักสำคัญ ในการดำเนินการต่าง ๆ เพื่อการดูแลช่วยเหลือนักเรียนอย่างใกล้ชิดด้วยความรัก เมตตาที่มีต่อศิษย์ และภูมิใจในบทบาทที่มีส่วนสำคัญต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตของเยาวชนให้เติบโตงอกงาม เป็นบุคคลที่มีคุณค่าของสังคม

กรมสุขภาพจิต (2544 : 11-13) และสายสมร ยูนิมิ (2545 : 71-72) กล่าวถึงความสำคัญของการพัฒนาคุณภาพนักเรียนว่า การพัฒนาคุณภาพนักเรียนทุกคน มุ่งหวังว่านักเรียนจะได้เติบโตอย่างมีคุณภาพรอบด้าน ทั้งสติปัญญา ความสามารถด้านร่างกาย จิตใจ อารมณ์ มีสุขภาพจิตที่ดี ได้รับการอบรมบ่มนิสัยให้เป็นคนดี มีความมานะบากบั่น มีความรับผิดชอบ มีเหตุผล รู้จักตนเอง เข้าใจผู้อื่น ควบคุมอารมณ์ตนเองได้อย่างเหมาะสม ดูแลช่วยเหลือตนเองและพึ่งตนเองได้ ตลอดจนสามารถดำเนินชีวิตที่มีคุณค่าต่อตนเอง ครอบครัว ชุมชน สังคม และประเทศชาติได้อย่างมีความสุข

การพัฒนาให้นักเรียนให้เป็นบุคคลที่มีคุณภาพทั้งด้านร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความสามารถ มีคุณธรรม จริยธรรม และมีวิถีชีวิตที่เป็นสุขตามที่สังคมมุ่งหวัง ดำเนินการด้วยการส่งเสริม สนับสนุนนักเรียนตามกระบวนการทางการศึกษานั้นยังไม่เพียงพอ อันเนื่องมาจากสภาพสังคมที่เปลี่ยนแปลงไปอย่างมากทั้งด้านการสื่อสาร เทคโนโลยีต่าง ๆ ซึ่งส่งผลกระทบต่อผู้คนในเชิงบวกและในเชิงลบ อันก่อให้เกิดปัญหาต่าง ๆ ดังนั้นการป้องกันและการช่วยเหลือแก้ปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นกับนักเรียนก็เป็นสิ่งสำคัญในการพัฒนาให้นักเรียน อีกทั้งต้องอาศัยความร่วมมือจากผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่าย ทุกคน โดยเฉพาะบุคลากรครูทุกคนในโรงเรียน ซึ่งมีครูที่ปรึกษาเป็นหลักสำคัญในการดำเนินการต่าง ๆ เพื่อการดูแลช่วยเหลือนักเรียนอย่างใกล้ชิด

บทบาทของครูจะต้องปรับเปลี่ยนเพื่อให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงของยุคสมัย โดยเฉพาะการทำงานอย่างมีระบบมีกระบวนการทำงาน มีหลักฐานการปฏิบัติงาน มีเทคนิค วิธีการหรือการใช้เครื่องมือต่าง ๆ เพื่อการดูแลช่วยเหลือนักเรียน อันจะเกิดผลดีต่อทุกคน คือ นักเรียน ครู ผู้ปกครอง ชุมชน และสังคม

การดำเนินงานเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของนักเรียนดังกล่าวมีหลากหลายรูปแบบ วิธีการรูปแบบหนึ่งที่มีประสิทธิภาพและเป็นนโยบายของกระทรวงศึกษาธิการ คือ การจัดระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนในสถานศึกษา

ความหมายของระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน

มีหลายหน่วยงานได้ให้ความหมายของระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน ไว้ดังนี้

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชน (2544 : 44) ได้ให้ความหมายของ ระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนไว้ว่า เป็นกระบวนการให้ความช่วยเหลือนักเรียนให้ดำรงชีวิตอยู่ในสังคมอย่างมีความสุขตามอัตภาพของตนเอง โดยพัฒนาตนเองให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น เพื่อให้ นักเรียนสามารถปรับตัวได้ดีขึ้น นักเรียนเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมไปในทางที่พึงประสงค์มากขึ้น นักเรียนรู้จักยอมรับและเข้าใจผู้อื่นมากขึ้น และผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนสูงขึ้น

กระทรวงศึกษาธิการ (2548 : 5) กล่าวว่าไว้ว่า ระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน เป็นกระบวนการการดำเนินงานดูแลช่วยเหลือนักเรียนอย่างมีขั้นตอน พร้อมด้วยวิธีการและเครื่องมือ ที่ทำงานที่ชัดเจนโดยที่มีครูที่ปรึกษาเป็นบุคลากรหลักในการดำเนินงานดังกล่าว และมีการประสานความร่วมมืออย่างใกล้ชิดกับครูที่เกี่ยวข้องหรือบุคลากรภายนอก รวมทั้งการสนับสนุน ส่งเสริม จากโรงเรียน

กรมสุขภาพจิต (2547 ข : 15) การดูแลช่วยเหลือ หมายถึง การส่งเสริม การป้องกัน และการแก้ไขปัญหาโดยวิธีการและเครื่องมือสำหรับครูที่ปรึกษาและบุคลากรที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้การดำเนินงานที่พัฒนานักเรียนให้มีคุณลักษณะที่พึงประสงค์และปลอดภัยจากสารเสพติด

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (2547 ข : 4) ได้ให้ความหมายเกี่ยวกับการดูแลนักเรียนและระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน ดังนี้

การดูแลช่วยเหลือนักเรียน คือ การส่งเสริม พัฒนา ป้องกัน และแก้ไขปัญหา เพื่อให้ นักเรียนได้พัฒนาเต็มตามศักยภาพ มีคุณลักษณะที่พึงประสงค์ มีภูมิคุ้มกันทางจิตใจที่เข้มแข็ง คุณภาพชีวิตที่ดี มีทักษะการดำรงชีวิต และรอดพ้นจากวิกฤติทั้งปวง

ระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน หมายถึง กระบวนการดำเนินงานดูแลช่วยเหลือ นักเรียนที่มีขั้นตอนชัดเจนพร้อมทั้งวิธีการและเครื่องมือที่มีมาตรฐาน คุณภาพ และมีหลักฐาน การทำงานที่ตรวจสอบได้โดยมีครูประจำชั้นหรือครูที่ปรึกษาเป็นบุคลากรหลักในการดำเนินงาน และบุคลากรทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องทั้งในและนอกสถานศึกษา อันได้แก่ คณะกรรมการสถานศึกษา ผู้ปกครอง ชุมชน ผู้บริหาร และครูทุกคนมีส่วนร่วม

สรุปได้ว่า ระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนเป็นกระบวนการของครูในการส่งเสริมป้องกัน และแก้ไขปัญหาของนักเรียน อย่างมีขั้นตอน มีวิธีการและเครื่องมือ โดยการประสานความ ร่วมมือกับผู้เกี่ยวข้อง เพื่อช่วยเหลือให้นักเรียนดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข เต็มศักยภาพของตนเอง

วัตถุประสงค์ของระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน

วัตถุประสงค์ของระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน มีดังนี้ (สำนักงานคณะกรรมการ การศึกษาขั้นพื้นฐาน. 2547 ก : 5-8)

1. เพื่อให้โรงเรียนมีระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนโดยมีกระบวนการ วิธีการ และ เครื่องมือที่มีคุณภาพ และมีมาตรฐานสามารถตรวจสอบได้
2. เพื่อส่งเสริมให้ครูประจำชั้น/ครูที่ปรึกษา บุคลากรใน โรงเรียน ผู้ปกครอง ชุมชน หน่วยงานและองค์กรภายนอกมีส่วนร่วมในการดูแลช่วยเหลือนักเรียน
3. เพื่อให้นักเรียนได้รับการดูแลช่วยเหลือ และส่งเสริมพัฒนาเต็มตามศักยภาพ เป็น คนที่สมบูรณ์ทั้งด้านร่างกาย อารมณ์ สังคม และ สติปัญญา

กรมสุขภาพจิต (2544 : 13) ได้กล่าวถึง วัตถุประสงค์ของระบบการดูแลช่วยเหลือ นักเรียน ไว้ดังนี้

1. เพื่อให้ดำเนินงานดูแลช่วยเหลือนักเรียนของโรงเรียน เป็นไปอย่างมีระบบและมี ประสิทธิภาพ
2. เพื่อให้โรงเรียน ผู้ปกครอง หน่วยงานที่เกี่ยวข้องหรือชุมชนมีการทำงานร่วมกัน โดยผ่านกระบวนการการทำงานที่มีระบบ พร้อมด้วย เอกสารหลักฐานการปฏิบัติงาน สามารถ ตรวจสอบหรือรับการประเมินผลได้

ประโยชน์ของระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน

กรมสุขภาพจิต (2544 : 13) กล่าวถึงประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับจากการจัดระบบ การดูแลช่วยเหลือนักเรียน ไว้ดังนี้

1. นักเรียนได้รับดูแลช่วยเหลืออย่างทั่วถึงและตรวจสภาพปัญหา
2. สัมพันธภาพระหว่างครูกับนักเรียนเป็นไปด้วยดี และอบอุ่น
3. นักเรียนรู้จักตนเองและควบคุมตนเองได้
4. นักเรียนมีการพัฒนาความฉลาดทางอารมณ์
5. นักเรียนเรียนอย่างมีความสุข

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (2547 ค : 8-15) ได้กล่าวถึงประโยชน์ของการดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนที่มีต่อนักเรียน ครู ผู้บริหาร โรงเรียน ผู้ปกครอง สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาและประเทศชาติ ไว้ดังนี้

1. นักเรียน

- 1.1 ได้รับการดูแลช่วยเหลือและพัฒนาด้านสุขภาพกาย สุขภาพจิต และสภาพแวดล้อมทางสังคมอย่างทั่วถึง
- 1.2 ได้รับการส่งเสริม พัฒนา ป้องกัน แก้ไขปัญหาทั้งด้านการเรียนรู้และความสามารถพิเศษ
- 1.3 ได้รู้จักตนเอง สามารถปรับตัว มีทักษะทางสังคม อยู่ในสังคมได้อย่างเป็นสุข
- 1.4 มีทักษะชีวิตและมีสัมพันธภาพที่ดีกับเพื่อน ครู และผู้ปกครอง

2. ครู

- 2.1 ตระหนักและเห็นความสำคัญในการดูแลช่วยเหลือนักเรียน
- 2.2 มีเจตคติที่ดีต่อนักเรียน
- 2.3 มีผลงานสอดคล้องกับมาตรฐานการประเมินคุณภาพการศึกษา
- 2.4 มีความรักและศรัทธาในวิชาชีพครู

3. ผู้บริหาร

- 3.1 รู้ศักยภาพของครูในการขับเคลื่อนให้เกิดการปฏิรูปการเรียนรู้
  - 3.2 ได้ข้อมูลพื้นฐานของนักเรียน ใช้ในการกำหนดแนวทางในการพัฒนานักเรียน
- หลักสูตรและคุณภาพการจัดการศึกษา
- 3.3 มีรูปแบบกระบวนการพัฒนาและการพัฒนาเชิงระบบภายใต้การมีส่วนร่วม

4. โรงเรียน

- 4.1 มีผลการดำเนินงานตามมาตรฐานการศึกษา

4.2 ได้รับการยอมรับ การสนับสนุน และความร่วมมือจากชุมชน บุคลากร
องค์กรที่เกี่ยวข้อง

4.3 มีการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้และเอื้ออาทร

5. ผู้ปกครอง ชุมชน

5.1 ตระหนักในการมีส่วนร่วมกับโรงเรียน

5.2 เข้าใจถึงวิธีการอบรมสั่งสอนบุตรหลาน

5.3 เป็นตัวอย่างที่ดีแก่บุตรหลานและบุคคลในชุมชน

5.4 มีสัมพันธภาพที่ดีกับบุตรหลาน เป็นครอบครัวที่เข้มแข็ง

6. เขตพื้นที่การศึกษา

6.1 พัฒนานวัตกรรมในการพัฒนานักเรียน

6.2 พัฒนาองค์ความรู้เกี่ยวกับการทำงาน การนิเทศติดตามผล ประเมินผล และ
การศึกษาวิจัยเกี่ยวกับระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน

6.3 มีระบบข้อมูลสารสนเทศทั้งข้อมูลระดับบุคคล และระดับโรงเรียน เพื่อ
พัฒนางานต่อไป

7. ประเทศชาติ

7.1 นักเรียนมีคุณภาพดี มีปัญญา และมีความสุข

7.2 มีการเชื่อมโยงข้อมูลของเยาวชนทุกระดับ

7.3 ลดปัญหาที่ส่งผลกระทบต่อเด็กและเยาวชน ลดค่าใช้จ่ายของหน่วยงานต่าง ๆ

7.4 ประชาชนมีคุณภาพเป็นกำลังอันสำคัญในการพัฒนาประเทศ

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (2547 ข : 18) ได้กล่าวถึงประโยชน์ที่
เป็นเป้าหมายสูงสุดของการดำเนินงานตามระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน คือ ทำให้นักเรียน ทุกกลุ่ม
ทุกคนได้รับการดูแลอย่างทั่วถึงและใกล้ชิดอย่างเป็นองค์รวม ซึ่งประกอบไปด้วยมีพัฒนาการทาง
ปัญญา พัฒนาการทางร่างกาย พัฒนาทักษะชีวิต พฤติกรรม ความประพฤติ ปลอดภัยจาก
ยาเสพติด ปลอดภัยจากโรคระบาด การอยู่รอดปลอดภัย สิทธิโอกาส/ความเสมอภาค พัฒนาการ
ปรับตัว พัฒนาการทางอารมณ์/สุขภาพจิต มุ่งสู่การเป็นคนดี มีปัญญา และมีความสุข

หลักการเกี่ยวกับระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน

เพื่อให้การดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนประสบผลสำเร็จนั้น สำนักงาน
คณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (2547 ก : 9-12) กำหนดกลยุทธ์ดำเนินงาน โดยมีหลักการ ดังนี้

1. การบริหารเชิงระบบ การดำเนินการช่วยเหลือนักเรียนในโรงเรียน สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานนั้นเป็นการบริหารคุณภาพเชิงระบบตามแนวคิดของเดมมิ่ง (PDCA) โดยมีขั้นตอน ในการดำเนินการดังต่อไปนี้

1.1 การวางแผน (Planning) เป็นการวางระบบซึ่งเป็นองค์ประกอบแรกที่สำคัญที่สุด จะต้องกำหนดขั้นตอนการทำงานเป็นกระบวนการ แต่ละขั้นตอนมีวิธีการปฏิบัติ เป็นมาตรฐานและการบันทึกการทำงานเป็นปัจจุบัน ข้อมูลจากบันทึกนี้จะนำไปสู่การตรวจสอบประเมินตนเองและให้ผู้อื่นตรวจสอบได้และเป็นสารสนเทศที่สะท้อนให้เห็นคุณภาพตามมาตรฐาน และตัวชี้วัดของระบบย่อยที่ส่งผลถึงคุณภาพของโรงเรียนทั้งระบบ

1.2 การดำเนินงาน (Doing) เป็นการปฏิบัติร่วมกันของทุกคนโดยใช้กระบวนการภายในองค์กรที่รับผิดชอบในระบบย่อยต่าง ๆ จะปฏิบัติและบันทึก ต่อเนื่องและเป็นปัจจุบัน

1.3 การตรวจสอบและประเมินผล (Checking) เป็นการประเมินตนเองโดย ร่วมกันประเมิน หรือผลัดเปลี่ยนกันประเมินภายในระหว่างบุคคล ระหว่างทีมย่อยในโรงเรียน

1.4 การปรับปรุงพัฒนา (Action) เป็นการนำผลการประเมินมาแก้ไข พัฒนา ซึ่งอาจจะแก้ไขพัฒนาในส่วนที่เป็นกระบวนการ วิธีการ ปัจจัย หรือการบันทึกให้ดีขึ้นจนระบบคุณภาพหรือวงจรคุณภาพเป็นวัฒนธรรมการทำงานขององค์กรอย่างยั่งยืน

2. การทำงานเป็นทีม การทำงานในระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนในสถานศึกษานั้น การดำเนินงานต้องมีการกระทำเป็นทีมจะทำตามลำพังไม่ได้ ดังนั้นจึงแบ่งทีมดำเนินการดังนี้

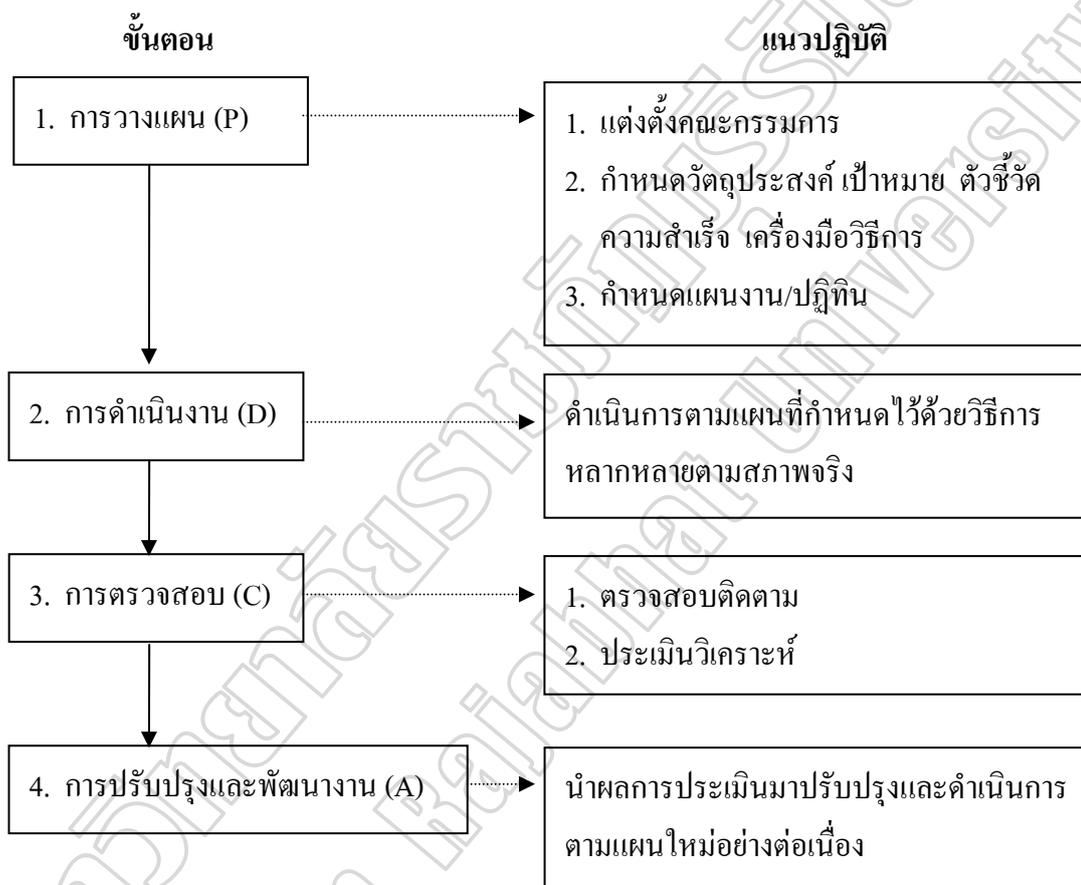
2.1 ทีมนำ ได้แก่ คณะผู้บริหารสถานศึกษาและคณะกรรมการสถานศึกษา ซึ่งจะเป็นผู้วิเคราะห์จุดอ่อนจุดแข็ง จัดทำแผนกลยุทธ์ควบคุม กำกับ ติดตาม และสนับสนุน เสริมสร้างพลังร่วม เพื่อให้การดำเนินงานเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ

2.2 ทีมสนับสนุน เป็นทีมหลักในการสนับสนุนด้านวิชาการและอื่น ๆ ให้เกิด การสร้างระบบคุณภาพขึ้น ทีมสนับสนุนจะเป็นใครขึ้นกับการพัฒนาระบบว่ามีจุดเน้นที่ระบบใด เช่น ทีมระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน หัวหน้าทีม คือรองผู้บริหารสถานศึกษาที่ได้รับมอบหมาย

2.3 ทีมทำ เป็นทีมที่สมาชิกรับผิดชอบการทำงานโดยตรง เช่น ระบบดูแลช่วยเหลือ นักเรียน คือทีมระดับชั้น ครูประจำชั้น ครูที่ปรึกษา เป็นต้น

3. การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ การแลกเปลี่ยนเรียนรู้จะทำให้ได้รับทราบจุดอ่อนในการดำเนินงานของตน เพื่อให้เกิดแนวทางที่จะพัฒนาให้มีคุณภาพสูงขึ้น การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ทำได้ทั้งภายในโรงเรียนและระหว่างโรงเรียนโดยมีบรรยากาศการทำงานที่เป็นกันเอง ไม่ใช่การสั่งการหรือบังคับบัญชา ทำให้ผู้ปฏิบัติงานในแต่ละส่วนเกิดความรู้สึที่ดี ไม่ต้องกังวลเรื่องการตรวจสอบจากผู้บังคับบัญชา

4. การนิเทศ ติดตาม และประเมินผล การนิเทศ ติดตาม และประเมินผล เป็นกระบวนการสำคัญในการพัฒนางานช่วยส่งเสริมสนับสนุนและให้ข้อมูลย้อนกลับที่จะนำไปใช้ปรับปรุงงานต่อไป ตามภาพประกอบ 1 ดังนี้ (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2547 ข : 12)

ภาพประกอบ 1 แผนภูมิขั้นตอนการนิเทศ ติดตาม และประเมินผล

ที่มา : สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (2547 ข : 12)

การดำเนินงานพัฒนาระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน

การดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน ครูประจำชั้นหรือครูที่ปรึกษามีความสำคัญอย่างยิ่ง เพราะผู้ที่อยู่ใกล้ชิดกับนักเรียนมากที่สุด โดยเฉพาะในโรงเรียนที่จัดการศึกษาขั้นพื้นฐานที่ครูและนักเรียนมีความคุ้นเคยกันอย่างเป็นธรรมชาติ แต่การคุ้นเคยกันอย่างเดียว ไม่สามารถรู้จักและเข้าใจนักเรียนได้อย่างแท้จริง ทำให้การวินิจฉัยนักเรียนรายบุคคลอาจไม่ตรงตามสภาพที่

แท้จริง อันจะนำไปสู่การกำหนดแนวทางในการช่วยเหลือ แก้ไข หรือการพัฒนาผู้เรียนที่ไม่เหมาะสม ดังนั้นเพื่อให้การดูแลช่วยเหลือหรือพัฒนานักเรียนเป็นไปอย่างถูกต้องตรงกับสภาพปัญหาและความต้องการของนักเรียนต้องมีความเป็นระบบ มีแนวทางที่ชัดเจน สอดคล้องกับบริบทของโรงเรียนที่จัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน ซึ่งแนวปฏิบัติสำหรับครูในการดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนมี 5 ขั้นตอน ดังนี้ (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. 2549 : 6-7)

1. การรู้จักนักเรียนเป็นรายบุคคล เป็นการรวบรวมข้อมูลนักเรียนด้วยวิธีการต่าง ๆ เพื่อให้ครูประจำชั้นหรือครูที่ปรึกษาได้รู้จักและเข้าใจนักเรียนอย่างแท้จริง และครอบคลุมในทุก ๆ ด้านมีการบันทึกและเก็บรวบรวมข้อมูลดังกล่าวได้อย่างเป็นระบบ
2. การคัดกรองหรือจัดกลุ่มนักเรียน เป็นการนำข้อมูลนักเรียนที่ได้รวบรวมไว้มาวิเคราะห์เพื่อจัดกลุ่มนักเรียนตามสภาพปัญหาและความต้องการ สำหรับโรงเรียนที่จัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน ความรุนแรงของปัญหาและจำนวนนักเรียนที่มีปัญหายังมีไม่มากนัก จึงจัดกลุ่มนักเรียนเป็นกลุ่มส่งเสริมพัฒนา กลุ่มป้องกันและกลุ่มแก้ไข
3. การจัดกิจกรรมส่งเสริม พัฒนา ในขั้นตอนนี้จะเน้นการบูรณาการระหว่างการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนปกติเข้ากับการดูแลช่วยเหลือนักเรียน นั่นคือ นอกจากจะสอนนักเรียนตามเนื้อหาสาระและกิจกรรมที่กำหนดไว้แล้ว ครูประจำชั้นหรือครูที่ปรึกษา จะสอดแทรกการช่วยเหลือและพัฒนานักเรียนควบคู่ไปด้วย รวมทั้งมีการจัดกิจกรรมเพื่อส่งเสริมพัฒนานักเรียนทุกคนตามสภาพปัญหาและความต้องการ
4. การป้องกัน ช่วยเหลือและแก้ไข หมายถึง การให้คำปรึกษาเบื้องต้นกับนักเรียนกลุ่มเสี่ยงและกลุ่มมีปัญหาตลอดจนการประสานงานกับฝ่ายต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง เพื่อจัดกิจกรรมต่าง ๆ ได้แก่กิจกรรมเสริมหลักสูตร กิจกรรมในห้องเรียน กิจกรรมเพื่อนช่วยเพื่อน โดยเลือกกิจกรรมที่เหมาะสมสอดคล้องกับปัญหาบุคลิกลักษณะและสภาพแวดล้อมของนักเรียนแต่ละคน
5. การส่งต่อ ในกรณีที่ครูประจำชั้นหรือครูที่ปรึกษามีความเห็นว่า การดูแลช่วยเหลือนักเรียนคนนั้นๆ จำต้องประสานเพื่อขอความร่วมมือให้บุคลากรหรือหน่วยงานอื่นๆ เข้ามาเกี่ยวข้องก็ให้มีการส่งต่อซึ่งทำได้ทั้งภายในและภายนอกโรงเรียน ทั้งนี้การส่งต่อสามารถทำได้ ทั้งการแก้ไข ปรับปรุง และเพื่อการพัฒนาผู้เรียน

ผู้บริหารกับการดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน

การบริหารงานในองค์กรหรือหน่วยงานจะต้องคำนึงถึงผู้บริหารเป็นอันดับแรกเพราะผู้บริหารเป็นผู้ที่มีอำนาจในการตัดสินใจสั่งการและมีอำนาจในการบริหารในองค์กร เพื่อนำพาองค์กรไปสู่จุดมุ่งหมายที่ตั้งไว้ การที่จะเป็นผู้นำที่ดีได้นั้นจะต้องมีคุณลักษณะผู้นำและมีภาวะผู้นำ

ซึ่งคำนิยามผู้นำมีผู้ได้ให้ความหมายไว้ว่าหมายถึง คุณลักษณะของบุคคลที่บุกเบิกในการปฏิบัติและการทำงานที่ไปสู่ความสำเร็จของตนเองและองค์กร มีความหมายตรงกับภาษาอังกฤษ คือ Administration และ Management ซึ่ง ไชมอน (Simon, 1996 : 6-7) ได้สรุปความหมายของการบริหารไว้ว่า หมายถึง การทำกิจกรรมร่วมกันตั้งแต่ 2 คนขึ้นไป เพื่อร่วมกันดำเนินงานไปสู่จุดมุ่งหมายที่วางไว้

อานันท์ ปันยารชุน (2545 : 24) กล่าวไว้ว่า ผู้บริหารไม่ใช่ผู้จะนำคนอื่นแต่ผู้บริหารที่ดีคือ ผู้ที่ผู้อื่นอยากเดินตาม

พระธรรมปฏิญญา ป.อ.ปยุตโต (2545 : 24) กล่าวไว้ว่า ผู้บริหารมีหน้าที่ที่จะมาประสานและไม่ใช่ประสานเฉย ๆ แต่มาประสานให้พากันไปข้างหน้า หรือมุ่งหน้าไปสู่จุดหมายให้ได้

ประเวศ วะสี (2545 : 24) กล่าวไว้ว่า ผู้บริหารคือ ผู้ที่สามารถก่อให้เกิดคนในองค์กรหรือคนในสังคมเกิดความบังคลาใจ จนมีจุดหมายร่วมกันและรวมพลังกันปฏิบัติตาม

สิปปนนท์ เกตุทัต (2545 : 24) กล่าวไว้ว่า ผู้บริหารจะต้องมีวิสัยทัศน์ วิเคราะห์ตัดสินใจโดยมองอย่างน ก มองภาพรวมทั้งหมดและปฏิบัติอย่างหนอน เอากายใจและสมองเข้าสัมผัส

สงวน นิตยารัมภ์พงศ์ (2547 : 14) กล่าวไว้ว่า ในภาวะวิกฤตของระบบราชการที่ต้องการการแก้ไขอย่างเร่งด่วน ภาวะนั้นต้องการผู้บริหารที่เข้มแข็งมีความตั้งใจที่จะแก้ไขอย่างกล้าหาญอดทนและต่อเนื่อง สามารถสร้างความมั่นใจที่จะทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในองค์กรได้

ไพบุลย์ วัฒนศิริธรรม (2548 : 4) กล่าวไว้ว่า สิ่งที่ควรส่งเสริมให้เกิดหรือควรฝึกฝนไว้คือ ฝึกคนในองค์กรให้พยายามช่วยเหลือตนเอง ฝึกคนให้พร้อมเป็นผู้บริหารได้เมื่อสถานการณ์มาเมื่อเป็นผู้บริหารแล้วอาจเปลี่ยนให้ผู้อื่นเป็นบ้าง

โสภณ สุภาพงษ์ (2548 : 5) กล่าวไว้ว่า การเป็นผู้บริหารนั้นไม่ว่าท่านผู้บริหารเหล่านั้นจะร่ำรวย มียศมีอำนาจที่ยิ่งใหญ่สักเท่าใดก็ตาม เขาไม่ใช่ผู้บริหารที่แท้จริงและยิ่งใหญ่ ถ้าเขาเกิดมาแต่ไม่เคยให้ออกาสและช่วยผู้อื่นให้พ้นทุกข์ได้เลย

สมชาย เทพแสง (2548 : 20-32) กล่าวว่านักบริหารที่เก่งมีคนที่ชอบศรัทธาในบางครั้งต้องขึ้นอยู่กับสถานการณ์และสิ่งแวดล้อมที่มักเรียกว่า “ผู้นำตามสถานการณ์” หรือ “สถานการณ์สร้างวีรบุรุษ” ซึ่งลักษณะของผู้บริหารที่มักประสบความสำเร็จจะมีลักษณะ 18 ประการ ดังนี้

1. ผู้บริหารต้องมีจิตวิทยา ต้องรู้จักวิเคราะห์คนเป็น รู้เขารู้เรา
2. ผู้บริหารต้องมีบุคลิกที่ดีมีอักษาศัย ไมตรีและวางตัวเหมาะสม
3. ผู้บริหารต้องรู้จักเสี่ยง กล้าได้กล้าเสีย มานะอดทน และต้องวางแผนเชิงกลยุทธ์ใน

การสร้างศรัทธากับผู้ที่เกี่ยวข้อง

4. ผู้บริหารต้องเก่งการประชาสัมพันธ์
  5. ผู้บริหารต้องรู้จักการบริหารเวลา จัดลำดับความสำคัญของงาน ต้องตรงต่อเวลาและต้องทำตนให้เป็นแบบอย่างที่ดี
  6. ผู้บริหารต้องมีความสุขรอบคอบ ใจเย็น มีกลยุทธ์ที่ยอดเยี่ยม
  7. ผู้บริหารต้องมีอารมณ์ขันแก้ไขสถานการณ์ตรงเครียดและสร้างความไว้วางใจให้กับผู้อื่น ไม่เคร่งเครียด
  8. ผู้บริหารต้องเป็นผู้มีวิสัยทัศน์มองการณ์ไกลและสามารถคาดการณ์ล่วงหน้าได้เพื่อการทำงานที่ผิดพลาดน้อยที่สุด
  9. ผู้บริหารจะต้องทำงาน โดยยึดทฤษฎี หลักการสามารถอ้างอิงและชี้แจงเหตุผลได้
  10. ผู้บริหารจะต้องมีการตรวจสอบและประเมินผลงานเสมอเพื่อให้งานนั้นสมบูรณ์ที่สุด
  11. ผู้บริหารจะต้องมีจุดประสงค์ของการทำงานอย่างชัดเจน
  12. ผู้บริหารจะต้องมีการวางแผนอย่างรอบคอบ
  13. ผู้บริหารจะต้องกระจายงานและจะต้องให้รางวัลกับผู้ที่มีผลงานดีเด่นเป็นการเสริมกำลังใจในการพัฒนางานต่อไป
  14. ผู้บริหารจะต้องให้ทุกคนมีส่วนร่วมในการทำงาน
  15. ผู้บริหารจะต้องมีความรู้ทั้งทางทฤษฎีในการวางแผนเพื่อจะนำไปสู่การปฏิบัติงานได้จริงและนำไปสู่ความสำเร็จ
  16. ผู้บริหารจะต้องเป็นผู้ที่เรียนรู้ระบบการเมืองการปกครองต้องปรับตัวให้เข้ากับคนอื่นได้ทุกระดับไม้อ่อนหรือแข็งเกินไป
  17. ผู้บริหารต้องเป็นนักพูด นักเขียนเพื่อให้เกิดความเชื่อถือและศรัทธากับผู้อื่น
  18. ผู้บริหารต้องใช้หัวใจของนักปราชญ์ คือ ฟัง คิด อ่าน เขียนและจะต้องนำมาประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมกับสถานการณ์และปฏิบัติตามกฎเกณฑ์ระเบียบวินัยจรรยาบรรณในอาชีพ
- จากการศึกษาของบัณฑิต แทนพิทักษ์ (2545 : 8-15) มีความเห็นว่าผู้บริหารโรงเรียนจะต้องเป็นผู้นำแบบเปลี่ยนแปลงสภาพ และเป็นผู้ศึกษาวิจัยถึงความมีประสิทธิผลอย่างกว้างขวางซึ่งจะมีผลต่อการเรียนรู้ ผักผ่อน ตลอดจนการพัฒนา ดังนี้
1. การเป็นผู้นำแบบเปลี่ยนแปลงสภาพจะต้องเปลี่ยนคุณลักษณะผู้ตาม
  2. ทำให้ผู้ตามมุ่งถึงประโยชน์ส่วนรวมมากกว่าประโยชน์ส่วนตัว

3. เปลี่ยนแปลงระดับความต้องการของผู้ตามและขยายขอบเขตความต้องการของผู้ตามให้มากกว่าเดิมซึ่งคุณลักษณะผู้นำดังกล่าวจะประกอบด้วย ความเสนาหา การคล้อยการมุ่งความสัมพันธเป็นรายบุคคล และการกระตุ้นการใช้ปัญญา

วันทนา เมืองจันทร์ (2544 : 24-25) ให้ความเห็นเกี่ยวกับผู้บริหารเห็นว่ามีมีความสำคัญต่อองค์กรเป็นอย่างยิ่งและได้กล่าวต่อนหนึ่งในบทความการปฏิรูปการศึกษา : คุณธรรมของผู้บริหารกับบทบาทในการประกันคุณภาพการศึกษาว่าโรงเรียนหรือสถานศึกษานั้นผู้บริหารเป็นปัจจัยหลักที่สำคัญมากที่จะบริหารการจัดการให้ผู้เรียนเกิดพัฒนาโดยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งกาย สติปัญญา ความรู้ คุณธรรม จริยธรรม สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข ผู้บริหารเป็นผู้ที่วางแผนเพื่อให้ไปสู่จุดมุ่งหมายนั้นจะต้องมีการพัฒนาความรู้ความสามารถไปสู่ผู้บริหารมืออาชีพซึ่งในยุคปฏิรูปการศึกษานั้นจำเป็นอย่างยิ่งที่ผู้บริหารจะต้องเป็นผู้นำผู้บริหารทุกระดับ บุคลากรที่เกี่ยวข้องโดยเฉพาะผู้บริหารสถานศึกษาจะต้องน้อมนำปรัศธรรม 7 มาใช้ผนวกกับเป็นกัลยาณมิตรและโยนิโสมนสิการ มาใช้เพื่อจะได้นำความรู้ความสามารถมาบริหารสถานศึกษาไปสู่ความสำเร็จซึ่งก็สอดคล้องกับสุพล วงสินธ์ (2542 : 32-39) ที่กล่าวถึงบทบาทของผู้บริหารโรงเรียนในการปฏิรูปการศึกษาไว้ว่าการปฏิรูปการศึกษาทั้งระบบเพื่อยกระดับคุณภาพผู้บริหารเป็นผู้ที่มีความสำคัญสูงสุดเพราะต้องเป็นผู้นำทุกระบวนกรเพื่อให้ได้ผลสำเร็จ ผู้บริหารเป็นหัวใจสำคัญของความสำเร็จ ซึ่งมีความสอดคล้องกับความคิดเห็นของผู้บริหารสถานศึกษาหลายคนที่ประสบผลสำเร็จในการบริหารงาน ส่วนผจญ โภจารย์ศรี (2544 : 12) ได้กล่าววาทบทบาทของผู้บริหารไม่ใช่เป็นเพียงผู้นำการเปลี่ยนแปลงเท่านั้นแต่ต้องทำการเปลี่ยนแปลงอย่างยั่งยืนต่อเนื่อง และวินัย ใจมั่น (2544 : 7) กล่าวว่า ในการปฏิรูปการศึกษาผู้บริหารจะต้องทำตนให้เป็นตัวอย่างต่อบุคลากรทุกฝ่าย และเพื่อเป็นการเตรียมการบุคลากร รวมถึง พิชญ ตุลสุข (2544 : 18) ได้กล่าวถึงการเตรียมการในการปฏิรูปการศึกษาและการประกันคุณภาพว่า จะปลูกพืชต้องเตรียมดิน จะกินต้องเตรียมอาหาร จะพัฒนาก็ต้องเริ่มพัฒนาคน จะแก้ปัญหาจึงต้องเริ่มแก้ที่คนก่อน ซึ่งศูนย์ประชาสัมพันธกระทรวงศึกษาธิการ (2547 : 5) กล่าวว่า การปฏิรูปการศึกษาจะขาดไม่ได้ในการที่ผู้บริหารจะต้องตระหนักถึงประโยชน์ที่เด็กจะได้รับจากการปฏิรูป เพราะหัวใจของความสำเร็จของการประกันคุณภาพ อยู่ที่วัฒนธรรมในองค์กร ความเป็นมืออาชีพของผู้บริหาร และครูอาจารย์ บทบาทของผู้บริหารต้องเป็นผู้นำทุกด้าน โดยเฉพาะด้านวิชาการเพราะจากงานวิจัยหลายเล่มเกี่ยวกับใช้เวลาของผู้บริหาร จากเอกสารประกอบการเรียนชุดวิชาการบริหารทรัพยากรของสุโขทัยธรรมมาธิราช หน่วยที่ 13 ผลการวิจัยตรงกันพบว่า ผู้บริหารใช้เวลามากที่สุดคือ ด้านวิชาการ เพราะงานวิชาการเป็นหัวใจของการศึกษา ผลผลิตคือ ผลสัมฤทธิ์ของนักเรียนที่มีคุณภาพ มีคุณสมบัติครบถ้วนตามที่หลักสูตรได้กำหนดไว้โดยเฉพาะ โรงเรียนที่เป็น โรงเรียนที่เข้าสู่ระบบประกัน

คุณภาพการศึกษาซึ่งจะต้องรับการตรวจประเมินระบบประกันคุณภาพภายในสถานศึกษาและจะต้องรับการประเมินภายนอกจากหน่วยงานที่มาจากองค์กรมหาชนในการดำเนินการจะต้องกำหนดเป็น 4 ด้าน ดังนี้

1. ด้านผู้เรียนจะต้องมีคุณสมบัติอย่างไรบ้าง
2. ด้านครูมีกระบวนการอย่างไรที่จัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ
3. การจัดโครงสร้างขององค์กรในการบริหาร
4. การให้ชุมชนเข้ามามีบทบาทในการจัดการศึกษา

จากที่กล่าวมาตั้งแต่ต้นถึงคุณลักษณะการเป็นผู้นำของผู้บริหารกับระบบดูแลช่วยเหลือ นักเรียนนั้น เป็นสิ่งที่มีความสัมพันธ์ และเกี่ยวข้องกันอย่างที่จะแยกกันไม่ได้ เพราะผู้บริหารเป็นกุญแจสำคัญในการที่จะผลักดันทุกสิ่งทุกอย่างให้สำเร็จลงได้ ดังนั้นจึงพอสรุปได้ว่า สภาพปัญหาของการดำเนินการระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนของโรงเรียนในสังกัดที่ประสบคือ ขาดความรู้ ความเข้าใจ ขาดการพัฒนาตนเองอย่างสม่ำเสมอปัญหาด้านการวางแผน การนิเทศติดตาม ประเมินผล เป็นระยะ ๆ และปัญหาส่วนหนึ่งเกิดจากพฤติกรรมการบริหารเพราะพบว่าโรงเรียนที่มีขนาดต่างกันมีการบริหารที่แตกต่างกัน แต่ไม่ว่าอะไรจะเกิดขึ้นก็ตาม การดำเนินการระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนก็จะต้องดำเนินต่อไป เพื่อการพัฒนาประชาชนให้เป็นพลเมืองที่มีคุณภาพและการพัฒนาความสามารถให้เต็มตามศักยภาพ ซึ่งแนวทางในการแก้ไขปัญหาก็คือการสร้าง ความตระหนักให้กับทุกฝ่ายทุกด้าน และที่สำคัญการกระจายอำนาจในการตัดสินใจในการบริหารที่มุ่งให้ทุกคนได้มีส่วนร่วม

การบริหารจัดการระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (2549 : 10-15) กล่าวถึง การบริหารจัดการระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน มีรายละเอียดการดำเนินงานแต่ละขั้นตอน ดังนี้

1. กำหนดทิศทางและกลยุทธ์การดูแลช่วยเหลือนักเรียน

การดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน สำหรับโรงเรียนที่จัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน ซึ่งมีทรัพยากรจำกัด ให้ประสบผลสำเร็จตามเป้าหมายนั้น ผู้บริหารสถานศึกษาต้องเป็นผู้นำในการกำหนดทิศทางและกลยุทธ์การดูแลช่วยเหลือนักเรียน โดยจัดประชุมครู บุคลากรที่เกี่ยวข้อง กรรมการสถานศึกษา เครือข่ายผู้ปกครองและชุมชน เพื่อวิเคราะห์สภาพปัญหา และความต้องการของโรงเรียนหรือชุมชน ร่วมกันกำหนดวิสัยทัศน์ ภารกิจ เป้าหมาย และกลยุทธ์ในการดำเนินงานให้สอดคล้องกับบริบทของโรงเรียนแต่ละแห่ง

2. การวางแผนการดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน

โรงเรียนควรวางแผนการดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน ดังนี้

2.1 พัฒนาบุคลากร เพื่อเป็นการเตรียมความพร้อมให้กับครูและบุคลากรที่เกี่ยวข้องทุกฝ่ายให้เกิดความตระหนัก มีเจตคติที่ดี มีความรู้ ความเข้าใจและสามารถดำเนินงานตามระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนได้

2.2 แต่งตั้งคณะกรรมการดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนของสถานศึกษา ซึ่งประกอบด้วย ผู้บริหารสถานศึกษา ครู ตัวแทนกรรมการสถานศึกษา ตัวแทนผู้นำชุมชน ตัวแทนผู้ปกครอง ตัวแทนนักเรียน ทั้งนี้ควรสอดคล้องและเหมาะสมกับบริบทของโรงเรียน

2.3 กำหนดโครงการ/กิจกรรมการดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนเป็นส่วนหนึ่งของแผนปฏิบัติการประจำปีของโรงเรียน

2.4 จัดหาสื่อ/นวัตกรรม และสิ่งอำนวยความสะดวกสำหรับการดำเนินงาน

2.5 รวบรวมข้อมูลและจัดทำสารสนเทศด้านระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนของโรงเรียน

2.6 ประสานความร่วมมือกับองค์กร หน่วยงานต่าง ๆ เพื่อระดมทรัพยากรในการดำเนินงาน

3. การดำเนินงานตามแผน

การนำแผนสู่การปฏิบัติของโรงเรียนที่จัดการศึกษาขั้นพื้นฐานนั้น ควรบูรณาการจัดระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนให้สอดคล้องกับการปฏิบัติงานตามปกติของโรงเรียน ครอบคลุมการดำเนินงานใน 2 ลักษณะ คือ

3.1 การสอนปกติ เป็นการส่งเสริม พัฒนานักเรียนโดยจัดกิจกรรมการเรียนรู้ใน 8 กลุ่มสาระการเรียนรู้ ทั้งสาระการเรียนรู้พื้นฐานและสาระการเรียนรู้เพิ่มเติม และการพัฒนานักเรียนโดยผ่านกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนให้กับนักเรียนทุกคนตามปกติ ซึ่งถือเป็นบทบาทหน้าที่ของครูประจำชั้น/ครูประจำวิชา

3.2 การดูแลช่วยเหลือนักเรียน เป็นหน้าที่ของทุกคนที่เกี่ยวข้องในโรงเรียนต้องดำเนินการร่วมกันในการดูแลช่วยเหลือนักเรียนให้ตรงกับสภาพปัญหาหรือพฤติกรรมของนักเรียน ควบคู่กับการจัดการเรียนการสอนปกติ

4. การนิเทศ ติดตาม

การนิเทศ ติดตาม เป็นการนิเทศติดตามให้คำปรึกษาช่วยเหลือ เพื่อให้การดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนมีประสิทธิภาพและเป็นการสร้างขวัญกำลังใจให้แก่ผู้ปฏิบัติงาน

ผู้นิเทศอาจเป็นผู้บริหารสถานศึกษาหรือคณะกรรมการที่โรงเรียนแต่งตั้งตามแผนการนิเทศ
ติดตาม ดังนี้

- 4.1 นิเทศภายใน อย่างน้อยเดือนละ 1 ครั้ง หรือตามความเหมาะสม
- 4.2 ใช้วิธีการนิเทศที่หลากหลาย เช่น สอบถาม สัมภาษณ์ เยี่ยมชั้นเรียน เป็นต้น
- 4.3 ประสานขอความร่วมมือจากบุคคลภายนอกให้การนิเทศ
- 4.4 ติดตามผลการดำเนินงานของครูในการดูแลช่วยเหลือนักเรียนอย่างต่อเนื่อง
5. การประเมินผล ปรับปรุง/พัฒนา

โรงเรียนควรจัดให้มีการประเมินผลการดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน
เป็นระยะและนำผลการประเมินมาใช้เป็นประโยชน์ในการปรับปรุงและพัฒนาการปฏิบัติงาน
ให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น โดยอาศัยบรรยากาศร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมแก้ปัญหาอุปสรรค
การสร้างเสริมขวัญและกำลังใจ และสนับสนุนทรัพยากรเพื่อให้เกิดความสำเร็จ

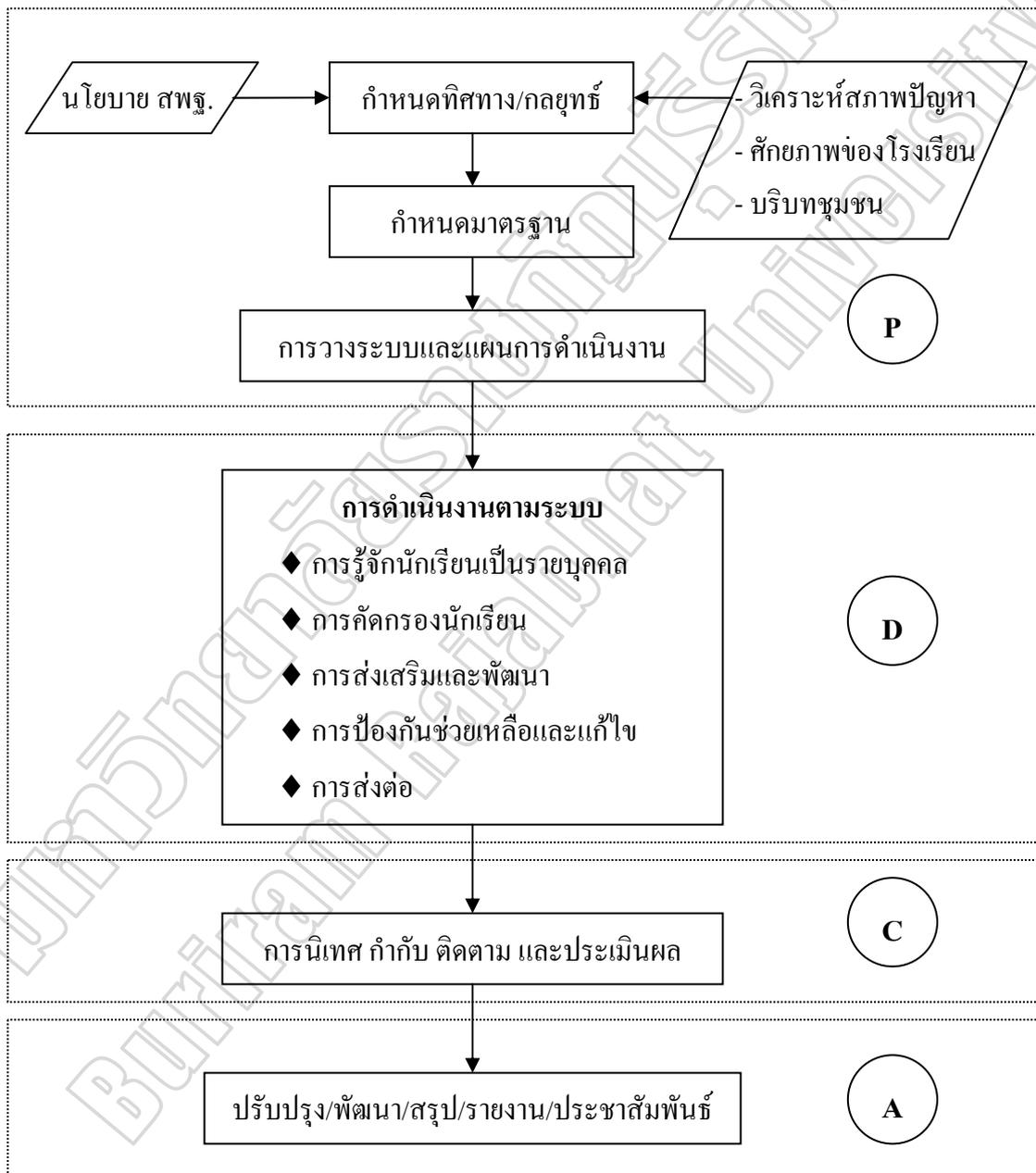
6. การรายงานและการประชาสัมพันธ์

การรายงานผลการดำเนินงานและการประชาสัมพันธ์เป็นขั้นตอนสุดท้าย เพื่อสรุป
ภาพรวมของการดำเนินงานทั้งระบบให้ผู้เกี่ยวข้องและสาธารณชนทราบ โดยดำเนินการดังนี้

6.1 จัดทำรายงานการประเมินตนเอง (Self - assessment Report) ตามระบบประกัน
คุณภาพภายในของสถานศึกษา

6.2 เผยแพร่ประชาสัมพันธ์โดยมีการประชาสัมพันธ์รายงานการดำเนินงานเสนอต่อ
คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ผู้ปกครองและชุมชน และรายงานหน่วยงานต้นสังกัดต่อไป
สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ได้เสนอแนวการบริหารระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน
ของโรงเรียน โดยใช้หลักการบริหารจัดการอย่างเป็นระบบ (PDCA) ซึ่งในการบริหารงานในระดับ
ต่าง ๆ ทุกระดับตั้งแต่เล็กที่สุดคือการปฏิบัติงานประจำวันของบุคคลคนหนึ่ง จนถึงโครงการในระดับ
ใหญ่ที่ต้องใช้ กำลังคนและเงินงบประมาณจำนวนมากย่อมมีกิจกรรม PDCA เกิดขึ้นเสมอ โดยมี
การดำเนินกิจกรรมตามลักษณะงานและสภาพแวดล้อมในการทำงาน ในแต่ละองค์กรจะมีวงจร
PDCA อยู่หลาย ๆ วง วงใหญ่สุด คือ วงที่มีวิสัยทัศน์และแผนยุทธศาสตร์ ขององค์กรเป็นแผนงาน
(P) แผนงานวงใหญ่สุดนี้อาจครอบคลุมระยะเวลาต่อเนื่องกันหลายปีจึงจะบรรลุผล การจะผลักดัน
ให้วิสัยทัศน์และแผนยุทธศาสตร์ ขององค์กรปรากฏเป็นจริงได้จะต้องปฏิบัติ (P) โดยนำแผน
ยุทธศาสตร์มากำหนดเป็นแผนการปฏิบัติงาน ประจำปีของหน่วยงานต่าง ๆ ขององค์กร แผนการ
ปฏิบัติงานประจำปีจะก่อให้เกิดวงจร PDCA ของหน่วยงานขึ้นใหม่ หากหน่วยงานมีขนาดใหญ่ มี
บุคลากรที่เกี่ยวข้องจำนวนมาก ก็จะต้องแบ่งกระจาย ความรับผิดชอบไปยังหน่วยงานต่าง ๆ ทำให้
เกิดวงจร PDCA เพิ่มขึ้นอีกหลาย ๆ วงโดยมีความเชื่อมโยงและซ้อนกันอยู่ การปฏิบัติงานของ

หน่วยงาน ทั้งหมดจะรวมกันเป็น (D) ขององค์กรนั้น ซึ่งองค์กรจะต้องทำการติดตามตรวจสอบ (C) และแก้ไขปรับปรุงจุดที่เป็นปัญหา หรืออาจต้องปรับเปลี่ยนใหม่ ในแต่ละปี (A) เพื่อให้วิสัยทัศน์และแผนยุทธศาสตร์ระยะยาวนั้นปรากฏเป็นจริงและ ทำให้การดำเนินงานบรรลุเป้าหมายและวัตถุประสงค์รวมขององค์กร ได้อย่างมีประสิทธิภาพและมีคุณภาพ แสดง ได้ดังภาพประกอบ 2

ภาพประกอบ 2 แนวการบริหารระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนของโรงเรียน

ที่มา : สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (2547 ข : 5)

วิธีการและเครื่องมือตามระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน

กระบวนการดำเนินงานตามระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน เป็นความรับผิดชอบของครู ที่ปรึกษาตลอดกระบวนการ โดยมีการประสานงานหรือรับการสนับสนุนจากผู้บริหาร ครูที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งผู้ปกครอง ซึ่งมีวิธีการและเครื่องมือตัวอย่างสรุปได้ ดังตาราง 1 (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. 2547 ก : 4-5)

ตาราง 1 กระบวนการ วิธีการ เครื่องมือ ตามระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน

กระบวนการดำเนินงาน	วิธีการ	เครื่องมือ
1. รู้จักนักเรียนเป็นรายบุคคล	ศึกษาข้อมูลจากการใช้	1. ระเบียบสะสม
1.1 ด้านความสามารถ	1. ระเบียบสะสม	2. แบบประเมินพฤติกรรมเด็ก
1.1.1 การเรียน	2. แบบประเมินพฤติกรรมเด็ก	(SDQ)
1.1.2 ความสามารถ	(SDQ)	3. อื่น ๆ
1.2 ด้านสุขภาพ	3. อื่น ๆ เช่น	3.1 แบบประเมินความฉลาดทาง
1.2.1 ร่างกาย	3.1 แบบประเมินความฉลาดทาง	อารมณ์ (E.Q.)
1.2.2 จิตใจ พฤติกรรม	อารมณ์ (EQ)	3.2 แบบสังเกตพฤติกรรม
1.3 ด้านครอบครัว	3.2 แบบสังเกตพฤติกรรม	3.3 แบบสังเกตพฤติกรรม
1.3.1 เศรษฐกิจ	3.3 แบบสังเกตพฤติกรรม	นักเรียน
1.3.2 การคุ้มครองนักเรียน	นักเรียน	
1.4 อื่น ๆ		
2. การคัดกรองนักเรียน	ดำเนินการต่อไปนี้	1. เกณฑ์การคัดกรองนักเรียน
2.1 กลุ่มปกติ	1. วิเคราะห์ข้อมูลจาก	2. แบบสรุปผลการคัดกรอง
2.2 กลุ่มเสี่ยงหรือมีปัญหา	1.1 ระเบียบสะสม	นักเรียนและช่วยเหลือ
	1.2 แบบประเมินพฤติกรรมเด็ก	นักเรียนเป็นรายบุคคล
	(SDQ)	3. แบบสรุปผลการคัดกรอง
	1.3 แหล่งข้อมูลอื่น	นักเรียนเป็นห้องเรียน
	2. คัดกรองนักเรียนตามเกณฑ์	
	การคัดกรองของโรงเรียน	

ตาราง 1 (ต่อ)

กระบวนการดำเนินงาน	วิธีการ	เครื่องมือ
3. การส่งเสริมนักเรียน (สำหรับนักเรียนทุก กลุ่ม)	ดำเนินการดังต่อไปนี้ 1. จัดกิจกรรมโฮมรูม 2. จัดประชุมผู้ปกครองชั้นเรียน 3. จัดกิจกรรมอื่น ๆ ที่ครูพิจารณาว่า เหมาะสมในการส่งเสริมนักเรียน ให้มีคุณภาพมากขึ้น	1. แนวทางการจัดกิจกรรมโฮมรูม ของนักเรียน 2. แนวทางการจัดกิจกรรม ประชุมผู้ปกครองชั้นเรียนของ โรงเรียน 3. แบบบันทึกสรุปประเมินผลการ ดำเนินกิจกรรม
4. การป้องกันและ แก้ไขปัญหา (จำเป็นอย่างมาก สำหรับกลุ่มเสี่ยงหรือมี ปัญหา)	ดำเนินการดังต่อไปนี้ 1. ให้การปรึกษาเบื้องต้น 2. ประสานงานกับครูและผู้ที่ เกี่ยวข้องอื่น ๆ 2.1 กิจกรรมในห้องเรียน 2.2 กิจกรรมเสริมหลักสูตร 2.3 กิจกรรมเพื่อนช่วยเพื่อน 2.4 กิจกรรมซ่อมเสริม 2.5 กิจกรรมสื่อสารกับผู้ปกครอง	1. แนวทางการจัดกิจกรรมเพื่อการ ป้องกันและแก้ไขปัญหานักเรียน 5 กิจกรรม 2. แบบบันทึกสรุปผลการคัดกรองและ ช่วยเหลือนักเรียนเป็นรายบุคคล 3. แบบบันทึกรายงานผลการดูแล ช่วยเหลือนักเรียน
5. การส่งต่อ 5.1 ส่งต่อภายใน 5.2 ส่งต่อภายนอก	ดำเนินการต่อไปนี้ 1. บันทึกการส่งนักเรียนไปยังครูที่ เกี่ยวข้องในการช่วยเหลือนักเรียน ต่อไป เช่น ครูแนะแนว ครู ปกครอง ครูประจำวิชา ครู พยาบาล เป็นต้น ซึ่งเป็นการส่ง ต่อภายใน 2. บันทึกการส่งนักเรียนไปยัง ผู้เชี่ยวชาญภายนอกโดยครูแนะ แนว/ฝ่ายปกครอง	1. แบบบันทึกการส่งต่อของโรงเรียน 2. แบบรายงานแจ้งผลการช่วยเหลือ นักเรียน

โรงเรียนสามารถพิจารณาเลือกใช้วิธีการและเครื่องมือ อื่น ๆ เพิ่มเติมนอกเหนือจากที่ระบุเพื่อการดำเนินงานอย่างมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้นตามความเหมาะสมของสภาพโรงเรียน

บทบาทหน้าที่ของผู้ที่เกี่ยวข้องตามระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน

บทบาทและหน้าที่ของผู้ที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินการตามระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนมีดังนี้ (กระทรวงศึกษาธิการ. 2547 : 24-26)

บทบาทของคณะกรรมการอำนวยการ มีดังนี้

1. ส่งเสริม สนับสนุนการขับเคลื่อน และผดุงระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน
2. สร้างขวัญกำลังใจ และพัฒนาบุคลากร
3. เป็นผู้นำในการฝึก ผสาน บูรณาการภารกิจโดยรวมของสถานศึกษา
4. ประสานสัมพันธ์และสร้างความเข้มแข็งให้เครือข่าย
5. นิเทศ กำกับ ติดตาม และประเมินผล

บทบาทของหัวหน้าระดับ หรือรองหัวหน้าระดับชั้น มีดังนี้

1. ติดตาม กำกับการดูแลช่วยเหลือนักเรียนของครูที่ปรึกษา
2. ประสานงานของผู้ที่เกี่ยวข้องในการดูแลช่วยเหลือนักเรียน
3. จัดประชุมครูในระดับ เพื่อประสิทธิภาพในการดูแลช่วยเหลือนักเรียน
4. จัดประชุมกลุ่มเพื่อปรึกษาเป็นรายกรณี (Case Conference)
5. บันทึกหลักฐานการปฏิบัติงานและจัดทำรายงาน ประเมินระดับ ส่งผู้บริหารโดย

ผ่านทีมงาน

6. อื่น ๆ ตามที่ได้รับมอบหมาย

บทบาทหน้าที่ของครูที่ปรึกษาหรือครูประจำชั้น มีดังนี้

1. ดำเนินการช่วยเหลือนักเรียนตามแนวทางที่กำหนด คือ
  - 1.1 การรู้จักนักเรียนเป็นรายบุคคล โดยการรวบรวมข้อมูลจำแนก จัดกลุ่มผู้เรียนเป็นรายบุคคล จัดทำข้อมูลให้เป็นระบบและเป็นปัจจุบัน
  - 1.2 การคัดกรองนักเรียน วิเคราะห์ข้อมูลจำแนกจัดกลุ่มผู้เรียน เช่น กลุ่มเด็กที่มีความสามารถพิเศษ กลุ่มปกติ กลุ่มเสี่ยง และกลุ่มมีปัญหาต้องการช่วยเหลือโดยเร่งด่วน (จำนวนกลุ่มและเกณฑ์ในการคัดกรองอยู่ในดุลยพินิจของโรงเรียน)
  - 1.3 ส่งเสริมและพัฒนานักเรียนโดยจัดกิจกรรม โครงการ โครงการงาน ส่งเสริมพัฒนาผู้เรียนให้รู้จักตนเอง รักและเห็นคุณค่าในตนเอง มีทักษะในการดำรงชีวิต
  - 1.4 การป้องกันและแก้ไขปัญหา ดูแลให้คำปรึกษากรณีมีปัญหาที่ไม่ยุ่งยากซับซ้อนทั้งรายบุคคล และเป็นกลุ่ม

1.5 การส่งต่อ กรณีปัญหาของนักเรียนซับซ้อน ให้ส่งต่อไปยังครูแนะแนว ฝ่ายปกครอง หรือผู้มีทักษะความสามารถตรงกับลักษณะปัญหา

2. พัฒนาตนเองด้านองค์ความรู้ทางจิตวิทยาการแนะแนวและการให้คำปรึกษา
3. ร่วมประชุมกลุ่มปรึกษาปัญหารายกรณี
4. บันทึกหลักฐานการปฏิบัติงานและประเมินรายงานส่งหัวหน้าระดับ
5. อื่น ๆ ตามที่ได้รับมอบหมาย

บทบาทหน้าที่ของครูแนะแนว มีดังนี้

1. นิเทศ สนับสนุนและเป็นแกนหลักแก่ครูที่ปรึกษาและผู้ที่เกี่ยวข้องทุกคนในการให้ความรู้ เทคนิค วิธีการ และกระบวนการตามหลักจิตวิทยาและการแนะแนวเพื่อใช้ในการดูแลช่วยเหลือนักเรียนในประเด็นสำคัญ ต่อไปนี้

1.1 เทคนิค วิธีการ และเครื่องมือ เพื่อการรู้จักและเข้าใจผู้เรียน รวมทั้งการคัดกรองจัดกลุ่มผู้เรียน การให้คำปรึกษาเบื้องต้น เช่น การใช้ระเบียบเหมาะสม แบบทดสอบ การสังเกต การสัมภาษณ์ เป็นต้น

1.2 เสนอแนะแนวทางการจัดกิจกรรมโฮมรูม การประชุมชั้นเรียน และกิจกรรมสำหรับผู้เรียนทุกกลุ่มคัดกรอง

1.3 ให้ความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับธรรมชาติและลักษณะของผู้เรียนกลุ่มพิเศษ ประเภทต่าง ๆ และเสนอแนะแนวทางการดูแลช่วยเหลือ ส่งเสริม พัฒนา

2. ให้คำปรึกษาแก่ผู้เรียน (ในกรณีที่ครูที่ปรึกษาไม่สามารถแก้ไขหรืออยากต่อการช่วยเหลือ) ผู้ปกครอง และผู้ขอรับบริการทั่วไป

3. ประสานกับผู้ที่เกี่ยวข้อง ทั้งในและนอกสถานศึกษาเป็นระบบ “เครือข่าย” ในการดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน

4. จัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนในชั่วโมงสอนแนะแนว

4.1 ให้บริการต่าง ๆ หรือจัดทำโครงการ กิจกรรมกลุ่มต่าง ๆ ให้กับนักเรียนซึ่งเป็นการสนับสนุนระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน

4.2 ร่วมประชุมปรึกษาปัญหารายกรณี

4.3 ในกรณีที่นักเรียนมีปัญหาอยากต่อการช่วยเหลือของครูแนะแนว ให้ส่งต่อผู้เชี่ยวชาญภายนอกและติดตามผลการช่วยเหลือนักเรียน

4.4 บันทึกหลักฐานการปฏิบัติงานและประเมินผลรายงานส่งผู้บริหารหรือหัวหน้าระดับการเรียนการสอน ส่งเสริมให้มีการพิทักษ์สิทธิเด็ก ดูแลเด็กพิการเด็กด้อยโอกาส และเด็กที่มีความสามารถพิเศษให้ได้รับการพัฒนาตามศักยภาพ

แผนการดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนของสถานศึกษา

การนำระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนเข้าสู่สถานศึกษา มีความสำคัญต่อประสิทธิภาพของระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน โดยมีแผนการดำเนินงานที่ประกอบด้วยกิจกรรมต่างๆ และสามารถนำไปปฏิบัติอย่างต่อเนื่องเป็นเวลา 1 รอบปี ดังนี้ (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. 2547 ข : 28-34)

1. การเตรียมการและวางแผนการดำเนินงาน
2. การปฏิบัติตามแผน
3. การกำกับ ติดตาม ประเมินผลและรายงาน

การเตรียมการและวางแผนการดำเนินงาน

การเตรียมการและวางแผนการดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนในสถานศึกษา ประกอบด้วยกิจกรรม 2 กิจกรรม ดังนี้ (กรมสุขภาพจิต. 2547 ก : 45-52)

1. แต่งตั้งคณะกรรมการ
2. วิเคราะห์สภาพความพร้อมของสถานศึกษาและจัดทำแผนปฏิบัติงาน

กิจกรรมที่ 1 แต่งตั้งคณะกรรมการ

- วัตถุประสงค์
1. เพื่อให้มีคณะกรรมการตามระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนในสถานศึกษา
  2. เพื่อให้มีผู้รับผิดชอบการดำเนินงานในระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน
- วิธีการดำเนินงาน

1. ประชุมหารือเพื่อกำหนดโครงสร้างบุคลากรในระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน

ของสถานศึกษา

2. แต่งตั้งคณะกรรมการ ดังนี้

- 2.1 คณะกรรมการอำนวยการ (ทีมนำ)
- 2.2 คณะกรรมการประสานงาน (ทีมสนับสนุน)
- 2.3 คณะกรรมการดำเนินงาน (ทีมทำ)

- 2.4 กำหนดบทบาทหน้าที่ของคณะกรรมการอำนวยการ คณะกรรมการประสานงาน

คณะกรรมการดำเนินงาน ในการดูแลช่วยเหลือของนักเรียน

กิจกรรมที่ 2 วิเคราะห์สภาพความพร้อมของสถานศึกษาและจัดทำแผนปฏิบัติงาน

วัตถุประสงค์

1. เพื่อให้ทราบสภาพพื้นฐานของสถานศึกษาที่เกี่ยวกับระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน

ของสถานศึกษา เพื่อให้เป็นข้อมูลสำหรับวางแผนการดำเนินงาน

2. เพื่อให้ได้แผนปฏิบัติงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนของสถานศึกษา ตลอดปีการศึกษา

วิธีการดำเนินงาน

คณะกรรมการอำนวยการและหรือคณะกรรมการประสานงาน ดำเนินงานในการดูแลช่วยเหลือนักเรียน ดังนี้

1. วิเคราะห์สภาพพื้นฐานของสถานศึกษา โดยใช้แบบประเมินหรือแบบสำรวจการดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน หรือแบบสอบถามความพร้อมพื้นฐานของสถานศึกษาที่จัดทำขึ้นเอง เพื่อศึกษาจุดแข็ง จุดอ่อนในด้านต่างๆ ของสถานศึกษาที่มีผลต่อการช่วยเหลือนักเรียนและข้อเสนอแนะของครู รวมทั้งผู้เกี่ยวข้องในสถานศึกษาเกี่ยวกับการดำเนินงานตามระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน

2. วิเคราะห์ข้อมูลที่ได้เพื่อใช้เป็นแนวทางในการจัดทำโครงการ แผนปฏิบัติงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนของสถานศึกษา และการจัดกิจกรรมหรือโครงการเพื่อสนับสนุนให้ระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนมีประสิทธิภาพมากขึ้น

การปฏิบัติตามแผน

การดำเนินงานตามระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนของสถานศึกษาประกอบด้วยกิจกรรม ดังนี้ (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. 2547 ก : 73-77)

1. สร้างความตระหนักและความเข้าใจบุคลากร

2. ดำเนินการตามระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน

กิจกรรมที่ 1 สร้างความตระหนักและความเข้าใจบุคลากร

วัตถุประสงค์

1. เพื่อให้บุคลากรทุกคนในสถานศึกษา ตระหนักถึงความสำคัญและเห็นคุณค่าของระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน โดยมีครูประจำชั้น/ครูที่ปรึกษาเป็นบุคลากรหลักในการดูแลช่วยเหลือนักเรียน

2. เพื่อให้บุคลากรในสถานศึกษามีความเข้าใจบทบาทภาระหน้าที่ของการดูแลช่วยเหลือนักเรียน

3. เพื่อให้บุคลากรทุกคนในสถานศึกษามีความเข้าใจในขั้นตอน วิธีการและมีการประสานความร่วมมือกับผู้เกี่ยวข้องในสถานศึกษาในการดูแลช่วยเหลือนักเรียน

วิธีการดำเนินงาน

คณะกรรมการประสานงานอาจดำเนินการสร้างความเข้าใจกับบุคลากรในสถานศึกษา
ในลักษณะ ดังนี้

1. ประชุมชี้แจงและสร้างความเข้าใจให้กับบุคลากรในสถานศึกษาด้วยวิธีการต่างๆ
เพื่อให้เกิดเจตคติที่ดีต่อระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน มีความยินดีร่วมมือร่วมใจในการทำงานเพื่อ
ช่วยเหลือนักเรียน

2. ฝึกอบรมบุคลากร โดยเฉพาะครูประจำชั้น/ครูที่ปรึกษาให้มีความรู้ ความสามารถ
เทคนิคหรือทักษะต่างๆ ในการดูแลช่วยเหลือนักเรียนเบื้องต้น

3. ประชาสัมพันธ์งานการดูแลช่วยเหลือนักเรียน ให้กับบุคลากรและหน่วยงานที่
เกี่ยวข้องทราบอย่างต่อเนื่อง

4. ประเมินผลการสร้างความรู้ความเข้าใจให้กับบุคลากรในการดูแลช่วยเหลือ
นักเรียนและนำผลการประเมินมาเป็นข้อในการพัฒนาบุคลากรต่อไป

กิจกรรมที่ 2 ดำเนินการตามระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน

วัตถุประสงค์

1. เพื่อให้ครูได้ดำเนินการดูแลช่วยเหลือนักเรียนตามระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนที่
กำหนดไว้

2. เพื่อให้ให้นักเรียนได้รับการดูแลช่วยเหลือจากครูประจำชั้นอย่างทั่วถึง
และตรงตามสภาพและความต้องการของนักเรียน

วิธีการดำเนินงาน

1. ครูประจำชั้นหรือครูที่ปรึกษาดำเนินการดูแลช่วยเหลือนักเรียนตามระบบดูแล
ช่วยเหลือนักเรียน ซึ่งมีสาระสำคัญสรุปได้ ดังนี้

1.1 การรู้จักนักเรียนเป็นรายบุคคล ซึ่งอย่างน้อยต้องครอบคลุมด้าน
ความรู้ความสามารถ ด้านสุขภาพ และด้านครอบครัว

1.2 การคัดกรองนักเรียน โดยจัดแบ่งกลุ่มนักเรียนเป็น 3 กลุ่ม คือ กลุ่มปกติ
กลุ่มเสี่ยงและกลุ่มมีปัญหา

1.3 การส่งเสริมและพัฒนาให้นักเรียนทุกคนที่อยู่ในความดูแล ด้วยกิจกรรมต่างๆ
เช่น กิจกรรมโฮมรูม (Home Room) กิจกรรมประชุมผู้ปกครองชั้นเรียน (Classroom Meeting)

1.4 การป้องกัน ช่วยเหลือและแก้ไขปัญหานักเรียนในกลุ่มเสี่ยงและมีปัญหา

ด้วยวิธีการต่างๆ เช่น การให้คำปรึกษาหารือ กิจกรรมในห้องเรียน กิจกรรมเสริมหลักสูตร กิจกรรมเพื่อนช่วยเพื่อน (Buddy) กิจกรรมสอนเสริม กิจกรรมการสื่อสารกับผู้ปกครอง

1.5 การส่งต่อนักเรียนไปรับการช่วยเหลือจากครูอื่นๆ เช่น ครูแนะแนวหรือ ฝ่ายปกครอง เป็นต้น

2. บันทึกหลักฐานการปฏิบัติงานและควรวินาทีที่ขึ้นตอน

3. สรุปผลการปฏิบัติงาน รายงานผลการดำเนินงาน

การกำกับ ติดตาม ประเมินผลและรายงาน

การกำกับ ติดตาม ประเมินผลและรายงานผลการดำเนินงานตามระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน ประกอบด้วยกิจกรรม ดังนี้ (กรมสุขภาพจิต. 2547 ข : 43-44)

1. ประเมินเพื่อทบทวน

2. ประเมินผลเพื่อพัฒนาและสรุปรายงาน

กิจกรรมที่ 1 ประเมินเพื่อทบทวน

วัตถุประสงค์

1. เพื่อทราบผลการดำเนินงาน ปัญหาและอุปสรรคที่มีในแต่ละระดับและนำข้อมูลไปใช้ในการทบทวนและปรับปรุงระหว่างการทำงาน

2. เพื่อให้ได้รายงานผล

วิธีดำเนินการ

1. ดำเนินการประเมินแต่ละระดับชั้น โดยผู้ที่ได้รับคำสั่งแต่งตั้งหรือผู้แทนครูแต่ละระดับ ซึ่งได้รับการอบรมหรือมีความรู้ ทักษะในการประเมิน โดยดำเนินการประเมินระหว่างระดับชั้น

2. นำผลดังกล่าวมาปรับปรุงประสิทธิภาพการดำเนินงานให้ดียิ่งขึ้น

3. ดำเนินการประเมินคุณภาพระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน และการทำงานของครูในแต่ละระดับ ภาคเรียนละ 1 ครั้ง

4. ผู้ทำหน้าที่ประเมินจัดทำรายงานการประเมินคุณภาพของแต่ละระดับส่ง

คณะกรรมการประสานงานเพื่อรายงานผู้บริหารสถานศึกษาต่อไป

กิจกรรมที่ 2 ประเมินผลเพื่อพัฒนาและสรุปรายงาน

วัตถุประสงค์

1. เพื่อให้ได้รายงานสรุปผลการดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนในแต่ละภาคเรียน และปีการศึกษา

2. เพื่อเป็นข้อมูลในการปรับปรุง พัฒนาระบบวิธีการดำเนินงานดูแลช่วยเหลือนักเรียนของสถานศึกษาให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

วิธีการดำเนินงาน

1. ครูประจำชั้นแต่ละคนจัดทำรายงานการดำเนินงานเสนอประธานคณะกรรมการดำเนินงานทุกสิ้นภาคเรียน

2. คณะกรรมการดำเนินงานในแต่ละระดับจัดทำรายงานสรุปเป็นระดับเสนอคณะกรรมการประสานงาน

3. คณะกรรมการประสานงานจัดทำสรุปผลการวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากประธานคณะกรรมการดำเนินงานและจากการประเมินเพื่อทบทวนแล้วนำมาจัดทำรายงานเป็นภาพรวมของสถานศึกษา เสนอคณะกรรมการอำนวยการ

4. คณะกรรมการอำนวยการดำเนินงาน ดังนี้

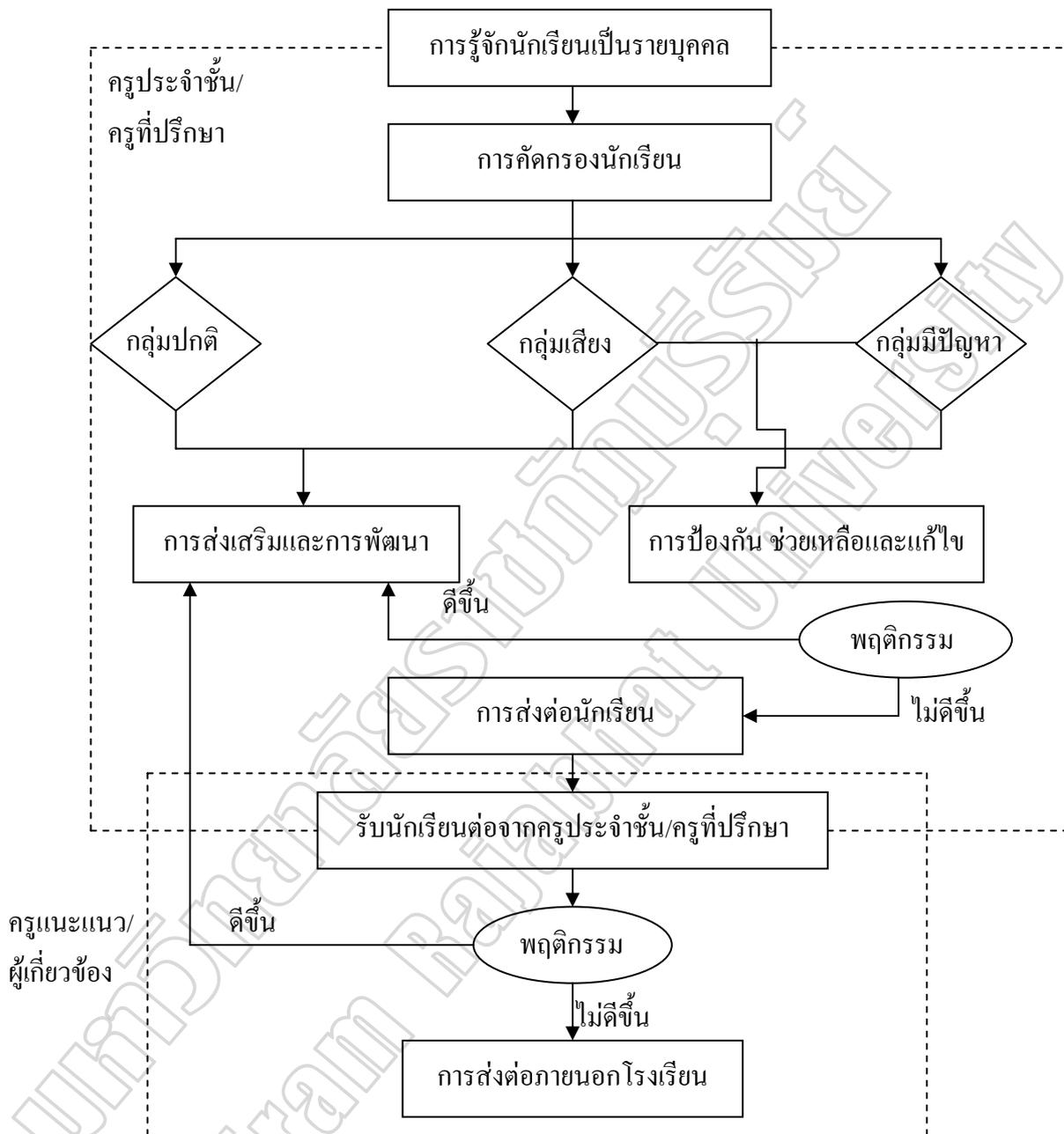
4.1 ประชุมพิจารณารายงานจากคณะกรรมการประสานงาน เพื่อการปรับปรุงและพัฒนาระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนของสถานศึกษาและเผยแพร่ประชาสัมพันธ์การดูแลช่วยเหลือนักเรียนของสถานศึกษาให้ผู้เกี่ยวข้องทราบ

4.2 นิเทศ กำกับ ติดตามการดำเนินงานของคณะกรรมการดำเนินงานทุกระดับอย่างต่อเนื่อง รวมทั้งมีการประชุมติดตามผลอย่างสม่ำเสมออย่างน้อยภาคเรียนละ 2 ครั้ง

ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยเห็นว่าการทำงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนทุกกิจกรรมที่กล่าวมาทั้งหมดในข้างต้น ผู้บริหาร โรงเรียนและครูผู้สอนที่ทำหน้าที่เป็นครูที่ปรึกษา ครูแนะแนว ซึ่งเป็นผู้ปฏิบัติงานใกล้ชิดกับนักเรียนในโรงเรียน ถือว่าเป็นบุคคลที่มีความสำคัญอย่างยิ่งต่อความสำเร็จของระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน ดังนั้น ผู้วิจัยจึงเลือกตัวแปรตำแหน่งหน้าที่ ซึ่งแบ่งออกเป็นผู้บริหาร โรงเรียนและครูผู้สอน มาศึกษาในการวิจัยครั้งนี้เพื่อจะได้ทราบถึงสภาพการดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน เพื่อที่จะได้นำข้อมูลไปสนับสนุนการดำเนินงานหรือให้ขวัญกำลังใจแก่ครูด้วยวิธีการต่าง ๆ เช่น การประชุมกับครูในระดับต่าง ๆ เป็นครั้งคราว

การดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนในสถานศึกษา

การดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนในสถานศึกษา โดยศึกษาในกระบวนการดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนในสถานศึกษา ใน 5 ประการ การรู้จักนักเรียนเป็นรายบุคคล การคัดกรองนักเรียน การส่งเสริมและพัฒนา นักเรียน การป้องกัน ช่วยเหลือและแก้ไข และการส่งต่อนักเรียน สามารถสรุปเป็นภาพประกอบแสดงกระบวนการระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนได้ดังนี้ (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. 2547 ข : 6)

ภาพประกอบ 3 กระบวนการระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน

ที่มา : สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (2547 ข : 6)

การรู้จักนักเรียนเป็นรายบุคคล

การรู้จักนักเรียนเป็นรายบุคคลเป็นวิธีการสำคัญที่จะช่วยให้ครูทราบถึงจุดแข็ง จุดอ่อน ของนักเรียนแต่ละคน โดยใช้เครื่องมือที่หลากหลาย ซึ่งต้องเลือกวิธีการและเครื่องมือหรือเทคนิค ต่าง ๆ เพื่อประสิทธิภาพในการรู้จักนักเรียนเป็นรายบุคคล และสามารถนำไปวางแผนให้

การช่วยเหลือ ป้องกันและส่งเสริมพัฒนาการของนักเรียนแต่ละคน ได้อย่างเหมาะสม

1. ขั้นตอนการปฏิบัติ

การรู้จักนักเรียนเป็นรายบุคคลมีขั้นตอนการปฏิบัติที่สถานศึกษาจะต้องดำเนินการ ดังนี้ (กรมสุขภาพจิต. 2547 ข : 53)

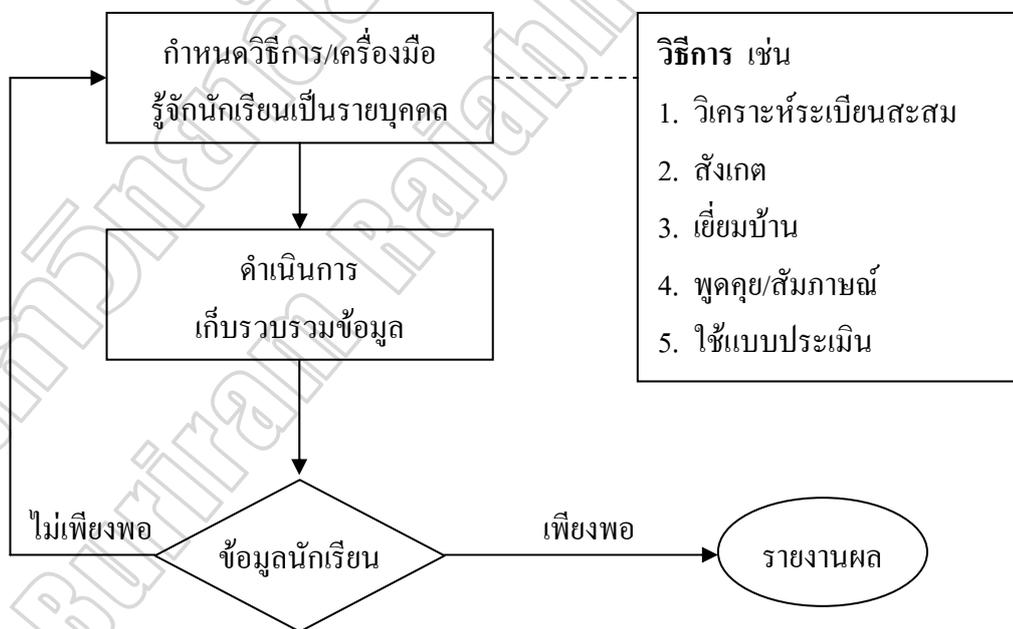
1.1 จัดครูที่ปรึกษาให้เหมาะสมกับนักเรียนแต่ละกลุ่มในสัดส่วน ครู : นักเรียน คือ 1 : 20-25 คน

1.2 ทีมประสานกำหนดวิธีการและเครื่องมือรู้จักนักเรียนเป็นรายบุคคล

1.3 ทีมประสานอบรมวิธีการรู้จักนักเรียนเป็นรายบุคคล ในกรณีที่ยังไม่เคยเข้ารับการอบรม

1.4 ครูที่ปรึกษาดำเนินการรวบรวมข้อมูลรายบุคคลของนักเรียน

1.5 หากข้อมูลที่ได้จากการรู้จักนักเรียนเป็นรายบุคคลมีครบถ้วนต่อการนำไปใช้ในการคัดกรองนักเรียนให้ดำเนินการสรุปรายงานผลไปตามลำดับ หากข้อมูลไม่ครบถ้วนเพียงพอสำหรับการคัดกรอง ให้ทบทวนและปรับวิธีการรู้จักนักเรียนเป็นรายบุคคลเพิ่มเติม ซึ่งสรุปเป็นขั้นตอนการรู้จักนักเรียนเป็นรายบุคคล ได้ดังนี้ (กรมสุขภาพจิต. 2547 ข : 5)

ภาพประกอบ 4 การดำเนินงานรู้จักนักเรียนเป็นรายบุคคล

ที่มา : กรมสุขภาพจิต (2547 ข : 5)

2. ตัวชี้วัดความสำเร็จ

2.1 ร้อยละ 80 ของครูประจำชั้น/ครูที่ปรึกษาดูแลนักเรียนในสัดส่วน ครู :
นักเรียน คือ 1 : 20-25 คน

2.2 นักเรียนทุกคนได้รับการประมวลข้อมูลการรู้จักนักเรียนเป็นรายบุคคล

2.3 ร้อยละ 80 ของนักเรียน มีข้อมูลประมวลผลการรู้จักนักเรียนเป็นรายบุคคล
ครบถ้วนตามเกณฑ์มาตรฐานของระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน

3. ข้อมูลพื้นฐานของนักเรียน

การรู้จักนักเรียนเป็นรายบุคคลนั้น ครูประจำชั้นหรือครูที่ปรึกษาต้องมีข้อมูลพื้นฐาน
ที่ครบถ้วน ทั้งนี้เพื่อประโยชน์ในการคัดกรองนักเรียนต่อไป ซึ่งข้อมูลพื้นฐานที่ควรทราบและ
รวบรวมได้ ได้แก่ (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. 2547 ข : 37)

3.1 ด้านความสามารถ

3.1.1 ความสามารถด้านการเรียนรู้

3.1.2 ความสามารถพิเศษ/อัจฉริยะ

3.2 ด้านสุขภาพ

3.2.1 ร่างกาย/ความพิการ

3.2.2 จิตใจ/พฤติกรรม

3.3 ด้านครอบครัว

3.3.1 เศรษฐกิจ

3.3.2 การคุ้มครองสวัสดิการ

3.4 ด้านสารเสพติด

3.5 ด้านความปลอดภัย

3.6 พฤติกรรมทางเพศ

3.7 ด้านอื่นๆ ที่มีความสำคัญหรือเกี่ยวข้องกับการดูแลช่วยเหลือนักเรียน

4. วิธีการรู้จักนักเรียนเป็นรายบุคคล

การรู้จักนักเรียนเป็นรายบุคคลให้ครอบคลุมทุกด้านนั้น จำเป็นต้องใช้วิธีการที่
หลากหลายและเหมาะสม ดังนี้ (กรมวิชาการ. 2544 : 38)

4.1 การสังเกต

4.1.1 พฤติกรรมการแสดงออก

4.1.2 พฤติกรรมการทำงาน

4.2 การสัมภาษณ์

4.2.1 ผู้ที่เกี่ยวข้อง

4.2.1.1 ภายในสถานศึกษา ได้แก่ ครูประจำชั้นหรือครูที่ปรึกษา ครู
วิชาการเพื่อนครู และเพื่อนนักเรียน

4.2.1.2 ภายนอกสถานศึกษา ได้แก่ ผู้ปกครองเด็กนักเรียน ญาติที่
ใกล้ชิด เพื่อนบ้าน

4.2.2 ตัวนักเรียน

4.3 การเยี่ยมบ้าน เพื่อทราบข้อมูลพื้นฐานอื่นๆ เกี่ยวกับตัวนักเรียน เช่น

4.3.1 สภาพเศรษฐกิจ/สังคม

4.3.2 ความสัมพันธ์ในครอบครัว

4.4 การศึกษาข้อมูล

4.4.1 ผลงานของนักเรียน ได้แก่ อัดวีปประวัติ บันทึกประจำวัน สมุดทำงาน
แบบฝึกหัด งานฝีมือ/สิ่งประดิษฐ์ โครงการงาน

4.4.2 เอกสารหรือหลักฐานอื่นๆ ได้แก่ ระเบียบสะสม การศึกษาเด็กเป็นราย
กรณี บันทึกสุขภาพ บันทึกการสำรวจข้อมูลเบื้องต้น

4.5 การทดสอบ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อวัดความสามารถทางการเรียน วัดความ
ถนัด/ความสนใจ วัดทักษะความสามารถด้านต่าง ๆ ตลอดจนประเมินเพื่อคัดแยกนักเรียน
ประกอบด้วย

4.5.1 แบบทดสอบที่สถานศึกษาสร้างขึ้นเอง

4.5.2 แบบทดสอบระดับชาติ

4.5.3 แบบทดสอบมาตรฐาน

5. แนวทางการศึกษาและรวบรวมข้อมูลนักเรียน

การศึกษาและรวบรวมข้อมูลนักเรียนรายบุคคลมีประเด็นที่ควรพิจารณาและเครื่องมือ
หรือแหล่งข้อมูลประกอบตามตัวอย่าง ดังนี้ (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. 2547 ข
: 39-42)

ตาราง 2 แนวทางการศึกษาและรวบรวมข้อมูลนักเรียน

ข้อมูลนักเรียน	ข้อมูลพื้นฐาน	เครื่องมือ/แหล่งข้อมูล
1. ความสามารถด้านการเรียน	1. ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนในแต่ละรายวิชา 2. ผลการเรียนเฉลี่ยของภาคเรียน/ปีการศึกษาที่ผ่านมา 3. ผลการทดสอบวัดความรู้มาตรฐานระดับชาติ (NT) 4. พฤติกรรมการเรียน	1. ระเบียบสะสม 2. แบบประเมินจุดแข็ง จุดอ่อน 3. แบบทดสอบทางการเรียนประเภทต่างๆ 4. แบบสำรวจพฤติกรรมทางการเรียน
2. ความสามารถพิเศษ	1. พฤติกรรมที่ชี้บ่งถึงความสามารถพิเศษ 2. ผลงาน ชิ้นงาน โครงการงาน 3. เอกสารหลักฐานร่องรอยที่แสดงถึงพฤติกรรมที่โดดเด่น	1. ระเบียบสะสม 2. แบบสำรวจความสามารถพิเศษ (10 แนว) 3. แบบประเมินพหุปัญญา 4. แฟ้มสะสมผลงาน
3. ด้านสุขภาพร่างกาย	1. ความปกติ ความพิการหรือความบกพร่องทางร่างกาย เช่น การมองเห็น การได้ยิน ความบกพร่องด้านการพูด 2. โรคประจำตัว 3. ความสัมพันธ์ระหว่างส่วนสูงกับน้ำหนัก 4. ความสะอาดของร่างกาย	1. แบบสำรวจนักเรียนที่มีความต้องการพิเศษ 2. ระเบียบสะสม 3. แบบบันทึกสุขภาพ 4. แบบบันทึกการสัมภาษณ์ 5. แบบบันทึกการสังเกต
4. จิตใจและพฤติกรรม	1. สภาพอารมณ์ที่มีผลต่อการดำเนินชีวิตประจำวัน เช่น ความวิตกกังวล 2. ความประพฤติ เช่น การลักขโมย ทำร้ายตนเอง	1. บันทึกการเยี่ยมบ้าน 2. แบบประเมินจุดแข็ง จุดอ่อน 3. แบบประเมินความฉลาดทางอารมณ์ (EQ) 4. แบบบันทึกการสังเกต

ตาราง 2 (ต่อ)

ข้อมูลนักเรียน	ข้อมูลพื้นฐาน	เครื่องมือ/แหล่งข้อมูล
5. ด้านเศรษฐกิจ	3. พฤติกรรมต่าง ๆ ที่มีผลต่อการเรียน ความสามารถและการปรับตัว เช่น พฤติกรรมไม่อยู่นิ่ง สมาธิสั้น 4. ความสัมพันธ์กับเพื่อน/ครู/ผู้ปกครอง 1. รายได้ผู้ปกครอง 2. ภาระหนี้สิน 3. ความเพียงพอของรายรับกับรายจ่าย 4. จำนวนเงินที่นักเรียนได้รับและใช้จ่ายในแต่ละวัน	5. แบบบันทึกการสัมภาษณ์ 1. ระเบียบสะสม 2. แบบบันทึกการเยี่ยมบ้าน
6. การคุ้มครองสวัสดิภาพ	1. ความสามารถในการคุ้มครองดูแลนักเรียนได้อย่างปลอดภัย 2. ความสัมพันธ์ของคนในครอบครัว 3. การถูกคุกคามและล่วงละเมิดทางเพศ	1. ระเบียบสะสม 2. แบบบันทึกการเยี่ยมบ้าน 3. แบบสำรวจข้อมูลนักเรียนด้วยโอกาส 4. แบบบันทึกการสังเกต
7. ด้านการใช้สารเสพติด	1. พฤติกรรมที่แสดงออก 2. พฤติกรรมการเรียนในชั้นเรียน 3. การใช้จ่ายเงิน 4. การคบเพื่อน 5. สุขภาพและบุคลิกภาพ 6. สถานภาพทางครอบครัวและสิ่งแวดล้อม 7. ผลการตรวจปัสสาวะ	1. แบบบันทึกการสังเกต 2. แบบบันทึกการสัมภาษณ์ 3. แบบสอบถาม 4. บันทึกการเยี่ยมบ้าน 5. แบบสรุปผลการตรวจสอบสุขภาพ 6. แบบสรุปผลการตรวจปัสสาวะ

ตาราง 2 (ต่อ)

ข้อมูลนักเรียน	ข้อมูลพื้นฐาน	เครื่องมือ/แหล่งข้อมูล
8. ด้านความปลอดภัย	<ol style="list-style-type: none"> 1. สถานภาพครอบครัวและสิ่งแวดล้อม 2. ข้อมูลการเดินทาง/การใช้ยานพาหนะ 3. การจัดสภาพแวดล้อมในสถานศึกษา 4. การแต่งกายที่ล่อแหลม 	<ol style="list-style-type: none"> 1. ระเบียบสะสม 2. แบบประเมินจุดแข็ง จุดอ่อนของนักเรียน/ผู้ปกครอง 3. แบบบันทึกการสัมภาษณ์ 4. แบบบันทึกการสังเกตพฤติกรรมนักเรียน 5. แบบบันทึกการเยี่ยมบ้าน
9. พฤติกรรมทางเพศ	<ol style="list-style-type: none"> 1. บุคลิกภาพทางเพศ 2. การแสดงออกทางเพศ 	<ol style="list-style-type: none"> 1. แบบบันทึกการสังเกต 2. แบบบันทึกการสัมภาษณ์ 3. แบบสอบถาม 4. แบบทดสอบบุคลิกภาพ 5. ข้อมูลจากแหล่งอื่น เช่น จากเพื่อน ผู้ปกครอง

นักเรียนแต่ละคนมีพื้นฐานความเป็นมาของชีวิตที่ไม่เหมือนกัน และได้หล่อหลอมให้เกิดพฤติกรรมหลากหลายรูปแบบ ทั้งด้านบวกและด้านลบ ดังนั้น การรู้ข้อมูลที่จำเป็นเกี่ยวกับตัวนักเรียนจึงเป็นสิ่งสำคัญที่จะช่วยให้ครูประจำชั้น/ครูที่ปรึกษามีความเข้าใจนักเรียนมากขึ้น สามารถนำข้อมูลมาวิเคราะห์เพื่อคัดกรองนักเรียนเป็นประโยชน์ในการส่งเสริมพัฒนา การป้องกัน แก้ไขและช่วยเหลือนักเรียนได้อย่างถูกต้อง ซึ่งเป็นข้อมูลเชิงประจักษ์มิใช่การใช้ความรู้สึกหรือการคาดเดาโดยเฉพาะในการแก้ไขปัญหานักเรียน ซึ่งจะทำให้ไม่เกิดข้อผิดพลาดต่อการช่วยเหลือนักเรียนหรือหากจำเป็นต้องเกิดก็ให้เกิดน้อยที่สุด

การคัดกรองนักเรียน

การคัดกรองนักเรียนเป็นการจัดแบ่งนักเรียนเป็นกลุ่มตามพฤติกรรม ซึ่งอาจแบ่งเป็น 2-3 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มปกติ กลุ่มเสี่ยงและกลุ่มมีปัญหา โดยพิจารณาการจัดกลุ่มจากการศึกษา และวิเคราะห์ข้อมูลการรู้จักนักเรียนเป็นรายบุคคลซึ่งสถานศึกษาควรจัดทำเกณฑ์การคัดกรองเอง เพื่อให้เป็นไปในแนวทางเดียวกันของสถานศึกษา (กรมสุขภาพจิต. 2547 ข : 67-70)

1. ขั้นตอนการปฏิบัติ

การคัดกรองนักเรียน โดยการจัดแบ่งตามพฤติกรรมที่ได้จากการศึกษาและรู้จักนักเรียนเป็นรายบุคคล มีขั้นตอนการปฏิบัติ ดังนี้

1.1 ทีมประสานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนประชุมครู เพื่อร่วมกันกำหนดปรับปรุง พัฒนาเกณฑ์การคัดกรองนักเรียนให้สอดคล้องกับสภาพของนักเรียนของแต่ละโรงเรียน หรือในแต่ละพื้นที่

1.2 ทีมประสานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน พิจารณาคัดเลือกเครื่องมือที่ใช้ในการคัดกรองนักเรียน

1.3 ทีมประสานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนอบรมแนวทางการคัดกรองนักเรียนให้ครูประจำชั้น/ครูที่ปรึกษา ในกรณีที่ครูประจำชั้นหรือครูที่ปรึกษายังไม่เคยผ่านการอบรม

1.4 ครูประจำชั้นหรือครูที่ปรึกษาดำเนินการคัดกรองนักเรียน โดยใช้แบบบันทึกคัดกรองรายบุคคล

1.5 ครูประจำชั้นหรือครูที่ปรึกษาสรุปผลจากแบบคัดกรองนักเรียน โดยแยกนักเรียนออกเป็น 3 กลุ่ม คือ

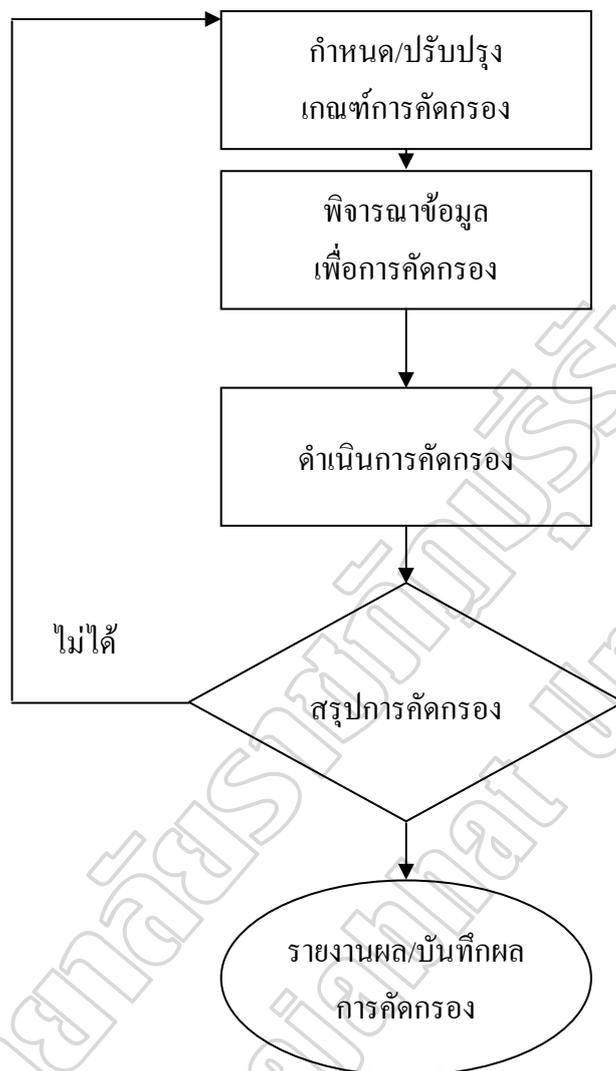
1.5.1 กลุ่มปกติ

1.5.2 กลุ่มเสี่ยง

1.5.3 กลุ่มมีปัญหา

1.6 ครูประจำชั้นหรือครูที่ปรึกษารายงานผลการคัดกรองนักเรียน

1.7 นำผลการประเมินไปปรับปรุง แก้ไข พัฒนาและดูแลช่วยเหลือนักเรียนต่อไป ซึ่งสามารถสรุปกระบวนการในการคัดกรองนักเรียนได้ดังนี้ (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2547 ข : 40-41)

ภาพประกอบ 4 การดำเนินงานการคัดกรองนักเรียน

ที่มา : สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (2547 ข : 40-41)

ผลจากการคัดกรองนักเรียนจะแบ่งนักเรียนออกเป็น 3 กลุ่ม ได้แก่ (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. 2547 ข : 43 – 44)

1. กลุ่มปกติ หมายถึง นักเรียนที่ไม่มีพฤติกรรมที่เป็นปัญหาและส่งผลกระทบต่อชีวิตประจำวันของตนเองหรือสังคมส่วนรวมในด้านลบ
2. กลุ่มเสี่ยง หมายถึง นักเรียนที่มีพฤติกรรมเบี่ยงเบนไปจากปกติ เช่น เก็บตัว แสดงออกเกินขอบเขต การปรับตัวทางเพศไม่เหมาะสม ทดลองสิ่งเสพติด ผลการเรียนรู้เปลี่ยนแปลงไปในทางลบ เป็นต้น

3. กลุ่มมีปัญหา หมายถึง นักเรียนมีพฤติกรรมที่เป็นปัญหาชัดเจน มีผลกระทบต่อวิถีชีวิตประจำวันของตนเองหรือต่อสังคมส่วนรวมในด้านลบ

จากการคัดกรองนักเรียนจะพบนักเรียนที่มีความต้องการพิเศษแทรกอยู่ในเด็กทั้ง 3 กลุ่ม ซึ่งเด็กที่มีความต้องการพิเศษเหล่านี้ โรงเรียนต้องจัดกิจกรรมเพื่อส่งเสริมและพัฒนาตามศักยภาพของแต่ละบุคคล ได้แก่ (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. 2548 : 66)

1. เด็กที่มีความบกพร่องทางการมองเห็น
2. เด็กที่มีความบกพร่องทางการได้ยิน
3. เด็กที่มีความบกพร่องทางสติปัญญา
4. เด็กที่มีความบกพร่องทางร่างกาย
5. เด็กที่มีปัญหาทางการเรียนรู้
6. เด็กออทิสติก
7. เด็กอัจฉริยะ

ในการดำเนินงานคัดกรองนักเรียน สถานศึกษาควรมีการประชุมครู กำหนดเกณฑ์การคัดกรอง เพื่อจัดกลุ่มนักเรียนร่วมกัน ให้เป็นที่ยอมรับของครูในสถานศึกษาและสอดคล้องกับสภาพความเป็นจริง รวมทั้งให้มีการกำหนดเกณฑ์ว่า ความรุนแรงหรือความถี่เท่าไรจึงจัดอยู่ในกลุ่มเสี่ยงหรือกลุ่มมีปัญหา และที่สำคัญอย่าให้นักเรียนรู้ว่าตนเองจัดอยู่ในกลุ่มใด ให้ถือว่าผลการคัดกรองนักเรียนต้องเป็นความลับของสถานศึกษาให้นักเรียนรู้ไม่ได้ (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. 2547 ค : 43)

2. ตัวชี้วัดความสำเร็จ
  - 2.1 นักเรียนทุกคนได้รับการคุ้มครอง
  - 2.2 มีเกณฑ์การคัดกรองนักเรียนในระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน
  - 2.3 รายงานผลการคัดกรองนักเรียนเป็นรายบุคคล
  - 2.4 รายงานผลการคัดกรองนักเรียนเป็นรายห้อง
  - 2.5 สรุปผลการคัดกรองนักเรียนเป็นรายห้องสำหรับครูประจำชั้น หรือครูที่ปรึกษา
  - 2.6 สรุปผลการคัดกรองข้อมูลนักเรียนเป็นระดับชั้นสำหรับสถานศึกษา
3. แนวทางการคัดกรองนักเรียน

การดำเนินงานคัดกรองนักเรียนรายบุคคลมีประเด็นที่ควรพิจารณาและเครื่องมือหรือแหล่งข้อมูลประกอบตามตัวอย่าง ดังนี้ (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. 2547 ข :

ตาราง 3 แนวทางการคัดกรองนักเรียน

ข้อมูลนักเรียน	ข้อมูลพื้นฐาน	เครื่องมือ/แหล่งข้อมูล
การคัดกรองนักเรียน 1. เด็กกลุ่มปกติ 2. เด็กกลุ่มเสี่ยง 3. เด็กมีปัญหา	ข้อมูลการศึกษานักเรียนเป็นรายบุคคล	1. เกณฑ์การคัดกรองนักเรียน 2. แบบบันทึกการคัดกรอง 3. แบบสรุปผลการคัดกรอง

การคัดกรองนักเรียนเป็นการวิเคราะห์ข้อมูลทั้งหมดที่ได้จากการรู้จักนักเรียนเป็นรายบุคคลจากระเบียนสะสม แบบประเมินพฤติกรรมหรือแหล่งข้อมูลอื่น ๆ จะทำให้ครูประจำชั้น/ครูที่ปรึกษาทราบถึงจุดแข็ง จุดอ่อนของนักเรียนเพื่อใช้ในการพิจารณานักเรียนทั้งด้านการส่งเสริมศักยภาพ การป้องกันและแก้ไขปัญหานักเรียนได้อย่างเหมาะสมต่อไป

การส่งเสริม และพัฒนานักเรียน

การส่งเสริมและพัฒนานักเรียนเป็นการจัดกิจกรรมส่งเสริมและพัฒนานักเรียนด้วยวิธีการและเครื่องมือที่หลากหลาย เพื่อให้ให้นักเรียนได้รับการพัฒนาเป็นบุคคลที่มีคุณภาพสามารถปรับตัวเผชิญกับปัญหาและสามารถปฏิบัติหน้าที่ตามวัยของตนได้อย่างปกติ

การจัดกิจกรรมส่งเสริมและพัฒนานักเรียนมีรูปแบบที่หลากหลายที่ครูประจำชั้น/ครูที่ปรึกษาสามารถเลือกใช้ได้ตามสภาพและความเหมาะสม ได้แก่ (กรมสุขภาพจิต, 2547 ข : 55)

1. การจัดกิจกรรมโฮมรูม
2. การประชุมผู้ปกครองนักเรียน
3. กิจกรรมพัฒนาผู้เรียน
4. โครงการพิเศษต่าง ๆ

การจัดกิจกรรมโฮมรูม (Homeroom)

การจัดกิจกรรมโฮมรูมเป็นการจัดกิจกรรมในห้องเรียนให้มีลักษณะเหมือนบ้านเพื่อให้ครูและนักเรียนมีความคุ้นเคย ประหนึ่งเป็นสมาชิกในครอบครัวเดียวกัน เป็นบริการที่จัดให้นักเรียนทุกคน โดยมีวัตถุประสงค์สำคัญ คือ (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน,

2547 ค : 71)

1. เปิดโอกาสให้นักเรียนได้สำรวจ และประเมินตนเอง ได้รับรู้ข้อมูลด้านการศึกษาและอาชีพ รู้จักวิธีการปรับตัวและพัฒนาตนเอง

2. เห็นความสำคัญของการเรียนและการทำงานตลอดจนวิธีการเรียนอย่างมีประสิทธิภาพ แก้ไขผลการเรียนที่ติดค้างสามารถจบการศึกษาได้
  3. ฝึกทักษะด้านมนุษยสัมพันธ์ การฟัง การพูดและการแก้ปัญหา
  4. ให้โอกาสนักเรียนได้แสดงความสามารถพิเศษของแต่ละคน เพื่อเป็นบันไดขั้นแรกที่นำไปสู่ความสำเร็จที่สูงขึ้น
  5. ให้ครูประจำชั้น/ครูที่ปรึกษาช่วยเหลือนักเรียนได้อย่างทันท่วงที
  6. เป็นเวลาที่ใช้ในการทำความรู้จักและคัดกรองนักเรียน เช่น การทำระเบียบสะสมทำแบบประเมินพฤติกรรม ทำแบบทดสอบความฉลาดทางอารมณ์ ตลอดจนการสัมภาษณ์นักเรียน
- ขั้นตอนการจัดกิจกรรมโฮมรูม
- การจัดกิจกรรมโฮมรูมมีขั้นตอนการปฏิบัติ ดังนี้ (กรมสุขภาพจิต, 2547 ข : 82)
1. ครูประจำชั้นหรือ ครูที่ปรึกษาสำรวจสภาพปัญหาและความต้องการของนักเรียนในชั้นเรียน
  2. ครูประจำชั้นหรือ ครูที่ปรึกษาและคณะกรรมการประสานงานระดับชั้นกำหนดหัวข้อเรื่องการจัดกิจกรรมตามข้อมูลที่ได้รับการสำรวจ
  3. ครูประจำชั้น หรือ ครูที่ปรึกษาและคณะกรรมการประสานงานระดับชั้นร่วมกันกำหนดวัตถุประสงค์และวิธีการจัดกิจกรรมโฮมรูม
  4. ครูประจำชั้น หรือ ครูที่ปรึกษาดำเนินการจัดกิจกรรมโฮมรูม
  5. ครูประจำชั้น หรือ ครูที่ปรึกษาประเมินผลการจัดกิจกรรมโฮมรูมในช่วงปลายภาคเรียน
  6. ครูประจำชั้น หรือ ครูที่ปรึกษาส่งผลการประเมินการจัดกิจกรรมโฮมรูมไปตามลำดับขั้น
- แนวดำเนินการจัดกิจกรรมโฮมรูม
- เพื่อให้การจัดกิจกรรมโฮมรูมเกิดประโยชน์ต่อนักเรียนสูงสุดและอย่างแท้จริง จึงควรดำเนินการตามแนวทางการจัดกิจกรรม ดังนี้ (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2547 ค : 79)
1. กำหนดกิจกรรมโฮมรูมโดยยึดตามความต้องการของนักเรียน ให้นักเรียนมีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมโฮมรูม ดังนี้
    - 1.1 สำรวจความต้องการของนักเรียนในการจัดกิจกรรมโฮมรูม
    - 1.2 พิจารณาเลือกหัวข้อและวิธีการจัดกิจกรรมให้สอดคล้องกับความต้องการของนักเรียนหรือให้เหมาะสมกับสถานการณ์ในขณะนั้น

1.3 ควรมีการจัดทำหลักฐานบันทึกการจัดกิจกรรมทั้งก่อนดำเนินการ ระหว่างดำเนินการและหลังดำเนินการ และสรุปผลที่เกิดขึ้นกับนักเรียนหลังกิจกรรมโฮมรูมทุกครั้ง

1.4 ประเมินผลการจัดกิจกรรมโฮมรูมและจัดทำรายงาน

2. โรงเรียนกำหนดแนวทางการจัดกิจกรรมโฮมรูมหรือจัดทำคู่มือในการจัดกิจกรรม โดยมีจุดมุ่งหมาย เนื้อหาสาระที่สอดคล้องกับนโยบายของโรงเรียนในการพัฒนาการเรียนการสอนของนักเรียน แต่ให้มีความยืดหยุ่นในการกำหนดหัวข้อและวิธีการดำเนินกิจกรรมให้เหมาะสมกับสภาพและตามเหตุการณ์

3. ใช้วิธีการผสมผสาน โดยยึดตามความต้องการของนักเรียนและนโยบายของโรงเรียนในการพัฒนานักเรียนในการจัดกิจกรรมโฮมรูม

4. ใช้วิธีการอื่น ๆ ตามความเหมาะสม

การประชุมผู้ปกครองชั้นเรียน

การประชุมผู้ปกครองชั้นเรียนเป็นการพบปะกันระหว่างครูประจำชั้น/ครูที่ปรึกษากับผู้ปกครองนักเรียน เพื่อสร้างความสัมพันธ์อันดีต่อกัน และร่วมมือร่วมใจกันดูแลช่วยเหลือนักเรียนระหว่างบ้าน โรงเรียนและผู้ปกครองนักเรียน

ขั้นตอนการประชุมผู้ปกครองชั้นเรียน

การประชุมผู้ปกครองชั้นเรียนให้มีประสิทธิภาพและบรรลุตามวัตถุประสงค์นั้นมี

ขั้นตอนการปฏิบัติ ดังนี้ (กรมสุขภาพจิต. 2547 ข : 88)

1. ทีมประสานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนวิเคราะห์ปัญหาและความต้องการจากผลการประเมินและการประชุมที่ผ่านมา

2. นำผลการวิเคราะห์ข้อมูลมากำหนดหัวข้อและวัตถุประสงค์ในการจัดประชุมแต่ละครั้งให้ชัดเจน

3. ประชุมทีมประสานเพื่อวางแผนเตรียมการจัดกิจกรรม เช่น จัดทำคำสั่งโรงเรียน กำหนดบทบาทหน้าที่ เตรียมเอกสารและอาคารสถานที่ เป็นต้น

4. ครูประจำชั้นหรือครูที่ปรึกษาเตรียมข้อมูลนักเรียนและเอกสารที่เกี่ยวข้องที่จะต้องใช้

5. ครูดำเนินการจัดกิจกรรมประชุมผู้ปกครองนักเรียน และต้องสื่อสารในทางบวก มีท่าที่เป็นมิตร

6. ครูให้ผู้ปกครองมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นและแลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกัน โดยใช้กระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม

7. ครูบันทึกการจัดกิจกรรมประชุมผู้ปกครองชั้นเรียน

8. ครูประเมินผลและรายงานผลการจัดกิจกรรมประชุมผู้ปกครองชั้นเรียน เพื่อสถานศึกษาจะได้นำไปเป็นข้อมูลในการวางแผน ปรับปรุง แก้ไขและช่วยเหลือนักเรียนได้อย่างเหมาะสมต่อไป

9. นำผลการประเมินไปปรับปรุงและพัฒนาการประชุมครั้งต่อไป

แนวดำเนินการจัดประชุมผู้ปกครองชั้นเรียน

ครูประจำชั้นหรือครูที่ปรึกษาควรจัดประชุมผู้ปกครองชั้นเรียนอย่างน้อยภาคเรียนละ 1 ครั้ง ซึ่งการประชุมนี้มีใช้การรายงานสิ่งต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับตัวนักเรียนให้ผู้ปกครองทราบเพียงอย่างเดียวเท่านั้น แต่เป็นการจัดกิจกรรมต่าง ๆ ที่จะทำให้ผู้ปกครองมีส่วนร่วมในการดูแลช่วยเหลือนักเรียนให้มากขึ้น ดังนั้นสิ่งสำคัญที่ควรตระหนักในการจัดประชุมผู้ปกครองนักเรียนคือ (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2547 ค : 80 – 81)

1. การเตรียมการ

ครูประจำชั้น หรือครูที่ปรึกษาควรเตรียมความพร้อมก่อนการประชุมในด้านต่าง ๆ โดยเฉพาะข้อมูลของนักเรียนแต่ละคนและกิจกรรมที่จะดำเนินการ โดยกำหนดวัตถุประสงค์ในการจัดกิจกรรมที่ชัดเจน

2. การสื่อสาร

ครูประจำชั้น หรือครูที่ปรึกษาควรระมัดระวังคำพูดที่ก่อให้เกิดความรู้สึกทางลบหรือต่อต้านจากผู้ปกครอง เช่น การตำหนินักเรียนหรือผู้ปกครอง การแจ้งข้อบกพร่องของนักเรียนในที่ประชุมหรือจะเป็นการส่วนตัวก็ตามควรเป็นการพูดที่แสดงถึงความเข้าใจในตัวนักเรียน แสดงถึงความห่วงใยใส่ใจของครูที่มีต่อนักเรียนทุกคน และอาศัยกิจกรรมที่จะทำให้ผู้ปกครองตระหนักในความรับผิดชอบ และต้องการปรับปรุงหรือแก้ไขปัญหาในส่วนที่บกพร่องของนักเรียน

3. การจัดกิจกรรมในการประชุม

การที่จะให้ผู้ปกครองมีส่วนร่วมในการประชุมอย่างเต็มที่นั้น จำเป็นต้องใช้กิจกรรมต่าง ๆ โดยเริ่มต้นด้วยการสร้างความคุ้นเคยระหว่างครูกับผู้ปกครองและระหว่างผู้ปกครองด้วยกันก่อนแล้วจึงมีกิจกรรมอื่น ๆ ให้ผู้ปกครองได้แสดงความคิดเห็นซึ่งเป็นสาระที่เป็นประโยชน์ต่อการดูแลช่วยเหลือนักเรียน

4. การสรุปผลและการบันทึกหลักฐานการประชุมผู้ปกครอง

ในการประชุมแต่ละครั้งครูประจำชั้นหรือครูที่ปรึกษาควรมีการสรุปผลและจัดทำเอกสารเป็นหลักฐานเพื่อประโยชน์ดังนี้

4.1 เป็นหลักฐานในการจัดประชุมแต่ละครั้ง

4.2 เป็นข้อมูลสำหรับการดูแลช่วยเหลือนักเรียนต่อไป

4.3 เป็นข้อมูลสำหรับการจัดประชุมให้สอดคล้องกับความต้องการของผู้ปกครองในครั้งต่อไป

กิจกรรมพัฒนาผู้เรียน

กิจกรรมพัฒนาผู้เรียนเป็นกิจกรรมที่จัดให้ผู้เรียนได้พัฒนาความสามารถของตนเองตามศักยภาพ มุ่งเน้นเพิ่มเติมจากกิจกรรมที่ได้จัดให้ผู้เรียนรู้ตามกลุ่มสาระการเรียนรู้ทั้ง 8 กลุ่มสาระ โดยเข้าร่วมและปฏิบัติกิจกรรมร่วมกับผู้อื่นอย่างมีความสุขกับกิจกรรมที่เลือกด้วยตนเองตามความถนัดและความสนใจ

ความหมาย

กิจกรรมพัฒนาผู้เรียน หมายถึง กิจกรรมที่มุ่งส่งเสริมพัฒนาผู้เรียนให้รู้จักตนเอง เพื่อการค้นพบศักยภาพของตนเองและพัฒนาให้เต็มศักยภาพ และมุ่งเน้นการส่งเสริมด้านระเบียบวินัย หน้าที่ความรับผิดชอบ การบำเพ็ญประโยชน์ให้ชุมชน สังคมและประเทศชาติ (กระทรวงศึกษาธิการ. 2546 : 28)

จุดมุ่งหมาย

กิจกรรมพัฒนาผู้เรียนมีจุดมุ่งหมายสำคัญเพื่อให้ผู้เรียนได้รับการพัฒนา ดังนี้ (กระทรวงศึกษาธิการ. 2546 : 28)

1. การพัฒนาองค์รวมของความเป็นมนุษย์ให้ครบทุกด้าน ได้แก่
  - 1.1 ด้านร่างกาย
  - 1.2 ด้านสติปัญญา
  - 1.3 ด้านอารมณ์
  - 1.4 ด้านสังคม
2. สร้างเยาวชนของชาติให้เป็นผู้มีศีลธรรม จริยธรรม มีระเบียบวินัยและมีคุณภาพ
3. ปลุกฝังและสร้างจิตสำนึกของการทำประโยชน์เพื่อสังคม

ลักษณะของกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน

กิจกรรมพัฒนาผู้เรียน มี 2 ลักษณะ คือ (กระทรวงศึกษาธิการ. 2545 : 28-29)

1. กิจกรรมแนะแนว เป็นกิจกรรมที่ส่งเสริมและพัฒนาความสามารถของผู้เรียนให้เหมาะสมตามความแตกต่างระหว่างบุคคล สามารถค้นพบและพัฒนาศักยภาพของตน เสริมสร้างทักษะชีวิต วุฒิกวาทะทางอารมณ์ การเรียนรู้ในเชิงหุปัญญาและการสร้างสัมพันธภาพที่ดี ซึ่งผู้สอนทุกคนต้องทำหน้าที่แนะแนวให้คำปรึกษาด้านชีวิต การศึกษาต่อและการพัฒนาตนเองสู่โลกอาชีพและการมีงานทำ

2. กิจกรรมนักเรียน เป็นกิจกรรมที่ผู้เรียนเป็นผู้ปฏิบัติด้วยตนเองอย่างครบวงจร ตั้งแต่ ศึกษาวิเคราะห์ วางแผน ปฏิบัติตามแผน ประเมินและปรับปรุงการทำงาน โดยเน้นการทำงาน ร่วมกันเป็นกลุ่ม เช่น กิจกรรมลูกเสือ เนตรนารี ยูวภาษา และผู้บำเพ็ญประโยชน์ เป็นต้น

แนวดำเนินการจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน

เพื่อให้การดำเนินการจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนเกิดประโยชน์สูงสุดต่อผู้เรียนอย่างแท้จริง สถานศึกษาควรดำเนินการตามแนวทาง ดังนี้ (กรมวิชาการ. 2544 : 9)

1. สถานศึกษาต้องจัดให้ผู้เรียนเข้าร่วมกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน โดยจัดได้หลายรูปแบบ ทั้งในลักษณะจัดแยกหรือบูรณาการทั้งจัดกิจกรรมแนะแนวและกิจกรรมนักเรียนไว้ด้วยกัน

2. เกื้อกูลส่งเสริมการเรียนรู้ทั้ง 8 กลุ่มสาระ

3. สนองความสนใจ ความถนัด ความสามารถและความต้องการของผู้เรียนอย่างแท้จริง

4. ปลุกฝังและสร้างจิตสำนึกในการทำประโยชน์ต่อสังคม

5. ให้บริการด้านต่าง ๆ ที่เป็นประโยชน์ต่อตนเองและส่วนรวม

ข้อควรตระหนักในการจัดกิจกรรมส่งเสริมและพัฒนาผู้เรียน

ในการจัดกิจกรรมส่งเสริมและพัฒนาผู้เรียนของสถานศึกษานั้น สิ่งที่ครูประจำชั้น/ครู ที่ปรึกษาพึงตระหนักและควรระมัดระวัง ได้แก่ (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. 2547 ข : 48)

1. การจัดกิจกรรมส่งเสริมและพัฒนา ครูประจำชั้น/ครูที่ปรึกษาควรระมัดระวังคำพูดที่ ก่อให้เกิดความรู้สึกทางลบหรือการต่อต้านจากผู้ปกครอง เช่น การตำหนินักเรียนหรือผู้ปกครอง การแจ้งข้อบกพร่องของนักเรียนในที่ประชุม

2. ครูประจำชั้นหรือครูที่ปรึกษา ควรใช้คำพูดที่แสดงถึงความเข้าใจในตัวนักเรียนเอง ถึงความห่วงใย ความเอาใจใส่ของครูที่มีต่อนักเรียนทุกคน

3. ครูประจำชั้น หรือครูที่ปรึกษาควรนำกิจกรรมที่ช่วยกระตุ้นให้ผู้ปกครองตระหนักใน ความรับผิดชอบและต้องการปรับปรุง แก้ไขในส่วนที่บกพร่องของนักเรียนร่วมกับสถานศึกษา

4. การจัดกิจกรรมส่งเสริมพัฒนาศักยภาพนักเรียน ควรเป็นกิจกรรมหลากหลายตาม ความสนใจของนักเรียน เช่น ดนตรี กีฬา ศิลปะ เป็นต้น

การส่งเสริมและพัฒนาผู้เรียนเป็นการสนับสนุนให้นักเรียนทุกคนที่อยู่ในความดูแล ของครูประจำชั้นหรือครูที่ปรึกษา ให้ได้รับการพัฒนาเป็นบุคคลที่มีคุณภาพ มีความภาคภูมิใจในตนเอง ซึ่งจะช่วยป้องกันมิให้นักเรียนที่อยู่ในกลุ่มปกติกลายเป็นนักเรียนกลุ่มเสี่ยงหรือกลุ่มที่มี

ปัญหา และเป็นการช่วยให้นักเรียนกลุ่มเสี่ยงหรือกลุ่มที่มีปัญหากลับมามีพฤติกรรมที่ดีขึ้นตามที่ตั้งเป้าไว้ หรือสถานศึกษาหรือชุมชนคาดหวัง

การป้องกัน ช่วยเหลือและแก้ไข

การป้องกัน ช่วยเหลือและแก้ไขปัญหานักเรียนเป็นกระบวนการที่ต่อเนื่องจากการรู้จักนักเรียนเป็นรายบุคคลและการคัดกรองนักเรียน ซึ่งหากครูประจำชั้นหรือครูที่ปรึกษาพบว่านักเรียนมีพฤติกรรมอยู่ในกลุ่มเสี่ยงหรือกลุ่มที่มีปัญหา จำเป็นอย่างยิ่งที่ครูต้องให้ความดูแลเอาใจใส่อย่างใกล้ชิดและหาวิธีการช่วยเหลือที่เหมาะสมกับลักษณะของปัญหา โดยคำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคล เพื่อช่วยให้นักเรียนมีคุณภาพและเป็นคนดีของสังคมต่อไป

ในการจัดกิจกรรมป้องกัน ช่วยเหลือและแก้ไขปัญหานักเรียนนั้น ครูประจำชั้น/ครูที่ปรึกษาควรให้ความเอาใจใส่กับนักเรียนทุกคนเท่าเทียมกัน แต่สำหรับนักเรียนกลุ่มเสี่ยงและกลุ่มที่มีปัญหานั้น จำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องให้ความเอาใจใส่อย่างใกล้ชิดเป็นพิเศษและหาวิธีการช่วยเหลือทั้งการป้องกันและแก้ไขปัญหาโดยไม่ปล่อยปละละเลยนักเรียนจนกลายเป็นปัญหาของสังคมและประเทศชาติ

การป้องกัน ช่วยเหลือและแก้ไขปัญหานักเรียนมีเทคนิคและวิธีการที่หลากหลาย ได้แก่ ((สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2547, ข : 48)

1. การให้คำปรึกษาเบื้องต้น
2. กิจกรรมในชั้นเรียน
3. กิจกรรมเพื่อนช่วยเพื่อน
4. การสื่อสารกับผู้ปกครอง
5. กิจกรรมซ่อมเสริม
6. กิจกรรมเสริมหลักสูตร
7. การเยี่ยมบ้านนักเรียน

การให้คำปรึกษาเบื้องต้น

การให้คำปรึกษาเบื้องต้นของครูประจำชั้น/ครูที่ปรึกษาเป็นการช่วยเหลือและป้องกันปัญหาของนักเรียน ทั้งด้านความคิดและการปฏิบัติตนของนักเรียน โดยมุ่งหวังให้นักเรียนมีการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมไปในทางที่ดีงามและพึงประสงค์

ขั้นตอนการให้คำปรึกษาเบื้องต้น

1. ครูประจำชั้นหรือครูที่ปรึกษาทำการศึกษาผลการคัดกรอง และข้อมูลนักเรียนเป็นรายบุคคล เพื่อศึกษาปัญหา สาเหตุและปัจจัยที่เกี่ยวข้องต่อการเกิดปัญหาและปัจจัยที่เป็นประโยชน์ในการช่วยเหลือ พร้อมทั้งนัดวัน เวลาและสถานที่ให้คำปรึกษา

2. ครูประจำชั้นหรือครูที่ปรึกษาดำเนินการให้คำปรึกษาแก่นักเรียนตามกระบวนการ
การให้คำปรึกษา คือ

- 2.1 สร้างสัมพันธภาพ
- 2.2 พิจารณาและทำความเข้าใจปัญหา
- 2.3 กำหนดวิธีการและดำเนินการช่วยเหลือ
- 2.4 ยุติการให้คำปรึกษาแต่ละครั้ง

3. ครูประจำชั้นหรือครูที่ปรึกษา ประเมินผลการเปลี่ยนแปลงของนักเรียนหลังการให้
คำปรึกษา

4. หากนักเรียนมีพฤติกรรมที่ดีขึ้น ครูก็ควรให้การส่งเสริมตามสภาพปัญหา แต่ถ้า
นักเรียนมีพฤติกรรมไม่ดีขึ้นให้ส่งต่อครูแนะแนวหรือฝ่ายปกครอง

5. ยุติการปรึกษา

กิจกรรมในชั้นเรียน

การจัดกิจกรรมในชั้นเรียนเป็นการจัดกิจกรรมเพื่อการปรับพฤติกรรมนักเรียน ทั้ง
รายบุคคลและรายกลุ่มในชั้นเรียน โดยเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญหรือการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมโดย
เลือกวิธีการหรือเทคนิคการจัดกิจกรรมให้เหมาะสมกับสภาพปัญหา

ขั้นตอนการจัดกิจกรรมในชั้นเรียน

1. ครูประจำชั้นหรือครูที่ปรึกษา ทำการรวบรวมข้อมูลนักเรียนและวิเคราะห์สาเหตุ
ของปัญหา

2. ครูประจำชั้นหรือครูที่ปรึกษาร่วมกับผู้เกี่ยวข้องวางแผนและพิจารณาเลือกวิธีการที่
เหมาะสมกับลักษณะปัญหาเพื่อการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมนักเรียนในชั้นเรียน

2.1 ฝึกฝนหรือปฏิบัติ เพื่อการปรับเปลี่ยนพฤติกรรม เช่น การฝึกพูดหน้าชั้นเรียน
เพื่อให้เกิดความมั่นใจในการพูด

2.2 การให้นักเรียนมีส่วนร่วมในชั้นเรียน เช่น การแจกอุปกรณ์การทดลอง
การรวบรวมสมุดแบบฝึกหัด เป็นต้น

2.3 การจัดกิจกรรมการทำงานเป็นกลุ่ม เพื่อให้เกิดการเรียนรู้บทบาทหน้าที่หรือ
ฝึกฝนความรับผิดชอบ

3. ครูประจำชั้น จัดกิจกรรมตามแผน

4. ประเมินการเปลี่ยนแปลงของนักเรียนหลังการจัดกิจกรรมในชั้นเรียนร่วมกับ
บุคลากรที่เกี่ยวข้อง เช่น ครูผู้สอนประจำวิชา อย่างน้อยเดือนละ 1 ครั้ง

5. หากนักเรียนมีพฤติกรรมดีขึ้น ให้จัดกิจกรรมส่งเสริมตามสภาพความต้องการ แต่ถ้า
นักเรียนมีพฤติกรรมไม่ดีขึ้น ให้พิจารณาเลือกวิธีการปรับพฤติกรรมใหม่

6. ดำเนินการตามแผนการจัดกิจกรรมใหม่

7. ประเมินผลการจัดกิจกรรมซ้ำ

8. หากนักเรียนมีพฤติกรรมไม่ดีขึ้น ให้พิจารณาส่งต่อครูแนะแนวหรือฝ่ายปกครอง
หรือส่งต่อตามระบบสาธารณสุขต่อไป

การจัดกิจกรรมในชั้นเรียนจะช่วยให้เด็กมีทักษะทางสังคม นักเรียนได้เรียนรู้
ร่วมกับเพื่อน เกิดการเรียนรู้ที่เร็วขึ้นและนักเรียนจะเกิดความรู้สึกรักภูมิใจในตนเอง จากการได้
ทำงานในกิจกรรมกลุ่มหรือได้แสดงออกถึงความเหมาะสมส่วนตัว

กิจกรรมเพื่อนช่วยเพื่อน

กิจกรรมเพื่อนช่วยเพื่อน (Buddy) เป็นกิจกรรมที่ครูจัดให้นักเรียนได้ดูแลช่วยเหลือซึ่ง
กันและกัน ซึ่งอาจจัดเป็นคู่หรือเป็นกลุ่ม โดยการคัดเลือกนักเรียนที่มีจุดแข็งด้านสัมพันธภาพหรือ
มีความมั่นคงทางอารมณ์ หรือมีความเป็นผู้นำและมีความสามารถเฉพาะด้านที่จะนำไปใช้ในการ
ดูแลช่วยเหลือเพื่อน เช่น ความสามารถทางการเรียน ด้านดนตรี ศิลปะ กีฬาหรือทักษะการ
สื่อสาร เป็นต้น

ขั้นตอนการจัดกิจกรรมเพื่อนช่วยเพื่อน

1. ครูประจำชั้นรวบรวมข้อมูลนักเรียนและวิเคราะห์สาเหตุของปัญหา

2. ครูประจำชั้นและผู้เกี่ยวข้องร่วมกันพิจารณาเลือกวิธีการที่เหมาะสมในการจัด
กิจกรรมเพื่อนช่วยเพื่อน ให้สอดคล้องกับลักษณะปัญหาต่าง ๆ ซึ่งสามารถดำเนินการได้หลายวิธี
เช่น

2.1 จัดกลุ่มเพื่อนในการดูแลช่วยเหลือซึ่งกันและกัน

2.2 จัดนักเรียน 1 คน ที่มีความสามารถ และความเหมาะสมที่จะช่วยเพื่อน ๆ เป็น
กลุ่ม เช่น การทบทวนการเรียนในวิชาต่าง ๆ

2.3 จับคู่เด็กเรียน ให้เป็นคู่ดูแลช่วยเหลือกัน เช่น นักเรียนที่มีความสามารถพิเศษ
จับคู่กับเพื่อนเพื่อนำพาไปสู่การทำกิจกรรมที่ได้แสดงความสามารถที่นักเรียนคนนั้นสนใจ เช่น
นักเรียนที่มักเก็บตัวก็ให้จับคู่กับนักเรียนที่มีสัมพันธภาพที่ดี เพื่อให้เกิดการเรียนรู้ในการสร้าง
สัมพันธภาพเข้าสู่สังคม

3. ครูประจำชั้นจัดกิจกรรมตามแผน

4. ประเมินการเปลี่ยนแปลงของนักเรียนหลังการจัดกิจกรรมร่วมกับบุคลากรที่เกี่ยวข้อง
เช่น ครูผู้สอนประจำวิชาต่าง ๆ อย่างน้อยภาคเรียนละ 1 ครั้ง เป็นต้น

5. หากนักเรียนมีพฤติกรรมดีขึ้นให้จัดกิจกรรมส่งเสริมตามสภาพความต้องการ แต่ถ้าหากนักเรียนมีพฤติกรรมไม่ดีขึ้นให้พิจารณาเลือกวิธีการปรับพฤติกรรมใหม่

6. ประเมินผลการจัดกิจกรรมซ้ำ

7. หากนักเรียนมีพฤติกรรมไม่ดีขึ้นให้พิจารณาส่งตัวต่อครูแนะแนวหรือฝ่ายปกครอง หรือส่งต่อระบบสาธารณสุขต่อไป

การสื่อสารกับผู้ปกครอง

การสื่อสารกับผู้ปกครองเป็นการช่วยเหลือนักเรียน โดยอาศัยความร่วมมือจากผู้ปกครอง ด้วยวิธีการต่าง ๆ เช่น การโทรศัพท์สนทนา การเชิญผู้ปกครองมาพบเพื่อปรึกษาหารือร่วมกัน การส่งหนังสือแจ้งทางไปรษณีย์ เป็นต้น ซึ่งล้วนต้องอาศัยทักษะการสื่อสาร ดังนั้นครูจึงจำเป็นต้องมีทักษะการสื่อสารที่มีประสิทธิภาพ ทราบถึงจิตวิทยาการสื่อสารหรือเทคนิคการสื่อสารที่เหมาะสมกับสาระหรือวัตถุประสงค์ที่จะสื่อให้ผู้ปกครองทราบหรือเข้าใจ

ขั้นตอนการสื่อสารกับผู้ปกครอง

1. ครูประจำชั้นรวบรวมข้อมูลนักเรียนและวิเคราะห์หาสาเหตุของปัญหา
2. ครูประจำชั้นและผู้ที่เกี่ยวข้องร่วมกันวางแผนดำเนินการสื่อสารกับผู้ปกครอง
3. โรงเรียนอบรมครูประจำชั้นหรือครูที่ปรึกษาให้มีความรู้ความเข้าใจในความสำเร็จของการสื่อสารกับผู้ปกครอง และให้มีจิตวิทยา ทักษะในการสื่อสารกับผู้ปกครองอย่างมีประสิทธิภาพ

4. ครูประจำชั้นติดต่อสื่อสารกับผู้ปกครองด้วยวิธีการต่าง ๆ ที่หลากหลายและเหมาะสม ได้แก่

4.1 ทางโทรศัพท์

4.2 การส่งไปรษณีย์

4.3 การเชิญผู้ปกครองมาพบ

5. ปรึกษาหารือและวางแผนร่วมกันกับผู้ปกครองในการช่วยเหลือแก้ปัญหาของนักเรียน

6. ประเมินความร่วมมือของผู้ปกครองและการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของนักเรียน

7. หากนักเรียนมีพฤติกรรมดีขึ้นให้จัดกิจกรรมส่งเสริมตามสภาพความต้องการ แต่ถ้าหากนักเรียนมีพฤติกรรมไม่ดีขึ้นให้พิจารณาเลือกวิธีการปรับพฤติกรรมใหม่

8. ดำเนินการตามแผนพฤติกรรมใหม่

9. ประเมินผลการจัดกิจกรรมซ้ำ

10. หากนักเรียนมีพฤติกรรมไม่ดีขึ้นให้พิจารณาส่งตัวต่อครูแนะแนวหรือฝ่ายปกครอง หรือส่งต่อระบบสาธารณสุขต่อไป

กิจกรรมการสื่อสารกับผู้ปกครองจะทำให้ผู้ปกครองได้รับทราบถึงปัญหาของนักเรียนที่ พบในโรงเรียนเกิดความตระหนักและมีความใส่ใจดูแลช่วยเหลือนักเรียนมากขึ้น

กิจกรรมซ่อมเสริม

กิจกรรมซ่อมเสริมเป็นกิจกรรมเพื่อแก้ปัญหาด้านการเรียนของนักเรียน ซึ่งครูประจำ ชั้นและผู้ที่เกี่ยวข้องจำเป็นต้องร่วมมือร่วมใจกันวางแผนการสอนซ่อมเสริมให้แก่นักเรียนที่เรียน อ่อน เรียนช้าหรือเรียนไม่ทันเพื่อนในสาระต่างๆ ซึ่งอาจจะแยกประเภทของปัญหาด้านการเรียน จากสาเหตุที่แตกต่างกัน เช่น เรียนช้าจากข้อจำกัดทางความสามารถ เชาวน์ ปัญญา หรือจากปัญหา พฤติกรรมอารมณ์ของเด็ก เป็นต้น แล้วจึงดำเนินการแก้ไขสาเหตุของปัญหาต่อไป

ขั้นตอนการจัดกิจกรรมซ่อมเสริม

1. ครูประจำชั้นรวบรวมข้อมูลนักเรียนและวิเคราะห์หาสาเหตุของปัญหา
2. ครูประจำชั้นร่วมกับครูผู้สอน ผู้บริหารและผู้ที่เกี่ยวข้องวางแผนการจัดกิจกรรม ซ่อมเสริมแก่นักเรียน
3. กำหนดวัน เวลา สถานที่และครู ในการสอนซ่อมเสริมและแจ้งนักเรียนที่เกี่ยวข้อง ทราบ เพื่อเข้ารับการสอนซ่อมเสริม
4. ติดตาม ประเมินผลการเรียนซ่อมเสริมของนักเรียนเป็นระยะ
5. หากนักเรียนมีผลการเรียนดีขึ้นให้จัดกิจกรรมส่งเสริมตามสภาพความต้องการ แต่ ถ้าหากนักเรียนมีผลการเรียน ไม่ดีขึ้นให้พิจารณาจัดกิจกรรมสอนซ่อมเสริม
6. ดำเนินการสอนซ่อมเสริมใหม่
7. ประเมินผลการสอนซ่อมเสริมซ้ำ
8. หากนักเรียนมีผลการเรียน ไม่ดีขึ้นให้พิจารณาส่งตัวต่อครูแนะแนวหรือฝ่าย ปกครอง หรือส่งต่อระบบสาธารณสุขต่อไป

การจัดกิจกรรมสอนซ่อมเสริมจะช่วยให้นักเรียนที่มีผลการเรียนไม่ดี ได้เรียนเพิ่มเติม จากครูประจำวิชาที่ตนเรียนอ่อน เรียนไม่ทันเพื่อน และให้นักเรียนรู้จักรับผิดชอบตนเองในเรื่อง การเรียนมากขึ้น ตลอดจนช่วยให้ผู้ปกครองรับทราบปัญหาทางการเรียนของบุตรหลานและใส่ใจ ดูแลช่วยเหลือนักเรียนมากขึ้น

กิจกรรมเสริมหลักสูตร

การจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตรเป็นกิจกรรมในสถานศึกษาที่จัดเพิ่มเติมนอกเวลาเรียน เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้หรือศักยภาพในด้านต่าง ๆ ของนักเรียน นอกเหนือจากที่หลักสูตรกำหนด

ไว้ทั้งด้านการส่งเสริม การป้องกันและการแก้ไขปัญหาด้วยกิจกรรมที่หลากหลาย เช่น การเข้าค่าย
อบรม การจัดตั้งชมรมส่งเสริมสุขภาพกายสุขภาพจิต

ขั้นตอนการจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตร

1. ครูที่รับผิดชอบจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน ปรีกษาและวางแผนช่วยเหลือ
2. พิจารณาเลือกกิจกรรมมาเสริมหลักสูตรที่เหมาะสมในการช่วยเหลือนักเรียนตามกรณี
ของปัญหา
3. วางแผนและจัดระบบการดำเนินกิจกรรมเสริมหลักสูตร
4. ครูประจำชั้นดำเนินกิจกรรมตามแผน
5. ประเมินการเปลี่ยนแปลงของนักเรียนหลังการจัดกิจกรรมร่วมกับบุคลากรที่
เกี่ยวข้อง อย่างน้อยเดือนละ 1 ครั้ง
6. หากนักเรียนมีพฤติกรรมดีขึ้นให้จัดกิจกรรมส่งเสริมตามสภาพความต้องการ แต่ถ้า
หากนักเรียนมีพฤติกรรมไม่ดีขึ้น ให้พิจารณาเลือกกิจกรรมใหม่
7. ดำเนินการตามแผนกิจกรรมใหม่
8. ประเมินผลการจัดกิจกรรมใหม่
9. หากนักเรียนมีพฤติกรรมไม่ดีขึ้นให้พิจารณาส่งตัวต่อครูแนะแนวหรือฝ่ายปกครอง
หรือส่งต่อระบบสาธารณสุขต่อไป

การจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตรจะเป็นการส่งเสริมให้นักเรียนได้ใช้เวลาว่างอย่างมีคุณค่า
และเกิดประโยชน์ต่อตนเองหรือส่วนรวม นักเรียนจะเกิดความรู้สึกเห็นคุณค่าหรือภาคภูมิใจใน
ตนเองจากการแสดงออกถึงความสามารถที่ตนมีอยู่

การเยี่ยมบ้านนักเรียน

การเยี่ยมบ้านนักเรียนเป็นการแสดงถึงความร่วมมือระหว่างบ้านกับสถานศึกษาในการ
ดูแลช่วยเหลือนักเรียน และทำให้ครูได้พบเห็นสภาพความเป็นจริงของนักเรียนที่แวดล้อมด้วย
ครอบครัวและชุมชน ซึ่งเป็นวิธีการหนึ่งที่จะช่วยให้ครูสามารถประเมินสาเหตุปัญหา แล้วดำเนิน
ช่วยเหลือนักเรียนได้อย่างเหมาะสมต่อไป

ขั้นตอนการเยี่ยมบ้านนักเรียน

1. ครูประจำชั้นรวบรวมข้อมูลนักเรียนและวิเคราะห์หาสาเหตุของปัญหา
2. ครูประจำชั้นร่วมกับผู้ปกครอง และผู้ที่เกี่ยวข้องดำเนินการวางแผนการเยี่ยมบ้าน
นักเรียน โดยมีการกำหนดวัน เวลาและประสานงานให้ผู้ปกครองทราบล่วงหน้า
3. สถานศึกษาเตรียมความพร้อมในการเยี่ยมบ้าน โดยจัดอบรมครูให้มีทักษะในการ
สื่อสารกับผู้ปกครอง และมีแนวทางการร่วมมือกับผู้ปกครองในการแก้ไขปัญหานักเรียน

4. สรุปผลการเยี่ยมบ้านนักเรียนและวางแผนการช่วยเหลือและแก้ไขปัญหาร่วมกับผู้ปกครองและบุคลากรที่เกี่ยวข้อง
5. หากช่วยเหลือนักเรียนแล้วนักเรียนมีพฤติกรรมดีขึ้น ให้จัดกิจกรรมส่งเสริมตามสภาพและความต้องการ แต่ถ้าหากนักเรียนมีพฤติกรรมไม่ดีขึ้น ให้พิจารณาหาแนวทางการช่วยเหลือนักเรียน
6. ดำเนินการตามแผนกิจกรรมใหม่
7. ประเมินผลการจัดกิจกรรมซ้ำ
8. หากนักเรียนมีพฤติกรรมไม่ดีขึ้น ให้พิจารณาส่งตัวต่อครูแนะแนวหรือฝ่ายปกครอง หรือส่งต่อระบบสาธารณสุขต่อไป

การให้ความช่วยเหลือแก่นักเรียน ครูประจำชั้นจำเป็นต้องคำนึงถึงปัญหาและความต้องการช่วยเหลือของนักเรียนแต่ละคนหรือแต่ละกลุ่ม และเมื่อได้ทำการสืบค้นหาสาเหตุและแหล่งที่เป็นปัญหาได้แล้วจะต้องหาวิธีการและวางแผนดำเนินงานเพื่อให้ความช่วยเหลือแก่นักเรียนได้ตรงจุดหมายและจะต้องคำนึงว่าปัญหาใดที่เกินขอบเขตแห่งความรู้ ความสามารถ ของตนแล้ว ควรจะส่งต่อนักเรียนผู้นั้น ไปยังผู้เชี่ยวชาญ โดยเฉพาะ เพื่อรับการแก้ไขและช่วยเหลือหรือบำบัดให้ตรงตามกรณีต่อไป

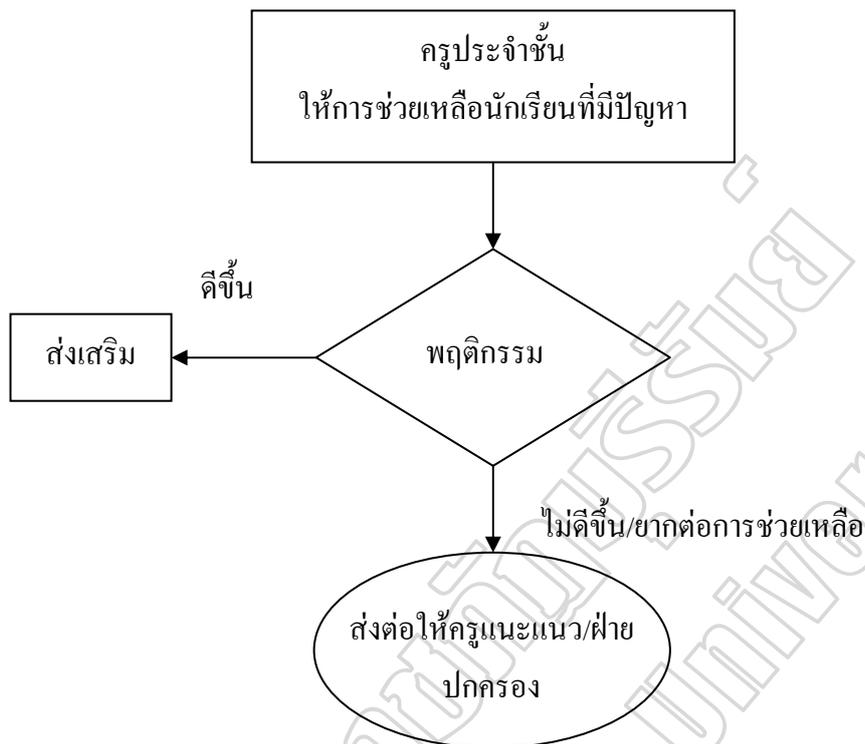
การส่งต่อนักเรียน

ในการป้องกัน ช่วยเหลือและแก้ไขปัญหาให้นักเรียน โดยครูประจำชั้นตามกระบวนการป้องกันและช่วยเหลือนักเรียนนั้น ในกรณีที่ปัญหายากต่อการช่วยเหลือหรือช่วยเหลือนักเรียนแล้วนักเรียนมีพฤติกรรมไม่ดีขึ้น ก็ควรส่งต่อนักเรียนไปให้ผู้เชี่ยวชาญเฉพาะด้าน กรณีที่เด็กมีความสามารถพิเศษ หรือเด็กอัจฉริยะ เด็กที่มีความต้องการพิเศษ เด็กด้อยโอกาสก็ควรส่งต่อผู้เชี่ยวชาญเฉพาะด้านหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้ให้นักเรียนได้รับการส่งเสริมพัฒนาและช่วยเหลืออย่างถูกต้องและรวดเร็วขึ้น

การส่งต่อนักเรียนแบ่งเป็น 2 ลักษณะ คือ (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. 2547 ข : 51-52)

การส่งต่อภายใน

ในกรณีที่ครูประจำชั้นได้ดำเนินการตามกระบวนการดูแลช่วยเหลือนักเรียนที่มีปัญหาแล้ว แต่นักเรียนมีพฤติกรรมไม่ดีขึ้น ครูประจำชั้นจะส่งต่อนักเรียนให้ครูแนะแนวหรือฝ่ายปกครองดำเนินการให้คำปรึกษาและช่วยเหลือตามความเหมาะสมต่อไป ซึ่งสามารถสรุปกระบวนการส่งต่อภายในได้ ดังนี้ (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. 2547 ข : 52)

ภาพประกอบ 6 การดำเนินงานส่งต่อภายใน

ที่มา : สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (2547 ข : 52)

ขั้นตอนการดำเนินงานส่งต่อภายใน

ครูประจำชั้น จะดำเนินการส่งต่อไปยังครูแนะแนวหรือผู้เกี่ยวข้องที่สามารถให้ความช่วยเหลือนักเรียนได้ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับสภาพปัญหาและความต้องการของนักเรียน โดยมีขั้นตอนในการดำเนินงาน ดังนี้ (กรมสุขภาพจิต. 2547 ข : 133)

1. ครูประจำชั้นดำเนินการช่วยเหลือนักเรียนที่มีปัญหาด้วยวิธีการหรือกิจกรรมต่าง ๆ
2. ประเมินผลและติดตามการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของนักเรียนหลังดำเนินการช่วยเหลือ หากพฤติกรรมดีขึ้นให้ดำเนินการส่งเสริมนักเรียนตามความเหมาะสม แต่หากไม่ดีขึ้นหรือมีพฤติกรรมที่ยากต่อการช่วยเหลือให้ดำเนินการส่งต่อภายใน
3. ส่งต่อนักเรียนให้ครูแนะแนวหรือฝ่ายปกครองในกรณีที่นักเรียนมีพฤติกรรมไม่ดีขึ้น และติดตามผลการช่วยเหลือหลังการส่งต่อ โดยประสานงานกับครูแนะแนว/ฝ่ายปกครองหรือบุคลากรอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง

แนวทางการดำเนินงานส่งต่อภายใน

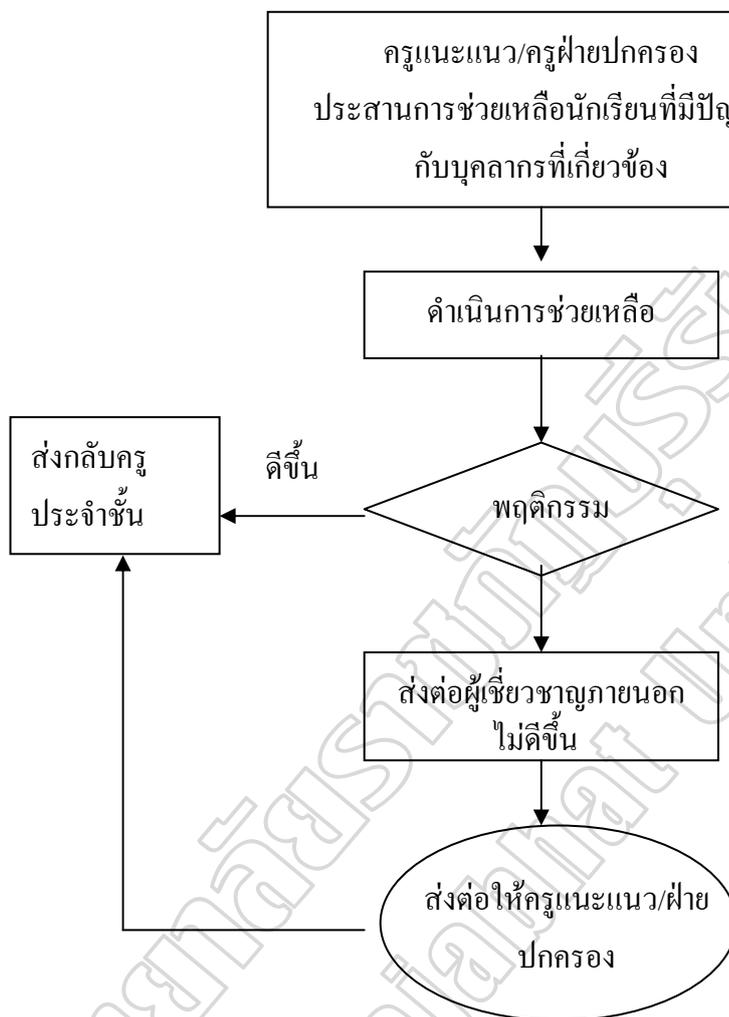
การส่งต่อภายในสถานศึกษามีแนวทางที่ครูประจำชั้นและบุคลากรที่เกี่ยวข้อง ควรถือปฏิบัติตามแนวทางในการดำเนินงาน ดังนี้ (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน 2547 ข : 52)

ตาราง 4 แนวทางการดำเนินงานส่งต่อภายใน

การดำเนินงาน	แนวทางการดำเนินงาน	เครื่องมือ / แหล่งข้อมูล
การส่งต่อภายใน	<ol style="list-style-type: none"> 1. ทำความเข้าใจและชี้แจงนักเรียนถึงความจำเป็นที่ต้องส่งต่อ 2. ประสานงานกับครูหรือบุคลากรที่จะให้ความช่วยเหลือต่อนักเรียน 3. สรุปข้อมูลนักเรียนและวิธีการช่วยเหลือที่ผ่านมาในบันทึกการส่งต่อ 4. นัดหมายวัน เวลา สถานที่ที่จะไปพบครูที่จะให้การช่วยเหลือต่อ 5. ติดตามผลการช่วยเหลือนักเรียนอย่างสม่ำเสมอ 	<ol style="list-style-type: none"> 1. แบบบันทึกการส่งต่อภายในของโรงเรียน 2. แบบรายงานแจ้งผลการช่วยเหลือนักเรียน

การส่งต่อภายนอก

การส่งต่อภายนอกเป็นการส่งนักเรียนไปให้ผู้เชี่ยวชาญเฉพาะทางหรือองค์กรที่เกี่ยวข้องได้ช่วยเหลือพัฒนานักเรียน กรณีที่เกินความสามารถของสถานศึกษา โดยครูแนะแนวหรือผู้เกี่ยวข้องเป็นผู้ดำเนินการส่งต่อ และมีการติดต่อรับทราบผลการช่วยเหลือเป็นระยะอย่างต่อเนื่อง การดำเนินการส่งต่ออย่างเป็นระบบและมีประสิทธิภาพจึงมีกระบวนการ ดังนี้

ภาพประกอบ 7 การดำเนินงานส่งต่อภายนอก

ที่มา : กรมสุขภาพจิต (2547 ข : 155)

ขั้นตอนการดำเนินการส่งต่อภายนอก

การส่งต่อภายนอกเป็นวิธีการช่วยเหลือนักเรียนที่สถานศึกษาขอรับการสนับสนุนจากผู้เชี่ยวชาญภายนอก เมื่อพบว่านักเรียนมีปัญหายุ่งยากซับซ้อน และต้องการความช่วยเหลือเฉพาะทาง โดยครูแนะแนวหรือครูฝ่ายปกครองรับผิดชอบในการประสานขอความช่วยเหลือจากสถานบริการสาธารณสุขหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง โดยมีขั้นตอนการดำเนินงาน ดังนี้ (กรมสุขภาพจิต, 2547 ข : 156)

1. รวบรวมและสรุปแนวทางแก้ไขปัญหามาจากสรุปการประชุมรายกรณี
2. ประสานความช่วยเหลือกับบุคลากรที่เกี่ยวข้องทุกฝ่าย

3. ดำเนินการช่วยเหลือนักเรียนตามที่ได้รับมอบหมาย
4. ติดตามประเมินพฤติกรรมของนักเรียนหลังการช่วยเหลือ
5. หากนักเรียนมีพฤติกรรมดีขึ้น ให้ส่งกลับครูประจำชั้น/ครูที่ปรึกษา
6. หากนักเรียนมีพฤติกรรมไม่ดีขึ้น พิจารณาส่งต่อผู้เชี่ยวชาญภายนอก
7. ประสาน ติดตามผลการช่วยเหลือจากสถานบริการสาธารณสุขหรือบุคลากรที่เกี่ยวข้อง

แนวทางการดำเนินงานส่งต่อภายนอก

การส่งต่อภายนอก ครูแนะแนว/ครูฝ่ายปกครองและบุคลากรที่เกี่ยวข้อง ควรถือปฏิบัติตามแนวทางในการดำเนินงาน ดังนี้ (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. 2547 ข : 52)

ตาราง 5 แนวทางการดำเนินงานส่งต่อภายนอก

การดำเนินงาน	แนวทางการดำเนินงาน	เครื่อง/แหล่งข้อมูล
การส่งต่อภายนอก	<p>ส่งต่อผู้เชี่ยวชาญภายนอก</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. ในกรณีของนักเรียนที่ยากต่อการช่วยเหลือ ครูแนะแนว/ครูฝ่ายปกครองและผู้ที่เกี่ยวข้องส่งต่อผู้เชี่ยวชาญภายนอก 2. ติดตามผลการช่วยเหลือของผู้เชี่ยวชาญภายนอก 3. รายงานผลการช่วยเหลือ 	<ol style="list-style-type: none"> 1. แบบบันทึกการส่งต่อภายนอกของโรงเรียน 2. แบบรายงานแจ้งผลการช่วยเหลือนักเรียน

ผลสำเร็จของระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน

การดำเนินงานตามระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนอย่างมีประสิทธิภาพนั้น บุคลากรและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องต้องคำนึงถึงและให้ความสำคัญในการดำเนินงาน ดังนี้ (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. 2547 ค : 55)

1. บุคลากรทุกคนตระหนักถึงความสำคัญของระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน
2. ผู้รับผิดชอบวางระบบและดำเนินงานตามระบบได้อย่างมีประสิทธิภาพ
3. ระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนสามารถบูรณาการเข้ากับภารกิจหลักของสถานศึกษาได้

4. สร้างบรรยากาศการทำงานแบบมีส่วนร่วมและเป็นประชาธิปไตย
5. มีสารสนเทศของระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน
6. มีข้อมูลการนิเทศ กำกับ ติดตาม ตรวจสอบและประเมินผลการดำเนินงานสรุป

รายงาน

7. ประชาสัมพันธ์การดำเนินงานอย่างเป็นระบบและต่อเนื่อง การดูแลช่วยเหลือนักเรียนในสถานศึกษา มีกระบวนการดำเนินงานทั้งด้านการส่งเสริมการป้องกันและการแก้ไขปัญหา นักเรียน โดยวิธีการและเครื่องมือที่หลากหลายและเหมาะสมเพื่อใช้ในการดำเนินงาน และต้องมีการประสานงานความร่วมมืออย่างใกล้ชิดกับครูที่เกี่ยวข้อง หรือบุคลากรและองค์กรภายนอก เพื่อพัฒนานักเรียนให้เป็นคนดี คนเก่ง ปลอดภัยจากสารเสพติดและมีความสุขในการดำรงชีวิตอยู่ในสังคม โดยมีครูประจำชั้น/ครูที่ปรึกษาเป็นบุคลากรสำคัญในการดำเนินงานตามกระบวนการระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน

บทบาทของผู้บริหารกับการดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (2549. 15-29) ได้กำหนดบทบาทของผู้บริหารกับการดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนในสถานศึกษา ตามมาตรฐานการศึกษาขั้นพื้นฐาน ด้านการบริหารและการจัดการศึกษา ไว้ดังนี้

1. มาตรฐานที่ 11 ผู้บริหารมีคุณธรรม จริยธรรม มีภาวะผู้นำ และมีความสามารถในการบริหารจัดการศึกษา มีตัวบ่งชี้ ดังนี้
  - 1.1 มีคุณธรรม จริยธรรม และปฏิบัติตามจรรยาบรรณของวิชาชีพ
  - 1.2 มีความคิดริเริ่ม มีวิสัยทัศน์ และเป็นผู้นำทางวิชาการ
  - 1.3 มีความสามารถในการบริหารงานวิชาการและการจัดการ
  - 1.4 มีการบริหารที่มีประสิทธิภาพและประสิทธิผล ผู้เกี่ยวข้องพึงพอใจ
2. มาตรฐานที่ 12 สถานศึกษามีองค์กร โครงสร้าง ระบบการบริหารงานและพัฒนาองค์กรอย่างเป็นระบบครบวงจร มีตัวบ่งชี้ ดังนี้
  - 2.1 มีการจัดองค์กร โครงสร้างและระบบการบริหารงานที่มีความคล่องตัวสูงและปรับเปลี่ยนได้ตามสถานการณ์และความเหมาะสม
  - 2.2 มีการจัดการข้อมูลสารสนเทศอย่างเป็นระบบ ครอบคลุมและทันต่อการใช้งาน
  - 2.3 มีระบบการประกันคุณภาพภายในที่ดำเนินงานอย่างต่อเนื่อง
  - 2.4 มีการพัฒนาบุคลากรอย่างเป็นระบบและต่อเนื่อง
  - 2.5 ผู้รับบริการและผู้เกี่ยวข้องพึงพอใจผลการบริหารและการพัฒนาผู้เรียน
3. มาตรฐานที่ 13 สถานศึกษามีการบริหารและการจัดการศึกษาโดยใช้สถานศึกษา

เป็นฐาน มีตัวบ่งชี้ ดังนี้

- 3.1 มีการกระจายอำนาจการบริหารและการจัดการศึกษา
- 3.2 มีการบริหารเชิงกลยุทธ์และใช้หลักการมีส่วนร่วม
- 3.3 มีคณะกรรมการสถานศึกษาร่วมพัฒนาสถานศึกษา
- 3.4 มีรูปแบบการบริหารที่มุ่งผลสัมฤทธิ์ของงาน
- 3.5 มีการตรวจสอบและถ่วงดุล

4. มาตรฐานที่ 14 สถานศึกษามีการจัดหลักสูตร และกระบวนการเรียนรู้ ที่เน้นผู้เรียน

เป็นสำคัญ มีตัวบ่งชี้ ดังนี้

- 4.1 มีหลักสูตรที่เหมาะสมกับผู้เรียนและท้องถิ่น
- 4.2 มีรายวิชา/กิจกรรมที่หลากหลายให้ผู้เรียนเลือกเรียนตามความสนใจ
- 4.3 มีการส่งเสริมให้ครูจัดทำแผนการจัดการเรียนรู้ที่ตอบสนองความถนัดและ

ความสามารถของผู้เรียน

4.4 มีการส่งเสริมและพัฒนานวัตกรรมการจัดการเรียนรู้ และสื่ออุปกรณ์การเรียนที่

เอื้อต่อการเรียนรู้

- 4.5 มีการจัดระบบการบันทึก การรายงานผล และการส่งต่อข้อมูลของผู้เรียน
- 4.6 มีระบบการนิเทศการสอนและนำผลไปปรับปรุงการสอนอย่างสม่ำเสมอ
- 4.7 มีการนำแหล่งเรียนรู้และภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการเรียนการสอน

5. มาตรฐานที่ 15 สถานศึกษามีการจัดกิจกรรมส่งเสริมคุณภาพผู้เรียนอย่างหลากหลาย

มีตัวบ่งชี้ ดังนี้

- 5.1 มีการจัดและพัฒนาระบบช่วยเหลือผู้เรียนที่เข้มแข็งและทั่วถึง
- 5.2 มีการจัดกิจกรรมส่งเสริมและตอบสนองความสามารถทางวิชาการและความคิด

สร้างสรรค์ของผู้เรียน

5.3 มีการจัดกิจกรรมส่งเสริมและตอบสนองความสามารถพิเศษ และความถนัดของ

ผู้เรียนให้เต็มศักยภาพ

- 5.4 มีการจัดกิจกรรมส่งเสริมค่านิยมที่ดีงาม
- 5.5 มีการจัดกิจกรรมส่งเสริมด้านศิลปะ ดนตรี/นาฏศิลป์และกีฬา/นันทนาการ
- 5.6 มีการจัดกิจกรรมสืบสานและสร้างสรรค์ วัฒนธรรม ประเพณี และ

ภูมิปัญญาไทย

5.7 มีการจัดกิจกรรมส่งเสริมความเป็นประชาธิปไตย

6. มาตรฐานที่ 16 สถานศึกษามีการจัดสภาพแวดล้อมและการบริการที่ส่งเสริมให้ผู้เรียนพัฒนาตามธรรมชาติ เติบโตอย่างเต็มศักยภาพ มีตัวบ่งชี้ ดังนี้

6.1 มีสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้ มีอาคารสถานที่ที่เหมาะสม

6.2 มีการส่งเสริมสุขภาพอนามัยและความปลอดภัยของผู้เรียน

6.3 มีการให้บริการเทคโนโลยีสารสนเทศทุกรูปแบบที่เอื้อต่อการเรียนรู้ด้วยตนเอง และการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม

6.4 มีห้องเรียน ห้องปฏิบัติการ ห้องสมุด พื้นที่สีเขียว และอำนวยความสะดวกพอเพียงและอยู่ในสภาพใช้งานได้ดี

6.5 มีการจัดและใช้แหล่งเรียนรู้ทั้งในและนอกสถานศึกษา

จากที่กล่าวมาข้างต้น จะเห็นได้ว่าผู้บริหารสถานศึกษาถือเป็นผู้ที่สำคัญที่สุดในสถานศึกษาแต่ละแห่งที่จะต้องเป็นผู้นำในการดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนในสถานศึกษา ให้เป็นไปตามมาตรฐานการศึกษา ตามที่ได้กำหนดไว้

ปัญหาการดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน

การพัฒนาให้นักเรียนให้มีคุณภาพทั้งด้านร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความสามารถ มีคุณธรรมจริยธรรม และมีวิถีชีวิตที่เป็นสุขตามที่สังคมมุ่งหวัง โดยผ่านกระบวนการทางการศึกษานั้น นอกจากจะดำเนินการส่งเสริมสนับสนุนด้านความรู้แก่นักเรียนแล้ว การป้องกัน การช่วยเหลือ แก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นกับนักเรียนก็เป็นสิ่งสำคัญของการพัฒนา (กรมสุขภาพจิต. 2547 ข : 36) ระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนเป็นระบบหนึ่งซึ่งเป็นนโยบายการพัฒนาคุณภาพการศึกษาที่สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ได้ใช้เป็นมาตรการในการสนับสนุนส่งเสริมศักยภาพผู้เรียนให้มีคุณลักษณะที่พึงประสงค์ เพื่อสร้างความเข้มแข็งให้โรงเรียนมีมาตรการโดยการจัดระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนคือ การจัดกิจกรรมความปลอดภัยด้านสิ่งแวดล้อมทางกายภาพ ทางสังคม ตลอดจนการป้องกันแก้ไขปัญหาดังกล่าว ของนักเรียน เช่น ปัญหาสิ่งเสพติด ปัญหาพฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์ ปัญหาทางเพศ โดยการประสานความร่วมมือกับผู้ปกครอง ชุมชน และองค์กรท้องถิ่น สภาพสังคมไทยได้เกิดภาวะวิกฤติทางสังคม คือ ภัยจากสารเสพติด ภัยจากการละเมิดทางเพศ ความล้มเหลวทางการเรียน การงานอาชีพ ความรุนแรงจากการใช้กำลังก่อกวนแก่งแย่ง และรังแก อดุบัติภัยต่าง ๆ ซึ่งกลุ่มประชากรที่ได้รับผลกระทบรุนแรงที่สุด คือ กลุ่มเด็กและเยาวชนของชาติ โดยเฉพาะภัยจากสารเสพติด ภัยจากการละเมิดทางเพศ และความล้มเหลวทางการศึกษา จากภาวะดังกล่าวทำให้หลายฝ่ายได้วิเคราะห์ว่าเป็นผลจากการจัดการศึกษาที่ยังไม่บรรลุเป้าหมาย ซึ่งเป้าหมายทำให้หลายฝ่ายได้วิเคราะห์เป็นผลจากการจัดการศึกษาที่ยังไม่บรรลุเป้าหมาย ซึ่ง

เป้าหมายดังกล่าว คือ กลุ่มเด็กและเยาวชนที่กำลังเรียนอยู่ในสถานศึกษาทั้งในระบบและนอกระบบ สถานศึกษาไม่สามารถจัดการศึกษาให้ผู้เรียนพัฒนาทางด้านร่างกาย สติปัญญา อารมณ์ สังคม และคุณลักษณะที่พึงประสงค์ได้ ผู้เรียนไม่สามารถคิดวิเคราะห์ ป้องกันและแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นเองได้ จึงทำให้เด็กและเยาวชนส่วนใหญ่หาทางออกโดยการพึ่งสารเสพติดและใช้ความรุนแรงในการแก้ไขปัญหาดังกล่าว (กรมวิชาการ. 2544 : 36-37)

รัฐบาลทุกยุคทุกสมัยได้กำหนดนโยบายที่จะพัฒนาการศึกษาของสถานศึกษาทุกแห่งให้จัดการศึกษาที่มุ่งเน้นการพัฒนาผู้เรียนให้เกิดคุณลักษณะที่พึงประสงค์ ซึ่งสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานเป็นหน่วยงานหนึ่งที่รับผิดชอบการจัดการศึกษาระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานได้กำหนดนโยบายให้สถานศึกษาทุกแห่งในสังกัดดำเนินการพัฒนาคุณภาพการศึกษาโดยกำหนดเป้าหมายให้ “พัฒนาคน” ให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ มีศักยภาพที่จะเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้ตลอดชีวิต ซึ่งนอกจากจะให้ความสำคัญกับการพัฒนาศักยภาพของผู้เรียนโดยตรงแล้ว ยังจำเป็นต้องคำนึงถึงกลไกและสภาพแวดล้อมที่จะส่งเสริมและสนับสนุนให้เกิดการพัฒนาอย่างเต็มที่ เพื่อเตรียมคนให้มีคุณภาพ สามารถคิดวิเคราะห์ ป้องกันและแก้ไขปัญหาที่อาจจะเกิดขึ้นกับตนเอง ครอบครัวและสังคมได้ (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. 2548 : 5-7)

การดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนตามนโยบายของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานตั้งแต่ปีการศึกษา 2546 ซึ่งเป็นภารกิจหลักที่เป็นหัวใจของการดำเนินงาน 5 องค์ประกอบ คือ ประการที่หนึ่ง การรู้จักนักเรียนเป็นรายบุคคล นักเรียนแต่ละคนมีพื้นฐานความเป็นมาของชีวิตไม่เหมือนกัน หล่อหลอมให้เกิดพฤติกรรมหลายรูปแบบทั้งด้านบวกและด้านลบ ดังนั้นการรู้ข้อมูลที่เป็นเกี่ยวข้องกับตัวนักเรียนจึงเป็นสิ่งสำคัญที่จะช่วยให้ครูประจำชั้นมีความเข้าใจนักเรียนมากขึ้น สามารถนำข้อมูลมาวิเคราะห์เพื่อการคัดกรองเป็นประโยชน์ในการส่งเสริมและพัฒนา การป้องกันการแก้ไข และช่วยเหลือนักเรียนได้อย่างถูกต้องซึ่งเป็นข้อมูลเชิงประจักษ์ มิใช่ใช้ความรู้สึกคาดเดา โดยเฉพาะการแก้ไขปัญหานักเรียน ซึ่งจะทำให้เกิดข้อผิดพลาดต่อการช่วยเหลือนักเรียนหรือเกิดได้ที่สุด ประการที่สอง การคัดกรองนักเรียน เป็นการวิเคราะห์ข้อมูลทั้งหมดที่ได้จากการรู้จักนักเรียนเป็นรายบุคคล แล้วนำผลที่ได้มาจำแนกตามเกณฑ์การคัดกรองที่สถานศึกษาได้จัดทำขึ้น เพื่อจัดแบ่งนักเรียนออกเป็น 3 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มปกติ หมายถึง นักเรียนไม่มีพฤติกรรมที่เป็นปัญหา และส่งผลกระทบต่อชีวิตประจำวันของตนเองหรือสังคมส่วนรวม ในด้านลบ กลุ่มเสี่ยง หมายถึง นักเรียนที่มีพฤติกรรมเปลี่ยนแปลงไปจากปกติ เช่น เก็บตัว แสดงออกเกินขอบเขต การปรับตัวทางเพศไม่เหมาะสม ทดลองสิ่งเสพติด ผลการเรียนเปลี่ยนแปลงไปทางลบ กลุ่มมีปัญหา หมายถึง นักเรียนมีพฤติกรรมที่เป็นปัญหาชัดเจนมีผลกระทบต่อชีวิตประจำวันของตนเองและต่อสังคมส่วนรวมในด้านลบ ซึ่งไม่ให้นักเรียนรู้ว่าตนเองจัดอยู่ใน

กลุ่มใดเปิดให้เป็นความลับ ประการที่สาม การส่งเสริมและพัฒนาเป็นการส่งเสริมให้นักเรียนทุกคนที่อยู่ในความดูแลของครูประจำชั้นให้เป็นบุคคลที่มีคุณภาพมีความภาคภูมิใจในตนเอง ซึ่งจะช่วยป้องกันมิให้นักเรียนที่อยู่ในกลุ่มปกติกลายเป็นนักเรียนกลุ่มเสี่ยงหรือกลุ่มมีปัญหา กลับมามีพฤติกรรมดีขึ้นตามที่สถานศึกษาหรือชุมชนมุ่งหวัง ประการที่สี่ การป้องกันและแก้ไขปัญหาครูประจำชั้นควรให้ความเอาใจใส่ ต่อนักเรียนทุกคนเท่าเทียมกัน แต่สำหรับนักเรียนกลุ่มเสี่ยงหรือกลุ่มมีปัญหานั้นจำเป็นอย่างมากที่ต้องให้ความดูแลเอาใจใส่อย่างใกล้ชิด และหาวิธีการช่วยเหลือทั้งการป้องกันและการแก้ปัญหา โดยไม่ปล่อยปละละเลยจนกลายเป็นปัญหาของสังคมในอนาคต ประการที่ห้า การส่งต่อ ในกรณีที่มีปัญหาหากต่อการช่วยเหลือแล้วนักเรียนมีพฤติกรรมไม่ดีขึ้น ควรส่งต่อผู้เชี่ยวชาญเฉพาะด้าน กรณีเด็กที่มีความสามารถพิเศษหรือเด็กอัจฉริยะ เด็กที่มีความต้องการพิเศษ เด็กด้อยโอกาสก็ควรส่งต่อผู้เชี่ยวชาญเฉพาะด้านหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้ได้รับการส่งเสริมพัฒนาและช่วยเหลืออย่างถูกต้องและรวดเร็วขึ้น (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. 2547 ข : 3-5)

จากข้างต้นพอจะสรุปได้ว่า ระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนเป็นกระบวนการที่มีการดำเนินงานอย่างต่อเนื่อง มีขั้นตอนและวิธีการที่เป็นระบบ โดยทุกหน่วยงาน และบุคลากรที่เกี่ยวข้อง ไม่ว่าจะเป็นหน่วยงานระดับกระทรวง ทบวง กรม ที่ได้กำหนดนโยบาย หน่วยงานต้นสังกัดและสถานศึกษาที่นำ นโยบายสู่การปฏิบัติ ตลอดจนผู้บริหาร ครูประจำชั้น ผู้ปกครอง ชุมชน และนักเรียน ต่างมีบทบาทหน้าที่ของตนในการที่จะช่วยให้การดำเนินงานบรรลุตามเป้าหมายที่กำหนดไว้ และแนวทางการดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนในสถานศึกษาจะนำมาใช้ในการวิจัยนี้เพื่อใช้เป็นเอกสารค้นคว้าข้อมูลประกอบการวิจัย

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

งานวิจัยในประเทศ

พลสวัสดิ์ นาคเสน (2544 : 96) ได้ทำการวิจัยเรื่อง การปฏิบัติงานส่งเสริมวินัยนักเรียนในโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาศุวครธานี เขต 1 พบว่า บุคลากรโดยรวมจำแนกตามสถานะโรงเรียน เห็นว่า โรงเรียนมีการปฏิบัติงานส่งเสริมวินัยนักเรียนของโรงเรียนมัธยมศึกษา โดยรวมและรายด้านทั้ง 6 ด้าน โดยมีด้านที่มีการปฏิบัติสูงสุด ได้แก่ ด้านการตรงต่อเวลา และด้านที่มีการปฏิบัติต่ำสุด ได้แก่ ด้านการแต่งกาย ปัญหาด้านการส่งเสริมวินัยของโรงเรียนมัธยมศึกษา คือ ครู – อาจารย์ ไม่ให้ความร่วมมือเอาใจใส่นักเรียนอย่างจริงจัง ในการตรวจการแต่งกายของนักเรียน ก่อนเข้าห้องเรียน หรือก่อนการเรียนการสอน นักเรียนขาดความรับผิดชอบไม่มีจิตสำนึกในการแสดงความเคารพ และการรักษาความสะอาด

ของส่วนรวม โรงเรียนขาดกิจกรรมสร้างจิตสำนึกให้นักเรียนปฏิบัติตามระเบียบข้อบังคับ และแนวปฏิบัติของโรงเรียน

วิชิต รุ่งศรีทอง (2545 : บทคัดย่อ) ได้วิจัยเรื่อง การศึกษาสภาพและปัญหา การบริหารและการดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนใน โรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครราชสีมา เขต 1 พบว่า 1) ความคิดเห็นของบุคลากรที่มีต่อ สภาพการบริหารและการดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนใน โรงเรียนมัธยมศึกษา โดย ภาพรวมมีการดำเนินงานอยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านมีการดำเนินงานอยู่ใน ระดับมาก 1 ด้าน ระดับปานกลาง 6 ด้าน 2) ความคิดเห็นของบุคลากรที่มีต่อปัญหาการบริหาร และการดำเนินงานระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนใน โรงเรียนมัธยมศึกษา โดยภาพรวมมีปัญหาคือ อยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านมีปัญหาคืออยู่ในระดับปานกลางทุกด้าน 3) ผลการ เปรียบเทียบความคิดเห็นของบุคลากรที่มีต่อสภาพการบริหารและการดำเนินงานระบบดูแล ช่วยเหลือนักเรียนใน โรงเรียนมัธยมศึกษา จำแนกตามสถานภาพของบุคลากร โดยภาพรวม แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านแตกต่างกันอย่างมี นัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 จำนวน 6 ด้าน 4) ผลการเปรียบเทียบความคิดเห็นของบุคคลที่มีต่อ ปัญหาการบริหารและการดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนใน โรงเรียนมัธยมศึกษา จำแนก ตามสถานภาพของบุคลากร โดยภาพรวมแตกต่างกันอย่างไม่มีความสำคัญ ทางสถิติที่ระดับ .05 เมื่อ พิจารณาเป็นรายด้านแตกต่างกันอย่างไม่มีความสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ทุกด้าน 5) ผลการ เปรียบเทียบความคิดเห็นของบุคลากรที่มีต่อสภาพการบริหารและการดำเนินงานระบบดูแล ช่วยเหลือนักเรียนใน โรงเรียนมัธยมศึกษา จำแนกตามขนาดของโรงเรียน โดยภาพรวมแตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญ ทางสถิติที่ระดับ .05 เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทาง สถิติที่ระดับ .05 จำนวน 3 ด้าน 6) ผลการเปรียบเทียบความคิดเห็นของบุคลากรที่มีต่อปัญหาการ บริหารและการดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนใน โรงเรียนมัธยมศึกษา จำแนกตามขนาด ของโรงเรียน โดยภาพรวมแตกต่างกันอย่างไม่มีความสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 เมื่อพิจารณาเป็นราย ด้านแตกต่างกันอย่างไม่มีความสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ทุกด้าน

ภิรมย์ ลีกุล (2546 : บทคัดย่อ) ได้วิจัยเรื่อง การศึกษาปัญหาการบริหารงานระบบ การดูแลช่วยเหลือนักเรียนของ โรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาระยอง เขต 1 ผลการวิจัย พบว่า 1) ปัญหาการดำเนินงานดูแลช่วยเหลือนักเรียนใน โรงเรียนมัธยมศึกษา ของครูที่ ปรึกษา โดยรวม รายด้านและรายข้อ มีปัญหาอยู่ในระดับปานกลาง 2) ปัญหาการดำเนินงานดูแล ช่วยเหลือนักเรียนใน โรงเรียนมัธยมศึกษา ของครูที่ปรึกษา จำแนกตามประสบการณ์ทำงาน โดยรวม รายด้านและรายข้อแตกต่างกันอย่างไม่มีความสำคัญทางสถิติ 3) ปัญหาการดำเนินงานดูแล

ช่วยเหลือนักเรียนในโรงเรียนมัธยมศึกษา ของครูที่ปรึกษา จำแนกตามระดับช่วงชั้น โดยรวม รายด้านและรายข้อแตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ 4) ปัญหาการดำเนินงานการดูแลช่วยเหลือนักเรียนในโรงเรียนมัธยมศึกษา ของครูที่ปรึกษา จำแนกตามขนาดโรงเรียน โดยรวม รายด้านและรายข้อแตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ และด้านรายด้านการรู้จักนักเรียนเป็นรายบุคคล พบว่า โรงเรียนขนาดกลางมีปัญหาแตกต่างจากโรงเรียนขนาดใหญ่อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ .05 รายด้านการส่งต่อนักเรียน พบว่า โรงเรียนขนาดกลางและโรงเรียนขนาดใหญ่ มีปัญหาแตกต่างจากโรงเรียนที่จัดการศึกษาขั้นพื้นฐานอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ .05

วีระพงษ์ เทียมวงษ์ (2546 : บทคัดย่อ) ได้รายงานสรุปผลการสำรวจการดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 3 ผลการวิจัยพบว่า 1) การดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนโรงเรียนมีการปฏิบัติโดยรวมอยู่ในระดับมาก และเมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า ในด้านความคิดเห็นต่อระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน มีค่าเฉลี่ยสูงสุดในระดับมาก และ 2) การดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนของครูที่รับผิดชอบในโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 3 ระหว่างเพศชายกับเพศหญิง โดยรวมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 โดยครูเพศหญิงมีความคิดเห็นว่าได้มีการปฏิบัติมากกว่าครูเพศชาย เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 จำนวน 1 ด้าน คือ ด้านความคิดเห็นต่อระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน โดยครูเพศหญิงมีความคิดเห็นว่าได้มีการปฏิบัติมากกว่าครูเพศชาย และแตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 จำนวน 2 ด้าน คือ ด้านความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน และด้านความสามารถในการดำเนินกิจกรรมเพื่อดูแลช่วยเหลือนักเรียน

เรื่อน สิงห์โสภณ (2547 : บทคัดย่อ) ได้ทำการศึกษาสภาพการจัดระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน โรงเรียน กม.30 อำเภอหนองไผ่ จังหวัดเพชรบูรณ์ ตามความคิดเห็นของผู้บริหารสถานศึกษา ครูประจำชั้น นักเรียน ผู้ปกครองและคณะกรรมการสถานศึกษา รวมจำนวน 349 คน พบว่าการศึกษาสภาพการจัดระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนของผู้บริหาร โรงเรียน กม.30 ด้านสภาพปัจจุบันภาพรวมอยู่ในระดับการปฏิบัติมากที่สุด การสื่อสารกับผู้ปกครองเพื่อช่วยเหลือนักเรียนและข้อมูลนักเรียนเพื่อการส่งต่อน้อยที่สุด ด้านปัญหาอยู่ในระดับน้อยที่สุด ด้านความรู้ความเข้าใจในการดำเนินกิจกรรม การรู้จักนักเรียนเป็นรายบุคคล การคัดกรองนักเรียนและการส่งเสริมนักเรียนมีการปฏิบัติมากที่สุด การส่งต่อนักเรียนน้อยที่สุด ด้านการปฏิบัติงานการดำเนินกิจกรรมทุกข้อมีการปฏิบัติมากที่สุด และมีระดับของปัญหาอยู่ในระดับน้อย การศึกษาสภาพการจัดระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนของครูประจำชั้น ด้านสภาพปัจจุบันการศึกษานักเรียนรายบุคคลปฏิบัติมากที่สุด การส่งต่อ/การประสานงานกับผู้เชี่ยวชาญภายนอกปฏิบัติน้อยที่สุด ด้านการศึกษาปัญหา ภาพรวมอยู่ในระดับ

น้อย การศึกษาสภาพด้านความสามารถในการดำเนินกิจกรรมมีการดำเนินงานตามระบบมากที่สุด การนำผลจากการคัดกรองมาช่วยนักเรียนจากปัญหาต่าง ๆ น้อยที่สุด การศึกษาสภาพการจัดระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนตามความคิดเห็นของนักเรียน ระบบการดูแลช่วยเหลือมีประโยชน์ ได้ช่วยเหลือนักเรียนปฏิบัติมากที่สุด นักเรียนมีส่วนร่วมในกิจกรรมปฏิบัติน้อยที่สุด ด้านนักเรียนมีส่วนร่วมในกิจกรรมการใช้แบบประเมินพฤติกรรมนักเรียน (SDQ) ปฏิบัติมากที่สุด การส่งต่อประสานงานกับผู้เชี่ยวชาญภายนอกปฏิบัติน้อยที่สุด ด้านปัญหาของนักเรียนที่มีส่วนร่วมในกิจกรรม คณะกรรมการนักเรียนมีส่วนร่วมในการดำเนินงานเป็นปัญหามากที่สุด การจัดทำระเบียบสะสม/ทะเบียนประวัตินักเรียนเป็นรายบุคคลน้อยที่สุด ด้านความต้องการการประสานงาน/ทำความเข้าใจกับผู้ปกครองมีความต้องการมากที่สุด การเยี่ยมบ้านมีความต้องการน้อยที่สุด ด้านประโยชน์ นักเรียนได้รับความช่วยเหลือจากครูอย่างทั่วถึงเป็นประโยชน์มากที่สุด สัมพันธภาพระหว่างนักเรียนกับครูน้อยที่สุด การศึกษาสภาพการจัดระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนตามความคิดเห็นของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน การมีส่วนร่วมในการช่วยเหลือและแก้ไขปัญหาให้กับนักเรียนมีความคิดเห็นมากที่สุดการติดต่อกับหน่วยงานองค์กรต่าง ๆ มีความคิดเห็นน้อยที่สุด

สิทธิชัย อิ่มอ่อง (2548 : บทคัดย่อ) ได้วิจัยเรื่อง ปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จ

การดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนของ โรงเรียนศรีราชา อำเภอศรีราชา จังหวัดชลบุรี ผลการวิจัย พบว่า 1) ปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จการดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนของ โรงเรียนศรีราชา อำเภอศรีราชา จังหวัดชลบุรี โดยรวมและรายด้านอยู่ในระดับมาก 2) ความสำเร็จการดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนของ โรงเรียนศรีราชา อำเภอศรีราชา จังหวัดชลบุรี โดยรวมและรายด้านอยู่ในระดับมาก 3) ความสำเร็จการดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน โดยรวมของโรงเรียนศรีราชา อำเภอศรีราชา จังหวัดชลบุรี มีความสัมพันธ์กับปัจจัยด้านผู้บริหาร ด้านครู ด้านผู้ปกครองและชุมชน โดยมีความสัมพันธ์ทางบวกกับความสำเร็จการดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 โดยเป็นปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จการดำเนินงานระบบความช่วยเหลือนักเรียนของโรงเรียนศรีราชาได้อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 โดยอธิบายความแปรปรวนของความสำเร็จในการดำเนินงานได้ร้อยละ 50.70

ศิริรัตน์ นิ่มมา (2548 : บทคัดย่อ) ได้วิจัยเรื่อง การประเมินโครงการระบบดูแล

ช่วยเหลือนักเรียน ใน โรงเรียนไพศาลพิทยา สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครสวรรค์ เขต 3 โดยมีวัตถุประสงค์การวิจัยเพื่อศึกษาประเมินโครงการระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน ในโรงเรียนไพศาลพิทยา สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครสวรรค์ เขต 3 ใน 3 ด้าน ได้แก่ 1) ปัจจัยพื้นฐานด้านสภาวะแวดล้อมของระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน 2) ด้านกระบวนการปฏิบัติระหว่างดำเนินการของระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน และ 3) ด้านผลผลิตของระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน ซึ่งเป็นผล

ทางตรง กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้คือ ผู้บริหารสถานศึกษา ครู-อาจารย์ นักเรียน และ ผู้ปกครองนักเรียน จำนวน 346 คน ผลการประเมินพบว่า 1) ปัจจัยพื้นฐานด้านสภาวะแวดล้อม ของระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน อยู่ระดับมาก เมื่อพิจารณาตามองค์ประกอบพบว่า ความต้องการ จำเป็นของโครงการ ความพร้อมและทรัพยากร ทั้งสององค์ประกอบอยู่ในระดับปานกลาง ในขณะที่ ความเป็นไปได้ของโครงการและวัตถุประสงค์ของโครงการอยู่ในระดับมาก 2) ด้าน กระบวนการปฏิบัติระหว่างดำเนินการของระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน อยู่ในระดับมาก เมื่อ พิจารณาเป็นรายข้อพบว่า ข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดในระดับมากที่สุด ได้แก่ ครูที่ปรึกษาออกเยี่ยมบ้าน นักเรียนทุกคน สำหรับข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุดอยู่ในระดับมาก ได้แก่ มีเวลาเพียงพอในการดำเนิน โครงการ และ 3) ด้านผลผลิตของระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน ซึ่งเป็นผลทางตรงอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณา เป็นรายข้อพบว่า ผลของการดำเนินโครงการสามารถบรรลุตามวัตถุประสงค์ของ โครงการ

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (2548 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง การศึกษาสภาพการจัดระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน ในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน โดยมีวัตถุประสงค์ใน การวิจัยเพื่อศึกษาสภาพการดำเนินงานจัดระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน และเปรียบเทียบดำเนินงานจัดระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน ตลอดจนแนวทางในการแก้ปัญหา ดำเนินงานจัดระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน โดยสอบถามผู้บริหาร สถานศึกษาหรือผู้ช่วยผู้บริหาร ครูแนะแนว หรือครูที่ปรึกษา คณะกรรมการสถานศึกษา ผู้ปกครอง และนักเรียน จำนวน 46,814 คน พบว่า 1) ด้านระดับการปฏิบัติของระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน กลุ่มตัวอย่างทั้ง 5 กลุ่ม คือ คณะกรรมการสถานศึกษา ผู้บริหารสถานศึกษาหรือผู้ช่วยผู้บริหาร ครูที่ ปรึกษาหรือครูแนะแนว ผู้ปกครอง และนักเรียน มีความเห็นสอดคล้องกันว่ามี การปฏิบัติอยู่ใน ระดับมาก 2) ส่วนของประโยชน์และความพึงพอใจในระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน ครูที่ปรึกษา หรือครูแนะแนว นักเรียน และผู้บริหารสถานศึกษาหรือผู้ช่วยผู้บริหาร เห็นว่าเป็นประโยชน์มาก โดยเฉพาะผู้บริหารสถานศึกษาหรือผู้ช่วยผู้บริหารเห็นว่าการดำเนินงานตามระบบจะมีผลต่อ นักเรียน คือ สัมพันธภาพระหว่างนักเรียนกับครูเป็นไปด้วยดี และอบอุ่นมากที่สุด ในขณะที่ ผู้ปกครองมีความพึงพอใจอยู่ในระดับปานกลาง อาจเป็นไปได้ว่ากระบวนการสื่อสารและการทำ ความเข้าใจระหว่างโรงเรียน และผู้ปกครองยังต้องปรับปรุงให้เกิดความเข้าใจตรงกัน กระชับ และมีความถี่ในการสื่อสารด้วยวิธีต่าง ๆ มากขึ้น 3) ปัญหาในการดำเนินการตามระบบดูแลช่วยเหลือ นักเรียนอยู่ในระดับน้อย แต่เมื่อพิจารณาประเด็นร่วมกับคำถามปลายเปิดแล้ว พบว่า ความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนของกลุ่มตัวอย่างทั้ง 5 กลุ่ม อยู่ในระดับที่ต้องทำ ความเข้าใจให้มากขึ้น ในมิติที่ต่างกัน 4) สำหรับปัญหาของนักเรียน ได้แก่ การขาดความอบอุ่นใน

ครอบครัว ไม่ได้อยู่กับบิดา มารดา การไม่ให้ข้อมูลที่เป็นจริงและชัดเจนกับครู อาจเนื่องมาจาก ยังไม่ไว้วางใจครูหรืออาย นักเรียนขาดระเบียบวินัย การไม่ใส่ใจที่จะแก้ปัญหของตนเอง การมีพฤติกรรมเลียนแบบตัวอย่างที่ไม่ดี การไม่ยอมรับการให้ความช่วยเหลือ การไม่กล้าแสดงออก ไม่มีความเชื่อมั่นในตนเอง และนักเรียนไม่ทราบหรือไม่เข้าใจระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน

5) สภาพปัญหาที่พบร่วมกันมากและควรได้รับการแก้ไขโดยด่วน ได้แก่ การทำความเข้าใจกับ ระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนให้ผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่ายมีความเข้าใจพื้นฐานที่ตรงกัน รับทราบและ ตระหนักถึงความสำคัญและบทบาทของตนเองที่มีต่อระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน โดยเฉพาะ ครูที่ ปรึกษาหรือครูแนะแนวควรได้รับการพัฒนาเพิ่มเติมในด้านเทคนิคและกระบวนการ การรู้จัก นักเรียนเป็นรายบุคคล และการคัดกรองนักเรียน รวมทั้งกระบวนการทำงานเป็นทีม 6) ควรพัฒนา ทบทวนความรู้และความเข้าใจครูที่ปรึกษาหรือครูแนะแนว ผู้ปกครอง และผู้บริหารสถานศึกษา หรือผู้ช่วยผู้บริหาร เกี่ยวกับจิตวิทยาพัฒนาการ จิตวิทยาเด็กในแต่ละวัย และกระบวนการแนะแนวที่ เหมาะสมสำหรับแต่ละกลุ่ม เพื่อสามารถปรับบทบาทให้สอดคล้องในการช่วยเหลือนักเรียนได้อย่างมี ประสิทธิภาพมากขึ้น 7) ด้านการบริหาร ผู้บริหารสถานศึกษาหรือผู้ช่วยผู้บริหาร รวมทั้งสำนักงาน เขตพื้นที่การศึกษา ควรตระหนักและให้ความสำคัญต่อระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน รวมทั้งติดตาม ประเมินผลอย่างเป็นระบบ และส่งเสริมให้ระบบดังกล่าวเกิดความเข้มแข็ง สร้างขวัญและกำลังใจ ให้กับเจ้าหน้าที่ผู้เกี่ยวข้อง สนับสนุนทรัพยากรต่าง ๆ ที่จำเป็นและเอื้อต่อระบบ 8) จากการศึกษา พบว่า การประสานงาน/ส่งต่อผู้เชี่ยวชาญภายนอกยังมีความเข้าใจและปฏิบัติอยู่ในระดับที่ควรจะทำ ความเข้าใจและอธิบายแนวทางการดำเนินงานให้ชัดเจนยิ่งขึ้น และ 9) สำนักงานคณะกรรมการ การศึกษาขั้นพื้นฐานควรสนับสนุนทรัพยากรทุกด้าน เพื่อส่งเสริมให้ระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน ได้รับการพัฒนาอย่างต่อเนื่องในสถานศึกษาทุกแห่ง

กิตติภักษ์ กนกธาดาสกุล (2549 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาผลการดำเนินงานระบบดูแล ช่วยเหลือนักเรียนของโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครราชสีมา เขต 4 ผลการวิจัย พบว่า 1) ผลการดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนของโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขต พื้นที่ การศึกษานครราชสีมา เขต 4 โดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง และเมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า อยู่ในระดับปานกลางทั้ง 3 ด้าน และ 2) การเปรียบเทียบผลการดำเนินงานระบบดูแล ช่วยเหลือนักเรียนของโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครราชสีมา เขต 4 จำแนกตาม ช่วงชั้นที่เปิดสอน ระหว่าง ช่วงชั้นที่ 1-2 ช่วงชั้นที่ 1-3 และช่วงชั้นที่ 3-4 ทั้งโดยภาพรวมและ ในรายด้านแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 โดยโรงเรียนที่เปิดสอนในช่วงชั้นที่ 3-4 มีผลการดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนมากกว่าโรงเรียนที่เปิดสอนในช่วงชั้นที่ 1-2 และ ช่วงชั้นที่ 1-3 เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านนักเรียนและด้านกระบวนการ โรงเรียนที่เปิด

สอนในช่วงชั้นที่ 3-4 มีผลการดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนมากกว่าโรงเรียนที่เปิดสอนในช่วงชั้นที่ 1-2 ส่วนด้านปัจจัยโรงเรียนที่เปิดสอนในช่วงชั้นที่ 3-4 มีผลการดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนมากกว่าโรงเรียนที่เปิดสอนทั้งช่วงชั้นที่ 1-2 และช่วงชั้นที่ 1-3

งานวิจัยต่างประเทศ

ฮิลล์ (Hill, 2001 : 1824 – A) ได้ศึกษาการรับรู้ของครูและผู้ปกครองเกี่ยวกับปัญหาวินัยในโรงเรียนมัธยมศึกษาขนาดเล็ก ในเขตชานเมืองรัฐคาโรไลนาเหนือ โดยเปรียบเทียบความแตกต่างระหว่างการรับรู้ของบุคคลทั้ง 2 กลุ่ม ในเรื่องพฤติกรรมนักเรียนที่ถือว่าการผิดวินัยที่รุนแรง ปัจจัยที่เป็นสาเหตุให้เกิดการมีพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสม ตลอดจนกรณีการลงโทษนักเรียน โดยการพักการเรียน การงดการเรียนบางวิชา การไล่ออกเมื่อนักเรียนเกิดทะเลาะวิวาท มีการต่อสู้ชกต่อยกัน การทำร้ายร่างกาย การพกอาวุธ การเสพหรือจำหน่ายยาเสพติด ด้านผู้สาว เป็นต้น ผลการศึกษาพบว่า ทั้งครูและผู้ปกครองเห็นว่า การมีพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสมอย่างรุนแรงทำให้เกิดปัญหาวินัยในโรงเรียน ซึ่งการเกิดปัญหานักเรียนมีสาเหตุมาจากทั้งภายในและภายนอกโรงเรียน สาเหตุสำคัญของการเกิดปัญหาด้านวินัย ได้แก่ การไม่มีวินัยในตนเอง และครูได้ระบุว่าเกิดจากการขาดความร่วมมือของผู้ปกครองในการช่วยเหลือแก้ปัญหาความประพฤติของนักเรียน และผู้ปกครองที่อยู่คนเดียวเนื่องจากการหย่าร้าง หรือการตายของคู่ครองก็มีส่วนทำให้นักเรียนมีพฤติกรรมไม่เหมาะสมได้ การแก้ไขปัญหานักเรียนส่วนมากผู้ปกครองและครูเห็นพร้อมกัน ยกเว้นในด้านการต่อสู้ชกต่อย ที่ผู้ปกครองเห็นควรให้ลงโทษการพักการเรียน รายวิชาที่เกิดเรื่องดังกล่าว แต่ครูให้พักการเรียนทุกรายวิชา นอกจากนี้ทั้ง 2 กลุ่ม เห็นว่า ควรให้ตำรวจเข้ามาดำเนินการเมื่อนักเรียนมีพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสมอย่างรุนแรง ยกเว้นกรณีการต่อสู้ชกต่อยที่ครูส่วนใหญ่ต้องการให้ตำรวจมาจัดการ แต่ผู้ปกครองส่วนใหญ่ไม่เห็นด้วยในด้านการปรับปรุงการจัดการวินัย นักเรียนทั้งผู้ปกครองและครูเสนอแนะให้กำหนดนโยบายและการลงโทษที่เข้มงวดมากขึ้น ให้ผู้ปกครองเข้ามีส่วนร่วมมากขึ้น ให้ดำเนินมาตรการลงโทษอย่างสม่ำเสมอให้ไล่ออกนักเรียนที่มีปัญหาวินัยเรื้อรังให้ตำรวจมีส่วนร่วม ใช้คำสั่งสอนทางศาสนาอบรมสั่งสอนนักเรียน

ทีด (Teed, 2002 : 1815 – A) ได้ศึกษาการพบนักเรียนเพื่อรู้จักความต้องการทางด้านอารมณ์และสังคมของนักเรียน : ครูประจักษ์กับความเข้าใจในการให้คำปรึกษาในชั้นเรียน พบว่าลักษณะพิเศษของเด็กมีลักษณะเหมือนกันคือ ครอบครัวหย่าร้าง ครอบครัวขนาดใหญ่ ผู้ปกครองติดสารเสพติด เด็กมีความรุนแรง ถูกทารุณทางเพศ ถูกทอดทิ้ง พิกัด เด็กสุขภาพไม่ดีต้องใช้เวลาบำบัด สิ่งเหล่านี้เป็นแรงกดดันอย่างมากและมีผลกระทบต่อชีวิตเด็ก จึงจำเป็นอย่างยิ่งที่ครูต้องเอา

ใจใส่ต่อปัญหาและความต้องการของนักเรียนในเรื่องต่าง ๆ นอกเหนือจากการเรียนการสอนตามปกติ การศึกษาพบว่าครูได้ใช้วิธีการให้คำปรึกษาที่หลากหลายวิธีในชั้นเรียน วิธีที่ใช้มากที่สุดคือ การรู้จักการรู้จักนักเรียนเป็นรายบุคคลเพื่อเป็นมาตรการป้องกันรักษา พื้นฟูได้อีกด้วย

บลูม (Blum, 2003 : 2348 – A) ได้ศึกษาวิเคราะห์รูปแบบการบริหารจัดการวินัยโรงเรียน จำนวน 26 รูปแบบ ในแง่แนวคิดเชิงทฤษฎี จุดแข็ง จุดอ่อน และหลักหมายเชิงประจักษ์ที่สนับสนุน จากการศึกษาเอกสารสรุปว่า ยังไม่มีวิธีการฝึกที่เหมาะสมที่สุดในการแก้ปัญหาในทุก ๆ สถานการณ์ และไม่มีวิธีการฝึกอบรมครั้งใดครั้งหนึ่งมีผลดีในการช่วยให้ครูแก้ปัญหาทางวินัยนักเรียนที่ดีกว่าการฝึกอบรมอื่น ๆ และควรทำการฝึกอบรมการแก้ปัญหาวินัยนักเรียนให้กับครูก่อนประจำการหรือนักศึกษาคู ดังนั้นการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้มุ่งสำรวจจำนวน โปรแกรมการผลิตครูที่จัดให้มีรายวิชาเฉพาะด้านวินัยนักเรียนได้ในหลักสูตร การเก็บข้อมูลใช้แบบสอบถามส่งไปยังสถาบันที่จัดหลักสูตรผลิตครู จำนวน 467 แห่ง ผลการศึกษา พบว่า มีสถาบันจำนวนร้อยละ 51 ที่จัดรายวิชาวินัยนักเรียนไว้ในหลักสูตร แต่มีร้อยละ 43 เท่านั้นที่บังคับให้นักเรียน โดยรายวิชาวินัยนักเรียนมีเนื้อหาครอบคลุมเรื่องประวัติของการเกิดวินัยนักเรียน และรูปแบบการแก้วินัยนักเรียน โดยมีเอกสาร ตำรา และโสตทัศนูปกรณ์ประกอบการเรียนการสอน

ลาเรส (Lares, 2003 : 4603 – A) ได้ศึกษาความเข้าใจหลักการและการปฏิบัติตามหลักการการจัดการคุณภาพแบบเบ็ดเสร็จ (Total Quality Management) ในด้านวินัยนักเรียน เพื่อกำหนดคุณภาพของระบบการดูแลจัดการวินัย การแก้ปัญหาวินัยนักเรียน ตลอดจนกำจัดอุปสรรคบางประการในการแก้ปัญหาวินัยนักเรียน เพื่อปรับปรุงค่านิยมที่เป็นรูปธรรมเกี่ยวกับพฤติกรรมที่มีคุณภาพและระบบของพฤติกรรม โดยเก็บรวบรวมข้อมูลจากการไปเยี่ยมชมสำนักงานวินัยนักเรียน นักเรียน ครู และผู้ปกครองในโรงเรียนชายระดับมัธยมศึกษาตอนต้น แล้วนำมาให้ครูและนักเรียนร่วมกันวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับวินัยนักเรียน โดยใช้หลัก TQM เพื่อร่วมกันตัดสินใจว่าปัญหาวินัยในเรื่องใด และช่วงเวลาใดของการเรียนที่เป็นปัญหาสำคัญ ตลอดจนร่วมค้นหาสาเหตุของปัญหา และแนวทางแก้ไขปัญหาดังกล่าว ผู้วิจัยได้สรุปหลักการของ TQM ในการแก้ปัญหาวินัยนักเรียนใช้ประโยชน์ได้ เนื่องจากเป็นการทำให้นักเรียนพัฒนาการมีวินัยที่เหมาะสมและเป็นที่ยอมรับ ทำให้ผู้ได้เข้ามามีส่วนส่วนในการช่วยเหลือนักเรียนหาแนวทางในบรรยากาศแห่งความไว้วางใจซึ่งกันและกันมีผลทำให้นักเรียน รู้สึกว่าได้รับการสนับสนุนและเสริมสร้างควมรับผิดชอบในการมีพฤติกรรมของตนเอง หลักการนี้จึงเป็นวิธีการสนับสนุนให้นักเรียนมีวินัยด้วยตนเอง ไม่ใช่เป็นเครื่องมือที่นำไปสู่ความไม่พอใจหรือโกรธแค้นผู้ใหญ่ / โรงเรียน

อัล – ต้นซิจิ (Al – Tanciji, 2004 : 200) ได้ศึกษาการเข้าเกี่ยวข้องของผู้ปกครองในประเภทต่าง ๆ ในโรงเรียนประเทศสหรัฐอเมริกาสำหรับเมริเรตส์ และได้กำหนดว่าการเข้าเกี่ยวข้องของผู้ปกครอง

ช่วยให้เกิดความสำเร็จของ “โรงเรียนดีเด่น” หรือไม่ เพื่อตอบคำถามวิจัยนี้จึงได้ทำการสัมภาษณ์ อาจารย์ใหญ่ ครู และผู้ปกครองจากโรงเรียนดีเด่น และโรงเรียนธรรมดาในเมืองคูเพีย รัฐซาร์จันท์ และเมืองรัส อัล-คยามาห์ โรงเรียนดีเด่นเหล่านี้ได้รับรางวัลสำหรับการปฏิบัติงานดีเด่น เพื่อทำการเปรียบเทียบ จึงได้เลือกโรงเรียนธรรมดาจากการตั้งระดับที่เหมือน ๆ กันกับโรงเรียนดีเด่นมา ศึกษา กลุ่มตัวอย่าง 70 คน ผลการศึกษาพบว่า ผู้ปกครองส่วนใหญ่ปฏิบัติกรเข้าเกี่ยวข้องของผู้ปกครองประเภทแรก คือ การทำหน้าที่ผู้ปกครองที่บ้าน โรงเรียนติดต่อกับผู้ปกครอง แต่ผู้ปกครองไม่ก็คืนตอบกลับมา ผู้ปกครองไม่ก็คืนช่วยบุตรหลานของตนด้านการเรียนไม่ได้ นอกจากนี้เมื่อบุตรหลานโตขึ้นผู้ปกครองชอบให้บุตรหลานเป็นอิสระมากกว่า ยิ่งไปกว่านั้นผู้ปกครองไปร่วมกิจกรรมของโรงเรียนขึ้นอยู่กับโอกาสถ้ากิจกรรมเป็นการเฉลิมฉลอง การเข้าร่วม อาจจะมีสูง แต่ถ้ากิจกรรมเป็นการบรรยาย ผู้ปกครองอาจจะเข้าร่วมน้อยมาก ผู้ปกครองทั่วไปไม่เกี่ยวข้องในการตัดสินใจการส่งบุตรหลานของตน และมักจะไม่ช่วยโรงเรียนให้ได้รับการสนับสนุนจากองค์กรชุมชนด้วย

มุชาโด (Muchado, 2005 : 280) ได้ทำการศึกษา การรับรู้สำหรับการให้บริการบริการแนะแนวในโรงเรียน ผลการศึกษาพบว่า นักเรียนมีความกังวลในเรื่องการสอบตกและการได้รับคัดเลือกเข้าทำงานที่ดี และวิธีที่เขาได้รับการปฏิบัติตอบ นอกจากนี้ยังพบว่า นักเรียนรู้สึกไม่มั่นคงต่อการกระทำที่ไม่เหมาะสมทุกชนิด ดังนั้นจึงจำเป็นต้องให้การบริการช่วยเหลือ ผลการวิจัยพบว่า เด็กในช่วงวัยเรียนของจาไมกาต้องเผชิญหน้ากับสภาพความจริงซึ่งมีผลกระทบต่อผลสัมฤทธิ์ด้านวิชาการ อาชีพ และการพัฒนาส่วนบุคคลภาพ/สังคม ปัญหาสำคัญที่ถูกระบุโดยกลุ่มผู้บริหาร ครูและผู้ปกครองว่าน่าจะมีผลกระทบในด้านลบมากที่สุดต่อการประสบความสำเร็จของนักเรียนคือ การตายของบุคคลที่ใกล้ชิดโรคเอดส์ ความคิดวิตกกังวล ปัญหาจากทางบ้าน ความกลัวการล้มเหลวที่โรงเรียน และความกลัวการถูกชิงทรัพย์หรือคุกคามทางเพศ นอกจากนี้ผลจากการวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้แบบสอบถามชุด Wilcoxon signed rank test พบว่า มีความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญ ระหว่างสภาพการดำเนินงานด้านการจัดระบบการดูแลช่วยเหลือ นักเรียนในโรงเรียนจาไมกาแคน สกูล (Jamaican School) แบบที่เป็นจริงในปัจจุบันกับแบบที่ความคาดหวัง ดังนั้นกลุ่มผู้บริหารโรงเรียน ครูและผู้ปกครองจึงต้องการให้เน้นองค์ประกอบที่สำคัญ ๆ ในการจัดระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนโดยให้คำปรึกษาแบบเน้นความเข้าใจในโรงเรียนจาไมกาแคน สกูล (Jamaican School) ให้มากขึ้น

จากการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง สามารถสรุปประเด็นปัญหาที่สำคัญได้ คือปัญหาด้านวินัยนักเรียน การพัฒนากระบวนการเรียนรู้ ความต้องการของนักเรียน ที่สำคัญได้แก่ การจัดองค์กร กระบวนการบริหารจัดการภายในโรงเรียนให้เป็นระบบที่สามารถแก้ไข

ปัญหาได้เป็นที่ยอมรับของผู้เกี่ยวข้อง วางกรอบแนวทางปฏิบัติที่ชัดเจน เป็นการส่งเสริมสนับสนุนให้แก้ไขตามพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสม มีกฎระเบียบในการลงโทษนักเรียนในเชิงบวก ไม่ใช่จับผิด แต่เป็นการช่วยเหลือ สนับสนุนให้นักเรียน ได้แก้ไขตามพฤติกรรมของตนเอง ปัจจัยที่สำคัญอีกอย่างหนึ่ง ได้แก่ พ่อแม่ ผู้ปกครองไม่เป็นแบบอย่างที่ดี มีส่วนทำให้พฤติกรรมของนักเรียนเปลี่ยนแปลงไป ผู้วิจัยในฐานะที่มีส่วนเกี่ยวข้องโดยตรงในการดูแลส่งเสริมป้องกันและแก้ไขพฤติกรรมนักเรียนให้มีคุณลักษณะที่พึงประสงค์ นอกจากนี้จะต้องแสดงภาวะพัฒนาคุณภาพการศึกษาของโรงเรียนให้สอดคล้องกับนโยบาย และนำไปปฏิบัติจนเกิดเป็นรูปธรรม คุณภาพที่โรงเรียนต้องให้ความสำคัญคือ คุณภาพของผลผลิต แต่การที่จะได้มาซึ่งคุณภาพของผลผลิตที่ลูกค้าพอใจนี้ จะต้องมาจากคุณภาพของกระบวนการ (Process Quality) และคุณภาพบุคลากร (Human Quality) กระบวนการที่มีคุณภาพและคนที่มีคุณภาพเท่านั้นที่จะสร้างผลผลิตที่มีคุณภาพได้ และกระบวนการที่มีคุณภาพจะต้องเป็นกระบวนการที่ครบวงจร คุณภาพของคนต้องได้รับการฝึกอบรมเพื่อให้ทำงานอย่างถูกต้องมีประสิทธิภาพรู้ถึงวิธีทำงานถูกต้องและจะต้องพัฒนาคุณภาพของคนในลักษณะที่สร้างบรรยากาศของการรักการเรียนรู้ให้เกิดขึ้นในองค์กร ซึ่งจะทำให้มีการปรับปรุงงานและพัฒนาเทคโนโลยีได้ด้วยตนเอง มีมูลค่าเพิ่มอยู่ในตัว